

SKOLEBIBLIOTEKER OG CENTRALER FOR UNDERVISNINGSMIDLER

*Betænkning afgivet af det af undervisningsministeren
den 13. november 1970 nedsatte udvalg*

BETÆNKNING NR. 621

1971

Martved's Bogtrykkeri .
ISBN 87 503 1170 0

Un 00-559-bet.

Indholdsfortegnelse

	Side
1. <i>Indledning</i>	5
1.1. Udvalgets nedsættelse og sammensætning	5
1.2. Udvalgets arbejde	6
1.3. Udvalgets forslag (sammenfatning)	7
2. <i>Skolebiblioteker i folkeskolen</i>	9
2.1. Hovedpunkter i den gældende ordning	9
2.2. Udviklingen siden 1965	10
2.3. Udvalgets forslag	12
2.3.1. Obligatoriske skolebiblioteker	12
2.3.2. Budget- og regnskabsmæssig adskillelse af folkebiblioteker og skolebiblioteker	14
2.3.3. Bortfald af det obligatoriske samarbejde med folkebiblioteket	15
2.3.4. Ændring af refusionsordningen	17
2.3.5. Ændring af de fælleskommunale samlingers status	17
2.3.6. Skolebibliotekernes formål og virkeområde med henblik på fritidsundervisningen	17
3. <i>Regionale centraler for undervisningsmidler</i>	19
3.1. Historie og baggrund	19
3.2. Nuværende forhold	19
3.2.1. Fælleskommunale samlinger	19
3.2.2. Skolecentraler	20
3.2.3. Aktuelle udviklingstendenser	20
3.3. Betænkning nr. 577	21
3.4. Udvalgets forslag	21
3.4.1. De regionale centralers administrative placering	21
3.4.2. Amtscentralens arbejdsopgaver	24
3.4.3. Amtscentralens administrative opbygning	25
4. <i>Landscentral for undervisningsmidler</i>	26
4.1. Oversigt over eksisterende institutioner m. v.	26
4.1.1. Statens Filmcentral	26
4.1.2. Danmarks Radio	26
4.1.3. Undervisningsministeriets Båndcentral	27
4.1.4. Statens Pædagogiske Studiesamling	27
4.1.5. Bibliotekscentralen, herunder Indbindingscentralen ...	27
4.1.6. Lærerforeningernes Materialeudvalg	28
4.1.7. Private producenter og forhandlere	28
4.2. Oversigt over nuværende virksomhed på landsplan	28
4.2.1. Oversigt over undervisningsmidler	28
4.2.2. Produktion og salg	29
4.2.3. Registrering, katalogisering og information	30
4.2.4. Distribution	32

	Side
4.3. Foreliggende betænkninger på området	32
4.4. Udvalgets forslag	33
4.4.1. Opgaver rettet mod forbrugerne	33
4.4.2. Opgaver rettet mod private producenter	38
4.4.3. Landscentralens administrative opbygning	39
5. <i>Skolebibliotekernes og undervisningsmiddel-centralernes finansiering</i>	41
5.1. Nuværende ordning	41
5.1.1. Skolebibliotekerne	41
5.1.2. Fælleskommunale samlinger	42
5.1.3. Skolecentraler	42
5.1.4. Statsinstitutionerne	42
5.1.5. Samlet oversigt over den nuværende udgiftsfordeling	42
5.2. Forudsætninger for nyordning	43
5.3. Skitse til nyordning	43
5.4. Skolebibliotekernes rådighedssum	44
Bilag 1. Lov nr. 171 af 27 maj 1964 om folkebiblioteker m. v., kapitel 4 (§§ 12-17)	45
Bilag 2. Bekendtgørelse nr. 178 af 21. maj 1965 om skolebiblioteker i folkeskolen	47
Bilag 3. Redegørelse angående budget- og regnskabsmæssig adskillelse af folkebiblioteker og skolebiblioteker	53
Bilag 4. Indstilling om samarbejdet mellem skole- og folkebiblioteker	56
Bilag 5. Indstilling om de øvrige uddannelsesområders biblioteksmæssige behov	57
Bilag 6. Indstilling om den frivillige voksenundervisnings biblioteksmæssige ønsker og behov	59
Bilag 7. Statistik over fælleskommunale samlinger 1969/70	62
Bilag 8. Cirkulære af 9. januar 1967 om tilskud til skolecentraler	64
Bilag 9. Statistik over skolecentraler 1969/70	66
Bilag 10. Notat om opgavefordelingen mellem staten og kommunerne (Uddrag)	68
Bilag 11. Oversigt over kommunale fællessamlinger 1970	70
Bilag 12. Notat af 28. januar 1971, udarbejdet af Statens Filmcentral og Undervisningsministeriets Båndcentral	71
Bilag 13. Notat vedr. Danmarks Lærerhøjskole i relation til en landscentral	73
Bilag 14. Resolution af 6. februar 1971 fra Danmarks Skolebiblioteksforening	76
Bilag 15. Resolution af 9. maj 1971 fra Dansk Aften- og Ungdomsskole Forening	78
Bilag 16. Skrivelse af 16. december 1970 fra Dansk Forhandlerforening for Undervisningsmateriel (DFFU)	79

1. Indledning

1.1. Udvalgets nedsættelse og sammensætning

I november 1969 nedsatte Folkeskolens Læseplansudvalg på initiativ af Danmarks Skolebiblioteksforening og Foreningen Danmarks Skolecentraler et udvalg med den opgave at overveje, hvilke funktioner der fremtidig burde henlægges til skolebibliotekerne, de fælleskommunale samlinger og skolecentralerne, og hvorledes de nævnte institutioner mest hensigtsmæssigt kunne samordnes med henblik på den bedst mulige formidling af undervisningsmidler inden for de relevante undervisningsområder.

På grundlag af udvalgets redegørelse afgav Folkeskolens Læseplansudvalg den 14. september 1970 en betænkning (betænkning nr. 577) om formidlingen af undervisningsmidler inden for folkeskolen. Læseplansudvalget fremsætter her forslag om en ændret fordeling af de funktioner, der er knyttet til skolernes forsyning med undervisningsmidler, herunder om en samling og koordinering af formidlingsfunktionerne på landsplan. Forslaget, som undervisningsministeriet i princippet har tiltrådt, indebærer, at den i biblioteksloven forudsatte sondring mellem skolebiblioteksmaterialer og andre undervisningsmidler i visse henseender ophæves. Endvidere foreslås det, at de fælleskommunale samlinger og skolecentralerne, der hidtil har været organisatorisk adskilt, sluttet sammen i amtscentraler, og at der oprettes en landscentral til varetagelse af opgaver, som i øjeblikket for en dels vedkommende er henlagt til andre centrale institutioner.

Læseplansudvalget har ikke beskæftiget sig med de økonomiske og finansielle konsekvenser af forslaget eller med spørgsmålet om, hvordan og i hvilket omfang andre uddannelsesområder end folkeskolen vil kunne betjenes af det foreslåede formidlingssystem.

Reglerne om skolebiblioteker og fælleskommunale samlinger findes nu i kap. 4 i lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m. m. (optaget som *bilag 1*), der skal optages til revision i folketingssamlingen 1971-72. Det af ministeriet for kulturelle anliggender i april 1969 nedsatte lovrevisionsudvalg skulle imidlertid ikke beskæftige sig med skolebibliotekernes forhold.

På denne baggrund nedsatte undervisningsministeriet ved *skrivelse af 13. november 1970* nærværende udvalg med følgende kommisso-rium:

»Udvalget har til opgave at afgive indstilling om revision af bibliotekslovens kapitel 4. Herudover bør udvalget overveje, hvilke lovgivningsinitiativer der bør tages med henblik på snarlig gennemførelse af den af Folkeskolens Læseplansudvalg afgivne betænkning om formidlingen af undervisningsmidler inden for folkeskolen. Endelig skal udvalget tage stilling til, hvorledes og i hvilket omfang de øvrige uddannelsesområder vil kunne betjenes af de i betænkningen foreslåede formidlingscentraler.«

Udvalget fik følgende sammensætning:

Undervisningsinspektør *Ib Granerud*, undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne.

Afdelingschef *V. Hammer*, undervisningsministeriet (formand).

Fuldmægtig *H. Helsted*, undervisningsministeriet.

Overlærer *Jørgen Jensen*, Danmarks Lærerforening.

Amtsskolekonsulent, nu forvaltningschef, *V. Land*, Danmarks Skolebiblioteksforening og Foreningen Danmarks Skolecentraler.

Kontorchef *Ib Møller-Sørensen*, Københavns kommune.

Borgmester *Alfred Nørrelund*, Kommunernes Landsforening.

Amtsrådsmedlem *E. Schytt*, Amtsrådsforeningen i Danmark, senere afløst af

Direktør *Jens Nielsen*, Amtsrådsforeningen i Danmark.

Kontorchef *W. Weincke*, ministeriet for kulturelle anliggender.

Følgende blev tilforordnet udvalget:

Biblioteksinspektør *Aase Bredsdorff*, Bibliotekstilsynet.

Undervisningsinspektør *Rikard Frederiksen*, undervisningsministeriet, direktoratet for gymnasieskolerne og HF.

Overbibliotekar *Robert Hellner*, Statens pædagogiske Studiesamling.

Undervisningsinspektør *Per Himmelstrup*, undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen.

Afdelingsleder *Gunnar Jakobsen*, Danmarks Lærerbhøjskole.

Uddannelseskonsulent *Carl Jørgensen*, undervisningsministeriet, direktoratet for erhvervsuddannelserne.

Udvalgets sekretariat har bestået af:

Fagkonsulent *Keld Irgens*, undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne.

Sekretær *Liselotte Heslet Thygesen*, undervisningsministeriet.

I de fleste af udvalgets møder har skoleinspektør *Mogens Andersen* deltaget i sin egen skab af formand for det førnævnte udvalg, der blev nedsat af læseplansudvalget, vedrørende skolebiblioteker, skolecentraler m.v. Kontorchef *J. Birch Jensen* har ligeledes deltaget i de fleste af udvalgets møder i kraft af sit formandskab for det af kommunalforeningerne i oktober 1968 nedsatte udvalg vedrørende budget- og regnskabsmæssig adskillelse af folkebiblioteker og skolebiblioteker.

1.2. Udvalgets arbejde

Udvalget har afholdt 12 plenarmøder og har endvidere aflagt besøg på skolecentralerne og de fælleskommunale samlinger i Slagelse og Odense

samt på skolebiblioteket på Sanderum skole i Odense kommune.

I udvalgets 3. møde nedsatte man to underudvalg:

Underudvalg 1 fik til opgave at drøfte samarbejdet mellem de lokale skolebiblioteker og folkebibliotekerne, særlig med hensyn til de bibliotekstekniske arbejder.

Dette underudvalg fik følgende sammensætning:

Aase Bredsdorff.

Ib Granerud (formand).

Bibliotekskonsulent *Morten Hein*, bibliotekstilsynet.

Keld Irgens (sekretær).

Gunnar Jakobsen.

J. Birch Jensen.

V. Land.

Underudvalg 2 fik til opgave at drøfte spørgsmålet om opgørelse af de øvrige (uden for folkeskolen) uddannelsesområders biblioteksmæssige behov.

Dette underudvalg fik følgende sammensætning:

Aase Bredsdorff (formand).

Rikard Frederiksen.

Ib Granerud.

Per Himmelstrup.

Carl Jørgensen.

Studielektor *Paul Paludan*, Tårnby gymnasium.

Bibliotekskonsulent *Jes Petersen* (sekretær), bibliotekstilsynet.

Resultatet af underudvalgenes arbejder fremgår af bilag 4 og 5.

I udvalgets 7. plenarmøde nedsatte man et tredje underudvalg med den opgave at udforme en nærmere beskrivelse af arbejdsfunktionerne for den påtænkte landscentral for undervisningsmidler.

Dette underudvalg fik følgende sammensætning:

Aase Bredsdorff.

Rikard Frederiksen.

Ib Granerud (formand).

Per Himmelstrup.

Carl Jørgensen.

W. Weincke.

Resultatet af underudvalgets arbejde har dannet grundlag for afsnittet om landscentralen.

Udvalget har under sit arbejde holdt sig løbende orienteret om arbejdet i det af ministeriet for kulturelle anliggender nedsatte udvalg vedrørende revision af biblioteksloven, der har afgivet betænkning den 31. marts 1971 (betænkning nr. 607).

Ud over en indstilling af 10. februar 1971 fra voksenundervisningsrådet (optaget som *bilag 6*), som omtales i afsnit 2.3.6., har udvalget modtaget en resolution vedtaget på Danmarks Skolebiblioteksforenings ekstraordinære repræsentantskabsmøde den 6. februar 1971 (optaget som *bilag 14*), en resolution vedtaget på Dansk Aften- og Ungdomsskoleforenings årsmøde 7.-9. maj 1971 (optaget som *bilag 15*) samt en skrivelse af 16. december 1970 fra Dansk Forhandlerforening for Undervisningsmateriel (optaget som *bilag 16*).

Disse henvendelser er indgået i udvalgets overvejelser. Endvidere har Dansk Forfatterforening og Forfatterforbundet rettet henvendelse til udvalget om en videreførelse af den gældende afgiftsordning for forfattere m. fl., jf. bibliotekslovens § 19. Udvalget har imidlertid ikke ment at burde tage stilling til de hermed forbundne problemer, men har henskuet disse spørgsmål til direkte forhandling i forbindelse med udarbejdelsen af lovforslag.

1.3. Udvalgets forslag (sammenfatning)

Som det fremgår af indholdsoversigten, har udvalget valgt at dele emnerne op, således at man i betænkningen først behandler de lokale skolebiblioteker i folkeskolen, dernæst de regionale centraler for undervisningsmidler og til sidst virksomheden på landsplan. De finansielle problemer har udvalget fundet det mest hensigtsmæssigt at behandle under ét for alle tre områders vedkommende.

Udvalget stiller forslag om, at der oprettes skolebiblioteker ved alle selvstændige folkeskoler, at det obligatoriske samarbejde med folkebibliotekerne med hensyn til budget og regnskab, bogvalg og biblioteksteknik borfalder, samt at der tilvejebringes mulighed for biblioteksmæssig betjening af fritidsundervisningen.

På det regionale plan foreslår udvalget, at de

nuværende fælleskommunale samlinger og skolecentraler sluttet sammen i amtskommunale centraler for undervisningsmidler, der foruden folkeskolen også skal betjene fritidsundervisningen, de private skoler og uddannelserne på de gymnasiale alderstrin.

Et mindretal (Alfred Nørrelund) har dog ikke kunnet tiltræde disse forslag i deres helhed.

Endvidere foreslår udvalget, at der oprettes en landscentral for undervisningsmidler, som bl. a. vil få til opgave at forestå en samlet registrering og katalogisering af alle relevante undervisningsmidler samt den centrale distribution af film og bånd til undervisningsbrug. Landscentralen vil i denne forbindelse eventuelt kunne varetage koordineringen af de film- og programproduktioner, der tænkes finansieret af undervisningsministeriets budgetmidler.

Endelig foreslår udvalget en omlægning af den hidtidige refusionsordning for skolebibliotekerne, således at der fremtidig ydes såvel kommuner som amtskommuner tilskud til anskaffelse af undervisningsmaterialer, der er belagt med copyright – og kun til disse – med den for folkebibliotekernes driftsudgifter gældende refusionssats. Udgifterne ved landscentralens drift forudsættes afholdt af staten.

Udvalget har under udarbejdelsen af ovennævnte forslag forudsat, at der må etableres effektive låneveje mellem de forskellige samlinger af undervisningsmidler og folkebibliotekerne, således at alle ressourcer kan udnyttes bedst muligt. Desuden er der enighed om, at mulighederne for en afgrænsning af arbejdsopgaver, først og fremmest mellem amtscentraler og centralbiblioteker, bør drøftes.

Udvalget har ikke fundet det hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at udarbejde egentlige lovudkast, men forestiller sig i øvrigt, at gennemførelsen af udvalgets forslag vil forudsætte:

- at bibliotekslovens kapitel 4 ophæves,
- at folkeskolelovens bestemmelser om undervisningsmidler (»læremidler«, jf. lovens §§ 14 og 34) ændres og udvides til at omfatte lokale skolebiblioteker,
- at der tilvejebringes et selvstændigt lovgrundlag for amtscentraler og en landscentral for undervisningsmidler, og

at der gennemføres visse ændringer af radio-
spredningsloven og loven om film og bio-
grafer, samt at der på grundlag af ophavs-

retsloven gennemføres generelle aftaler
om en løsning af de afgiftsmæssige pro-
blemer.

København, den 15. juli 1971.

Ib Granerud

V. Hammer
(formand).

H. Helsted

Jørgen Jensen

V. Land

Ib Møller-Sørensen

Jens Nielsen

Alfred Nørrelund

W. Weincke

Keld Irgens.

Liselotte Heslet Thygesen.

2. Skolebiblioteker i folkeskolen

2.1. Hovedpunkterne i den gældende ordning

Ved biblioteksloven af 1964 blev der tilvejebragt et selvstændigt lovgrundlag for skolebiblioteker i folkeskolen (lovens kap. 4 – §§ 12–17 – optaget som *bilag 1*). Om baggrunden herfor henvises der til den udførlige redegørelse i bemærkningerne til lovforslagets § 12, stk. 1 (Folketingstidende 1963/64, tillæg A, sp. 897–99). Hovedpunkterne i den ved loven indførte nyordning, som trådte i kraft den 1. april 1965 var følgende:

a) Det skulle tilstræbes, at der inden den 1. april 1969 blev oprettet *skolebiblioteker ved alle selvstændige folkeskoler*. Oprettelse af skolebiblioteker i overensstemmelse med lovens regler skulle dog fortsat være en frivillig sag for kommunerne. Det skulle ligeledes bero på kommunalbestyrelsens afgørelse, om udlån af fritidslæsning kunne ske gennem skolebiblioteker eller alene gennem folkebibliotekets børneafdeling.

b) Skolebibliotekerne skulle fremtidig betragtes som *en del af det kommunale skolevæsen* med det primære formål at tjene skolens undervisning. I konsekvens heraf skulle den daglige ledelse af et skolebibliotek altid forestås af en lærer ved skolen, under ansvar over for skolens myndigheder. Budgetmæssig selvstændighed ville dog indtil videre ikke være praktisk gennemførlig i det overvejende antal kommuner, og det blev derfor – indtil loven skulle revideres – overladt til kommunerne at afgøre, om skolebibliotekerne skulle indgå i skolevæsenets eller folkebibliotekets budget og regnskab.

c) Skolebibliotekerne skulle endvidere *samarbejde med folkebiblioteket* med hensyn til budget, bogvalg og det bibliotekstekniske arbejde. Til sikring af dette samarbejde skulle der i hver kommune nedsættes et skolebiblioteksud-

valg (med repræsentanter for skolevæsenet og biblioteksledelsen) og et fælles bogudvalg for skolebibliotekerne og folkebibliotekets børneafdeling.

d) Til skolebibliotekernes daglige drift skulle der ydes *samme statstilskud som til folkebibliotekerne*, dog med en særlig begrænsning for så vidt angår anskaffelse af de såkaldte *klassesæt*¹⁾, jf. nærmere herom i afsnit 2.2. Endvidere måtte udgifterne ved nedsættelsen af skolebibliotekarernes pligtige antal undervisningstimer fortsat afholdes som lærerlønsgudgifter med refusion efter de herom gældende regler.

e) Som overbygning på de lokale skolebiblioteker kunne der oprettes *fælleskommunale samlinger* af klassesæt og av-materialer m. v. Disse skulle samarbejde med centralbibliotekerne og derfor have samme geografiske område. Der skulle også til disse samlinger ydes statstilskud som til folkebibliotekerne inden for et af undervisningsministeriet godkendt budget.

f) Undervisningsministeriet blev i øvrigt ved loven bemyndiget til at fastsætte *nærmere regler* om skolebibliotekernes indretning og virksomhed efter forhandling med de kommunale organisationer. Disse regler findes i ministeriets bekendtgørelse nr. 178 af 21. maj 1965 som ændret ved bekendtgørelse nr. 147 af 13. april 1970 (jf. *bilag 2*), hvortil knytter sig den af direktoratet for folkeskolen og seminarierne udsendte vejledning af september 1966, samt en række cirkulærer om lønnings-, tilskuds- og vedtægtsforhold.

¹⁾ Ved et klassesæt forstås sådanne bøger og andet trykt materiale, som anskaffes i et efter den enkelte klasses elevtal afpasset antal eksemplarer (normalt 15–30) til periodevis brug i undervisningen. Lærebøger og andre bøger, der udleveres til eleverne for et helt skoleår, betragtes ikke som klassesæt.

2.2. Udviklingen siden 1965

Som nævnt er oprettelsen af skolebiblioteker i folkeskolen under de gældende bestemmelser en frivillig sag for kommunerne. Dog må bibliotekslovens udformning på dette punkt siges at rumme en kraftig henstilling til kommunerne.

Der foreligger ikke nogen statistik over skolebiblioteksforholdene i årene umiddelbart efter lovens vedtagelse, så der kan ikke gives et mere præcist udtryk for udviklingen i *omfanget af virksomheden*. Det kan dog oplyses, at de samlede resursionsberettigede driftsudgifter til skolebibliotekerne (bortset fra lønninger til skolebibliotekarerne) er mere end fordoblet i perioden fra 1965 til 1970, idet de i 1965/66 udgjorde ca. 19,5 mio. kr. og i 1969/70 ca. 51 mio. kr. Tallene bygger på de samlede driftsudgifter til folkebibliotekerne og skolebibliotekerne, af hvilke skolebibliotekernes andel skønsmæssigt udgjorde 16,6 % i 1965/66 og 20 % i 1969/70.

Den årlige materialetilvækst kan på grundlag af det tilgængelige talmateriale anslås til ca. 22 pct. Denne tilvækst må antages ikke blot at hidrøre fra tilkomsten af nye skolebiblioteker, men også fra en udbygning af de allerede eksisterende.

Det kan endelig oplyses, at der pr. 1. august 1970 var etableret skolebiblioteker ved et så stort antal skoler, at 99 % af folkeskolens elever var omfattet af betjeningen. Disse oplysninger kan tages som udtryk for, at det i dag må betragtes som almindelig anerkendt, at et velforsynet skolebibliotek er af væsentlig betydning for et tidssvarende skolearbejde.

Med hensyn til skolebibliotekernes *indhold og funktion* er der ligeledes sket en betydelig udvikling, men her har udviklingen bevæget sig bort fra visse af lovens forudsætninger. Ved lovens udarbejdelse gik man nemlig ud fra, at det var uden større problemer at sondre såvel mellem skolebiblioteksmaterialer og øvrige undervisningsmaterialer som mellem den del af skolebibliotekets virksomhed, der tjente rent undervisningsmæssige formål, og den del, der skulle tilgodese elevernes fritidslæsning.

Med skolebibliotekskapitlet i biblioteksloven af 1964 understregedes det, at skolebiblioteket måtte betragtes som et vigtigt instrument for skolen. Undervisningen forudsattes imidlertid stadig i hovedsagen at bygge på læremidler,

som den enkelte skole indkøbte over undervisningskontoen. I forhold hertil betragtedes skolebibliotekets materiale i princippet som *supplerende*. Dette gjaldt både klassesæt og de øvrige skolebiblioteksmaterialer. Det følte altså dengang som noget naturligt at skelne mellem fagenes grundmaterialer (først og fremmest repræsenteret ved lærebogssystemerne) og skolebibliotekets supplerende tilbud.

Bestemmelsen om, at statens tilskud til kommunernes anskaffelse af klassesæt højst kan beregnes i forhold til en fastsat procentdel af kommunens undervisningsmiddelkonto, må dog opfattes som et udtryk for den mellemstilling, som klassesættene indtager mellem de egentlige skolebiblioteksmaterialer og de egentlige lærebogsmaterialer. Man ønskede fortsat at vde tilskud til klassesæt, men ikke at udvide tilskuddet til også at dække en betragtelig del af lærebogsområdet. Da man erkendte det vanskelige i at drage en skarp grænse mellem de to områder ud fra funktionelle synspunkter, indførte man derfor den nævnte særlige begrænsning af refusionen til klassesæt. Man ville derved ud fra økonomiske hensyn begrænse statens tilskud til de enkelte kommuners indkøb af klassesæt for i stedet at tilstræbe en løsning af klassesætsproblemet ved etablering af fælleskommunale samlinger. Samtidig opnåede man, at refusionsordningen ikke i sig selv skulle bevirke eller fremme en større forskudning i de enkelte kommuners anskaffelsespolitik fra lærebogsområdet over mod klassesætområdet.

Den pædagogiske udvikling siden bibliotekslovens vedtagelse har bevirket, at det er blevet stadig vanskeligere at opretholde skellet mellem skolens grundmaterialer og supplerende materialer. Dette har forlagene fulgt op i deres udgivelsespolitik, således at en række nye materialetyper er fremkommet og har vundet stigende udbredelse. Der foreligger nu f. eks. lærebogssystemer, hvor det enkelte års materiale er delt op i flere enkeltbøger, der hver for sig udleveres for en kortere periode ad gangen og dermed på den ene side klart falder ind under klassesætdefinitionen, men på den anden side lige så klart udgør et egentligt lærebogsområde i traditionel forstand. I samme forbindelse kan nævnes, at en stigende anvendelse af antologier og romaner i danskundervisningen fortrænger den klassiske lærebog på de ældste klassetrin.

Udviklingen indenfor orienteringsfagene, især

geografi, biologi og historie, har bevirket, at udgivelserne har ændret karakter, således at man har afsvækket lærebogspræget og i stedet lagt vægt på at få bøgerne til at fremtræde som almindelig faglitteratur med en stærkere appel til elevernes selvstændige engagement. Også her kan der nævnes eksempler på udgivelser, der splitter det traditionelle lærebogssystem op i mindre enheder med hver sit emne.

Der er endvidere en klar tendens til, at skolebiblioteksmaterialerne ligefrem erstatter det hidtidige lærebogsmateriale. Der forekommer således ofte tilfælde, hvor eleverne i perioder slet ikke anvender lærebøger, men hvor undervisningen baseres dels på klassesæt, dels på de øvrige mere varierede skolebiblioteksmaterialer. Stærkest har denne tendens vist sig i orientering i 8.-10. klasse, men den kan i øvrigt registreres i andre fag og på alle klassetrin.

Endelig kan man ikke opretholde det synspunkt, at udlån af fritidslæsning er en funktion som ikke vedrører den egentlige undervisning. Det vil heller ikke ud fra dette synspunkt være muligt at sætte skel i de foreliggende materialer. Der er således en glidende overgang fra den klassiske børnebog, der er en oprindelig voksenbog, over den bog, der med større eller mindre sproglig tilpasning er udarbejdet med henblik på at være skønlitteratur for børn, til en lang række udgivelser, der repræsenterer alle grader af bevidst pædagogisk tilrettelæggelse med det direkte formål at tjene læseudviklingen. Heller ikke for faglitteraturens vedkommende vil det være muligt at skelne mellem situationer, hvor bøgerne udnyttes i relation til undervisningen, og de tilfælde, hvor læsningen skyldes rene fritidsinteresser.

Denne udvikling vedrørende fritidslæsningen afspejler sig umiddelbart i et ændret syn på skolebibliotekslokalernes udformning. Opdelingen i skolebibliotekets henholdsvis undervisningsbetonede og fritidsrettede formål har dannet grundlaget for det traditionelle skolebiblioteks opdeling i en læsestuesamling og en udlånsamling og den tilsvarende lokalemæssige opdeling i læsestue og udlån. Denne udformning blev ved bibliotekslovens vedtagelse i 1964 betragtet som den normale, for ikke at sige den ideelle løsning, men har i de senere års skolebyggeri været stærkt på retur og må i dag siges at være forladt til fordel for en kombineret læsestue- og udlånsamling i ét større lokale (»basisbibliote-

ket«). Den samme tendens gør sig gældende de steder, hvor man har den »opdelte« lokaleløsning, og kommer til udtryk dels ved ønsker om ombygning, dels ved en anden udnyttelse af de forhåndenværende lokaler end forudsat ved projekteringen.

På samme måde giver udviklingen sig udtryk i, at man så at sige overalt har opgivet den tidligere opdeling af skolebibliotekarens virksomhed i »læsestuetimer« og »udlånstimer«. De for hver skole til rådighed stående skolebibliotekartimer slås nu sammen til åbningstimer, og det vil for den enkelte skolebibliotekar være vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at afgøre, hvornår hans virksomhed er »undervisningsrettet« og hvornår »fritidsrettet«.

Hovedtendensen i udviklingen er altså, at der må konstateres stigende vanskeligheder ved at opstille klare og holdbare kriterier for sondringer såvel mellem almindelige undervisningsmaterialer og skolebiblioteksmaterialer som mellem de forskellige skolebiblioteksmaterialer indbyrdes.

Denne integration af såvel virksomhed som materialer må pædagogisk set betegnes som ønskværdig, og alt tyder på, at tendensen vil fortsætte.

Dette er også baggrunden for det ønske, der fra skoleside er rejst om, at skolebiblioteksmaterialerne anskaffelsesmæssigt bliver behandlet som en integrerende del af samtlige undervisningsmidler, og at skolebiblioteket omskabes til et samlet servicecenter for skolens undervisningsmidler, en bestræbelse, der bl. a. har manifesteret sig i anvendelsen af betegnelser som *mediatek* eller *mediacenter*. Dette synspunkt har fundet sit hidtil klareste udtryk i betænkning nr. 577 om formidlingen af undervisningsmidler inden for folkeskolen, hvori man tager konsekvensen af integrationssynspunktet og foreslår, at alle undervisningsmidler anskaffes i overensstemmelse med skolestyrelseslovens almindelige betæmmelser, altså således at valget foretages af lærerrådet ved den enkelte skole og godkendes af skolenævnet. Uden at det er anført direkte, vil dette forslag medføre bortfald af den særlige anskaffelsesprocedure efter biblioteksloven, hvorefter skolebiblioteksmaterialer anskaffes centralt i hver kommune efter vurdering i et bogudvalg, fælles for hele kommunen.

Behovet for en sådan decentralisering af ma-

terialevalgskompetencen er blevet stærkt aktualiseret ved de såkaldte av-materialers fremtrængen. Anskaffelsen af disse materialer er som hovedregel bestemt af rene undervisningsbehov, og det må derfor på dette område føles særligt urimeligt, at beslutningen om anskaffelserne træffes af det fælles bogudvalg, uden at lærerråd og skolenævn ved den enkelte skole behøver at blive inddraget.

Selvom problemet føles særlig påtrængende for av-materialerne, gælder det principielt for alle undervisningsmidler på en skole, at det må betegnes som uheldigt, at der for en vis del af anskaffelsernes vedkommende – nemlig til skolebiblioteket – kan disponeres uden om lærerrådet og skolenævnet og uden sammenhæng med de øvrige undervisningsmidler. Det må tværtimod forekomme rigtigt, at lærerrådets metodiske overvejelser danner grundlag for den samlede materialeanskaffelse og ikke blot for den del, der vedrører undervisningskontoen. Man kan her tilføje, at når udviklingen har afsløret behovet for en ordening, hvorefter der kan disponeres ud fra en sammenhæng mellem skolebiblioteksmaterialerne og de øvrige undervisningsmidler, så må det uden videre siges at være formålstjenligt, at dispositionerne træffes inden for en fælles budgetramme.

2.3. Udvalgets forslag

2.3.1. Obligatoriske skolebiblioteker

I bemærkningerne til forslaget om en reform af de grundlæggende skoleuddannelser (9 punktsprogrammet) gøres bl. a. opmærksom på nødvendigheden af en kraftig indsats i arbejdet med udvikling af de anvendte undervisningsmetoder, og det hedder i den forbindelse videre:

»I det hele er der næppe tvivl om, at en metodisk fornyelse af undervisningen, byggende på den enkelte elevs selvstændige oplevelse og erkendelse af lærestoffet, vil være en afgørende forudsætning for enhedsskolens gennemførelse.«

Dette mål har præget den pædagogiske udvikling i stadig stærkere grad i de senere år, og det er udvalgets opfattelse, at skolebiblioteket har været et uundværligt instrument til fremme af denne udvikling.

På baggrund heraf og under hensyn til, at 99 % af folkeskolens elever allerede er dækket af skolebiblioteksbetjening, finder *udvalgets flertal*, at der ikke kan være betænkeligheder ved at foreslå, at *skolebiblioteker gøres obligatoriske i*

folkeskolen. Snarere måtte man være betænkelig ved at undlade dette, når dog ca. 7000 elever endnu ikke er omfattet af en skolebiblioteksordning.

Et *mindretal* (Alfred Nørrelund) kan tiltræde, at en god biblioteksbetjening er af væsentlig betydning for alle skoler, og at det derfor isoleret set er ønskeligt, at der oprettes et skolebibliotek ved alle folkeskoler. Da der imidlertid for tiden udfoldes kraftige bestræbelser for begrænsning af det offentlige udgifter, og da et lovkrav om skolebibliotek ved alle folkeskoler vil medføre forøgede udgifter for staten og kommunerne, må spørgsmålet om, hvorvidt et sådant krav skal gennemføres på nuværende tidspunkt, indgå i en samlet bedømmelse af de øjeblikkelige muligheder for forbedring af de offentlige ydelsers standard. Mindretallet kan derfor kun tilslutte sig, at skolebiblioteker gøres obligatoriske, dersom dette skønnes forsvareligt på grundlag af en sådan samlet bedømmelse.

Med hensyn til den nærmere præcisering af skolebiblioteksbegrebet mener udvalget, at man kan bygge bygge på læseplansudvalgets betænkning nr. 577. I overensstemmelse hermed forstår udvalget ved et skolebibliotek en samling af sådanne undervisningsmaterialer, som det er hensigtsmæssigt at have katalogiseret og opstillet systematisk, samt det apparatur, som naturligt knytter sig hertil.

Som typisk hørende under skolebiblioteket kan nævnes materialer, som er beregnet til lejlighedsvis anvendelse i skolen, og som kan anvendes i varierede undervisningssammenhænge mere eller mindre på tværs af eksisterende opdelinger i fag, emneområder, klasser, klassetrin og skoleafdelinger.

Som typiske materialer uden for skolebiblioteksområdet kan nævnes materialer, der forbruges, samt materialer der falder ind under det traditionelle lærebogsområde, altså materialer, der normalt udleveres for et år ad gangen, og som udgør et fast led i den løbende undervisning i den enkelte klasse og det enkelte fag.

Disse to kategorier er dog – som beskrevet under afsnittet om udviklingen siden 1965 (2.2) – ikke skarpt adskilte. Der er tale om betydelige overlapninger, og det kan derfor ikke anses for hensigtsmæssigt, at der er knyttet styrelses- eller refusionsmæssige konsekvenser til spørgsmålet

om, i hvilken kategori et givet materiale bør anbringes. Dette spørgsmål bør alene afgøres ud fra behovet for en bibliotekarisk service på det pågældende materiale. Behovet herfor kan ikke fastlægges generelt, men vil både skifte i takt med den almindelige pædagogiske udvikling og være forskelligt fra skole til skole.

Skolebiblioteket bør fortsat forstås af en af skolens lærere, og det bør fortsat være en forudsætning, at denne har gennemgået den særlige uddannelse på Danmarks Lærerhøjskole, således at der kan ydes den fornødne rådgivning og vejledning både til elever og lærere på grundlag af skolebibliotekssamlingen.

På baggrund af den foreslåede ændrede status for skolebibliotekerne finder udvalget, at der i kommuner med mere end ét skolebibliotek bør findes en ledende skolebibliotekar (skolebibliotekskonsulent), der kan forestå det koordinerende arbejde i forbindelse med kommunens skolebiblioteker.

Skolebibliotekets integration i det samlede undervisningsmiddelområde og dermed decentraliseringen af materialevalgskompetencen kan tænkes at skabe problemer m. h. t. bevarelsen af den standard, som hidtil har karakteriseret skolebiblioteksområdet, og som bl. a. i høj grad er baseret på centraliseret service.

Den ledende skolebibliotekar vil her få en vigtig funktion m. h. t. at formidle orientering om materialerne til brug for den enkelte skole, at varetage samarbejde med folkebiblioteksområdet, den lokale amtscentral og landscentralen for undervisningsmidler og i det hele at varetage de koordinerende opgaver, som sikrer, at den størst mulige enhed i det samlede system fastholdes.

Udvalget mener ikke at kunne tage stilling til skolebibliotekarernes (herunder de ledendes) ansættelses-, løn- og arbejdsforhold, men finder, at disse spørgsmål må løses efter forhandling med de interesserede parter i forbindelse med udsendelse af generelle retningslinier, herunder regler om, i hvilket omfang og på hvilke betingelser skolebibliotekarernes timer i skolebiblioteket kan optages på skoleplanen og indgå i de pågældende læreres pligtige timetal.

Disse retningslinier bør tillige fastholde den eksisterende mulighed for ved større skoler at fordele de til rådighed stående timer over flere lærere ved ansættelsen af assisterende skolebibliotekar(er), idet man ikke anser det for hel-

digt, at en skolebibliotekar får så få undervisningstimer, at han mister kontakten med den daglige undervisning.

Det forudsættes, at der fra undervisningsministeriet tillige udsendes vejledende retningslinier for skolebibliotekernes indretning og virksomhed, herunder anvendelsen af anden arbejdskraft end skolebibliotekarere.

Et særligt problem udgør den eksisterende bestemmelse om kommunalbestyrelsens adgang til at afgøre, om udlån af fritidslæsning skal kunne ske gennem skolebiblioteket eller alene gennem folkebibliotekets børneafdeling.

Denne bestemmelse forudsætter efter udvalgets opfattelse, at der enten materialemæssigt eller funktionelt kan opstilles kriterier for, hvilken del af skolebibliotekets virksomhed der tager sigte på undervisningsformål og hvilken på fritidsformål.

Som nævnt under 2.2 har udviklingen på materialerområdet såvel som den pædagogiske udvikling i det hele medført, at det er blevet stadig vanskeligere at foretage en afgrænsning af, hvad der må betegnes som undervisningsrelevant materiale, og udvalget må på dette punkt konkludere, at det ikke vil være muligt at opstille et kriterium for, hvilke materialer der eventuelt skulle omfattes af en sådan begrænsning.

Undersøgelser af udlånsstatistikken i heltidsbiblioteker med udlån i bibliotek og skole har vist, at den udbygning af bogbestanden, der har fundet sted begge steder efter de eksisterende vejledende normer har givet en øget benyttelse af begge institutioners samlinger. Det skal i denne forbindelse understreges, at bogbestanden i de to institutioner efter de gældende normer tilsammen vil være nogenlunde af samme omfang, hvad enten skolebiblioteket har fritidsudlån eller ej.

Udvalget finder det vigtigt specielt at omtale de svage læsere, som kun kan hjælpes effektivt gennem skolen, og man vil finde det beklageligt, om der opstilles eller søges bevaret bestemmelser, der kan virke begrænsende for den enkelte skoles muligheder for at opbygge gode læsevaner hos alle dens elever.

På denne baggrund finder *udvalgets flertal*, at der ikke længere er grundlag for at opretholde bestemmelsen.

Et *mindretal* (Alfred Nørrelund) ønsker at pege på, at lov om folkebiblioteker § 3, stk. 1,

pålægger enhver kommune at opretholde et folkebibliotek med afdelinger for såvel børn som voksne, og at denne ordning er forudsat opretholdt i betænkning nr. 607 af 1971 om revision af biblioteksloven. Oprettelse af skolebiblioteker med »fritidsudlån« vil derfor indebære, at der i hver kommune etableres to institutioner med det formål at udlåne bøger til børn i den undervisningspligtige alder, og mindretallet må alvorligt befrygte, at resultatet heraf vil blive en ringere samlet nyttevirkning af givne bevillinger end ved henlæggelse af udlånsvirksomheden for børn til kun én kommunal institution.

Mindretallet erkender, at det ikke vil være muligt at afgrænse begrebet fritidsudlån efter de udlånte materials art, og at det ikke er praktiserbart at overlade det til et skøn i det enkelte tilfælde, om formålet med det pågældende udlån er fritidslæsning, eller om det er undervisningsmæssigt betonet. Det ville heller ikke være rimeligt at forhindre, at de bøger, der findes i skolebiblioteket, udlånes til eleverne såvel til undervisningsformål som til fritidslæsning.

Det bør imidlertid efter mindretallets opfattelse fortsat være overladt til vedkommende kommunalbestyrelses afgørelse, hvorvidt kommunens skolebiblioteker med hensyn til bogbestand, lokaler, åbningstider og personale skal udbygges med henblik på at varetage en almindelig udlånsvirksomhed for børn, eller hvorvidt skolebibliotekerne alene skal udbygges med den for skolens undervisning fornødne bogbestand m. v., idet kun børnebiblioteket udbygges med henblik på en almindelig udlånsfunktion.

2.3.2. Budget- og regnskabsmæssig adskillelse af folkebiblioteker og skolebiblioteker.

Ved behandlingen af forslaget til lov om folkebiblioteker m. v. i 1964 fandt man, at budgetmæssig selvstændighed for skolebibliotekerne indtil videre ikke var praktisk gennemførlig i det overvejende antal kommuner p. g. a. vanskelighederne ved at udskille skolebibliotekerne fra de eksisterende folke- og børnebiblioteker. Det blev derfor i tiden indtil loven skulle revideres, overladt til kommunerne selv inden for lovens rammer at afgøre, hvorledes budgetforslaget for skolebibliotekerne skulle behandles.

Behandlingen af budget og regnskab for skolebibliotekerne har derfor været forskellig fra kommune til kommune i de forløbne år. Kun i

en del af kommunerne har man ved indberetningerne til bibliotekstilsynet søgt en egentlig udskillelse af skolebibliotekerne. For budgettet 1968-69 gælder dette 362 af de daværende 1098 kommuner, og for budgettet 1970-71 gælder det 153 af de 277 kommuner. Det er imidlertid et gennemgående træk, at der kun er foretaget udskillelse af enkelte af budgetposterne, og at udskillelsen er foretaget efter meget forskelligartede principper. Dette må anses for særdeles forståeligt, sålænge der ikke forelå nogen vejledning herom.

Imidlertid blev der d. 16. oktober 1968 af Bymæssige Kommuner, Den danske Købstadforening og De samvirkende Kommunalforeninger i Danmark efter aftale med bibliotekstilsynet og direktoratet for folkeskolen og seminarierne nedsat et udvalg, som fik til opgave at afgive indstilling til undervisningsministeriet, bibliotekstilsynet samt de nævnte kommunale sammenslutninger om, hvorledes en budget- og regnskabsmæssig adskillelse af folkebiblioteket og skolebiblioteket i givet fald kunne foretages, således at indstillingen tillige kunne danne grundlag for vejledning til de kommuner, hvor en sådan adskillelse var eller ville blive foretaget.

Udvalgets indstilling af 18. september 1970 er udarbejdet på grundlag af den gældende lov, hvilket specielt fremhæves i afsnittet om fordelingen af indkøbsarbejdets fællesudgifter. Ikke desto mindre vil de fleste af indstillingens synspunkter være aktuelle også under de forhold, som er foreslået i nærværende betænkning.

Indstillingen, der er resumeret som *bilag 3*, påpeger, at man for en række posters vedkommende vil kunne foretage en udskillelse uden større vanskeligheder. Det område, der rummer de største problemer, er det bibliotekstekniske, specielt indkøbsarbejdet. Men såfremt man går over til at betragte biblioteksteknik som en serviceydelse, der gøres til genstand for køb og salg, vil man i stedet for at skulle udskille skolebibliotekernes andel af en række forskellige konti kunne nøjes med en enkelt postering, som rummer prisen for den bibliotekstekniske service. Ved beregningen af denne pris vil man da alt efter de lokale forhold kunne anvende den vejledning, som indstillingen rummer. På dette område anviser betænkningen en beregningsmåde, som kan tilpasses forskellige forhold.

Udvalget må herefter konstatere, at der ikke

er noget til hinder for, at udgifter til skolebiblioteker i kommunens årsoverslag og regnskab optages på kontoen for skolevæsen i stedet for under kontoen for folkebiblioteksvæsen, hvilket efter skolestyrelsesloven bl. a. indebærer, at der skal indhentes en udtalelse fra skolekommissionen over budgetforslaget. I konsekvens heraf foreslår udvalget, at man ophæver den nuværende adgang for kommunalbestyrelsen til at placere skolebiblioteksudgifterne under folkebibliotekets budget og regnskab (jf. § 9 i bekendtgørelse af 21. maj 1965).

For en række, især mindre, biblioteker vil en regnskabsmæssig adskillelse kompliceres derved, at der er lokalfællesskab mellem folkebibliotek og skolebibliotek. Pr. 1. august 1970 var der 706 sådanne fællesbiblioteker blandt de ialt 1638 skolebiblioteker. Der findes ingen opgørelse over antallet for tidligere år, men i betragtning af, at der er en almindelig tendens til at søge lokalfællesskabet med skolebiblioteker ophævet, må antallet af fællesbiblioteker ventes at falde i de kommende år bl. a. på grund af ændringerne i kommunestrukturen.

Selv om man i budget- og regnskabsudvalgets indstilling også her har kunnet anvise en metode til udskillelse af skolebibliotekets regnskab og budget inden for fællesbiblioteket, vil det efter udvalgets opfattelse være hensigtsmæssigt at nedsætte et mindre arbejdsudvalg til behandling af de, også i andre henseender, særlige problemer vedrørende fællesbibliotekerne.

2.3.3. Bortfald af det obligatoriske samarbejde med folkebiblioteket

Ifølge biblioteksloven af 1964 skulle skolebibliotekerne samarbejde med folkebiblioteket om budget og regnskab, bogvalg og biblioteksteknik. Udviklingen har imidlertid medført, at det ikke længere kan anses for formålstjenligt at opretholde et obligatorisk samarbejde.

I underudvalg 1, hvis indstilling (bilag 4) er tiltrådt af hovedudvalget, har man fundet, at den hidtidige lovfæstelse af samarbejdet må bortfalde. Adskillelsen m. h. t. budget og regnskab samt materialevalg vil kunne gennemføres uden større vanskeligheder. For så vidt angår det bibliotekstekniske arbejde må det bero på den enkelte kommunalbestyrelses afgørelse, hvor den ønsker dette arbejde udført.

Budget og regnskab

Med hensyn til samarbejdet om budget og regnskab henvises til afsnit 2.3.2. Det skal påpeges, at en overflytning af skolebibliotekernes budget og regnskab til det kommunale skolevæsen ikke hindrer, at der efter lokalt behov fortsat foregår et samarbejde med folkebiblioteker i disse henseender.

Materialevalg

Det i bibliotekslovens § 14, stk. 2, omtalte bogudvalg skal, jf. § 7 i skolebiblioteks bekendtgørelsen, forestå valget af bøger og andet biblioteksmateriale til skolebibliotekerne og folkebibliotekets børneafdeling.

Som en nødvendig forudsætning for valget af materialer indgår der i udvalgets arbejde en orientering i og om alle de foreliggende materialer. Denne orientering giver samtidig bibliotekerne en væsentlig del af den viden, som de i deres daglige arbejde har brug for i publikumsbetjeningen.

Selv om bogudvalget under den nuværende ordning formelt er en enhed, er det dog skolens repræsentanter i udvalget, der afgør materialevalget til skolebibliotekerne, mens biblioteksrepræsentanterne afgør valget til folkebibliotekets afdeling for børn. Dette kan ikke alene begrundes i forskelle med hensyn til materialevalgskriterier (jf. formålene for de to institutioner), men også i forskelle med hensyn til publikum (folkebibliotekets børneafdeling: aldersgruppen ca. 3-14 år, skolebibliotekerne: ca. 6-17 år) og forskelle med hensyn til materialeart (bl. a. inden for av-området). Der er derfor ofte snarere tale om et samtidigt materialevalg end om et fælles materialevalg.

For skolebibliotekernes vedkommende betegner materialevalget efter den gældende ordning en afvigelse fra den generelle bestemmelse, hvorefter skolenævnet efter indstilling fra lærerrådet godkender, hvilke undervisningsmidler skolen må benytte. *Udvalgets flertal* finder ikke, at der fortsat er behov for, at skolebiblioteksområdet indtager en særstilling, men at det tværtimod vil være hensigtsmæssigt, at lærerrådet og skolenævn overtager ansvaret for også denne del af anskaffelserne.

I øvrigt vil der efter de lokale behov og forudsætninger kunne etableres en materialeorientering på kommunalplan eller regionsplan, som

via skolebibliotekerne formidles videre til lærerrådene. Om der skal bevares eller etableres et samarbejde med folkebiblioteket om materialeorientering og/eller -valg, vil det være rimeligt at overlade til lokal afgørelse. Dog vil en gensidig orientering om indkøbspolitik være naturlig.

Et *mindretal* (Alfred Nørrelund) er af den opfattelse, at der er et stort behov for koordinering af anskaffelserne til en kommunes enkelte skolebiblioteker og en for kommunens skolevæsen samlet vurdering af, hvilke materialer, der bør anskaffes til de enkelte skolebiblioteker, og hvilke materialer der eventuelt bør anskaffes til en for kommunens skolevæsen fælles samling og derfra udlånes til skolerne. Videre finder mindretallet, at det fortsat vil være en vigtig opgave at koordinere anskaffelserne til kommunens skolebiblioteker med anskaffelserne til kommunens folkebibliotek for at undgå unødvendige dobbeltanskaffelser og i det hele opnå den bedst mulige udnyttelse af de foreliggende bevillinger. Dette sidste gælder ganske særlig i de kommuner, hvor skolebiblioteket ikke blot etableres med henblik på skolens undervisning, men tillige med henblik på varetagelse af en almindelig udlånsfunktion for skoleelever.

Mindretallet er af den opfattelse, at en koordinering af skolebibliotekernes anskaffelser indbyrdes og af disse med folkebibliotekets anskaffelser bedst vil kunne opnås ved bevarelse af det hidtidige centrale materialevalg i hver kommune for skolebibliotekerne. Hvis det er fornødent at tilvejebringe en for skolebiblioteksmaterialer og andre undervisningsmidler ensartet organisation af materialevalget, ville man foretrække, at også materialevalget på undervisningsmiddelområdet, der hidtil i henhold til skolestyrelsesloven er varetaget af skolenævnet efter indstilling af lærerrådet, i stedet henlægges til et centralt organ i hver kommune. Også under en sådan ordning kunne den enkelte skoles lærerråd og skolenævn tillægges indflydelse på materialevalget f. eks. gennem en forslags- eller indstillingsret.

Det er i øvrigt mindretallet opfattelse, at det er ufornuddent og uhensigtsmæssigt ved lov eller administrativ forskrift at regulere materialevalgets organisation i de enkelte kommuner, og at det derfor vil være mest praktisk at overlade dette spørgsmål til vedkommende kommunalbestyrelses afgørelse. Kommunalbestyrelsen bør

herunder kunne bestemme, at der skal bevares et fast samarbejde mellem skolebibliotekerne og folkebiblioteket om bogvalget.

Biblioteksteknik

Efter § 15, stk. 1, i skolebiblioteksbekendtgørelsen varetages det bibliotekstekniske arbejde af folkebiblioteket (centralbiblioteket) efter retningslinier fastsat af skolebiblioteksudvalget.

Det bibliotekstekniske arbejde omfatter en lang række aktiviteter i forbindelse med materialevalg, indkøb, accessionering, indbinding, klargøring, katalogisering, reparation, kassation m. v.

Det enkelte skolebibliotek magter kun at udføre en begrænset del af det bibliotekstekniske arbejde. Den service, man fra folkebibliotekets side kunne yde på dette område, var derfor oprindelig af afgørende betydning for skolebibliotekerne. Imidlertid har forholdene efterhånden ændret sig. Nogle af de bibliotekstekniske aktiviteter (vedrørende f. eks. materialeorientering og katalogisering) kan ydes på landsplan fra Bibliotekscentralen. Andre aktiviteter (f. eks. vedrørende indkøb, accessionering og statistik) kan naturligt inden for skolevæsenets rammer indgå blandt de opgaver, der hører under den ledende skolebibliotekars, skolebibliotekskonsulentens eller skolebiblioteksinspektørens område. Den service vedrørende indbinding og klargøring, der allerede nu kan tilbydes fra I/S Indbindingscentralen, vil kunne udbygges i det omfang, der er behov herfor.

Den bibliotekstekniske behandling af folkebibliotekets egne materialer er i et vist omfang forskellig fra den, man fra skolebibliotekernes side har behov for. Der er flere årsager hertil. Inden for av-området har folkebibliotekerne hidtil overvejende anskaffet gramfonoplader, mens skolebibliotekerne har lagt vægten på dias og transparenter. Mens folkebibliotekerne på bogområdet ofte vil satse på et stort udbud af forskellige titler, vil skolebibliotekerne gennemgående operere med færre titler, men med et forholdsvis større antal eksemplarer af hver titel (specielt for classesæt og gruppesæt). Inden for skolebiblioteksområdet går tendensen i retning af et stigende antal hæfter og tynde bøger, for hvilke en sædvanlig biblioteksindbinding vil være økonomisk uforsvarlig. For classesættenes vedkommende er behovene for indbinding og klargøring meget beskedne.

Mange steder har midlertid folkebiblioteker-nes kapacitet m. h. t. biblioteksteknik vist sig at være for lille til, at man har kunnet magte en særbehandling af skolebiblioteksmaterialerne.

Det skal understreges, at udvalget med forslaget om ophævelse af det obligatoriske samarbejde på det bibliotekstekniske område ikke har noget ønske om at afskaffe dette samarbejde, men man finder det rimeligt at overlade det til lokal afgørelse i kommunen, om eller i hvilket omfang dette samarbejde skal videreføres. Man finder det derfor formålstjenligt, at det bibliotekstekniske arbejde betragtes som en serviceydelse, hvis elementer enkeltvis eller samlet kan gøres til genstand for køb og salg. Derved sættes kommunen i stand til at foretage en vurdering af, om det er mest hensigtsmæssigt at løse de bibliotekstekniske opgaver på lokalt plan, på regionalplan eller på landsplan. En sådan ordning vil endvidere kunne finde anvendelse over for statsskolerne og de private skoler. Ved at tilkøbe sig den fornødne service lokalt, regionalt eller centralt vil disse kunne koble sig på systemet og opføre udgifterne hertil blandt de øvrige driftsudgifter.

2.3.3.1. Skolebiblioteksudvalg

En ophævelse af det obligatoriske samarbejde med folkebiblioteket m. h. t. budget og regnskab, materialevalg og biblioteksteknik må medføre, at *skolebiblioteksudvalget* (jf. bekendtgørelsens § 4) bortfalder som obligatoriske udvalg. En eventuel opretholdelse af skolebiblioteksudvalget til løsning af opgaver, som det findes hensigtsmæssigt at henlægge hertil, vil således komme til at bero på en lokal afgørelse.

2.3.4. Ændring af refusionsordningen

Med de ændringer af skolebiblioteksordningen, som er skitseret i de foranstående afsnit, er beregningsgrundlaget for statens tilskud til skolebiblioteksvirksomheden blevet forrykket. Da tilskudsordningen for det kommunale plan, amtsplanet og landsplanet bør ansues som en helhed, er hele dette emne behandlet samlet i afsnit 5 om skolebibliotekernes og undervisningsmiddelcentralernes finansiering.

2.3.5. Ændring af de fælleskommunale samlings status

De fælleskommunale samlings er i princippet kommunale institutioner. Deres funktioner er

imidlertid så nøje forbundet med de opgaver, der tillægges skolecentralerne, at de to institutioners fremtidige virke er taget op til en samlet behandling i afsnit 3 om regionale centraler for undervisningsmidler.

2.3.6. Skolebibliotekernes formål og virkeområde med henblik på fritidsundervisningen

2.3.6.1. Lokaler og inventar

Efter lov om fritidsundervisning m. v. af 6. juni 1968, jf. lovbekendtgørelse nr. 369 af 5. august 1971, skal kommunen stille egnede lokaler med fornødent udstyr til rådighed for fritidsundervisningen. For ungdomsskolens vedkommende gælder endog, at kommunen er forpligtet til at *tilvejebringe* sådanne lokaler. I begrebet »fornødent udstyr« indgår inventar og undervisningsmateriel (apparat), herunder audiovisuelle hjælpemidler. Egentlige læremidler (undervisningsmateriale) såsom bøger o. l. skal af kommunen stilles til rådighed for ungdomsskolen, medens de i fritidsundervisningen for voksne anskaffes af eleverne selv.

Skolebibliotekslokalerne med apparatur og inventar vil som kommunale lokaler være underkastet samme forpligtelser med hensyn til anvendelse i fritidsundervisningen som folkeskolens andre lokaler, for så vidt de er egnede til den pågældende undervisning i det konkrete tilfælde. Det samme gælder i øvrigt de kommunale folkebibliotekers lokaler, idet kommunen i første række skal opfylde sin lokaleforpligtelse gennem skoler og andre lokaler, der tilhører kommunen, derefter gennem skoler og andre lokaler, der tilhører staten, og endelig gennem private skoler eller lokaler, hvortil der er ydet statstilskud eller statslån. I kraft af kommunens særlige forpligtelse over for ungdomsskolen, hvor kommunen i givet fald skal tilvejebringe lokaler, mens den i forhold til fritidsundervisningen for voksne alene har pligt til at anvise allerede bestående lokaler, har ungdomsskolen prioritet i forhold til voksenundervisningen.

Disse lokalebestemmelser har været nødvendige, fordi fritidsundervisningen i almindelighed ikke råder over egne lokaler. Det vil dog altid være en forudsætning for, at lokalene kan stilles til rådighed for fritidsundervisningen, at det kan forenes med de formål, lokalene i øvrigt skal tjene.

2.3.6.2. Biblioteksmæssig betjening

Spørgsmålet om fritidsundervisningens biblioteksmæssige betjening har været behandlet i det i afsnit 1 nævnte underudvalg, hvis indstilling er medtaget som *bilag 5*, og i det i henhold til loven om fritidsundervisning m. v. nedsatte voksenundervisningsråd, hvis henvendelse af 10. februar 1971 til udvalget er medtaget som *bilag 6*. Af begge indstillinger fremgår, at fritidsundervisningen principielt bør ligestilles med folkeskolen med hensyn til at få dækket behovet for undervisningsmidler, og at skolebibliotekerne i denne henseende bør kunne benyttes i hele fritidsundervisningens undervisningstid.

For *ungdomsskolens* vedkommende har kommunen som anført pligt til – ligesom for folkeskolen – at stille undervisningsmateriale til rådighed for eleverne. Udvalget må mene, at dette også indebærer pligt for kommunen til at stille skolebibliotekslokalet med betjening og skolens materialesamling i det hele til disposition for ungdomsskolen på de tidspunkter – normalt i dagtimerne – hvor denne undervisning finder sted. Udvalget ønsker i denne forbindelse at pege på, at betjeningen af ungdomsskolen ikke ses at være taget i betragtning ved fastlæggelsen af skolebibliotekarernes løn- og arbejdstidsforhold.

Med hensyn til anskaffelser til skolebiblioteker må det være naturligt, at der ved budgetlægningen tages hensyn til den kommunale forpligtelse over for ungdomsskolens forsyning med læremidler. For folkeskolens vedkommende træffes afgørelsen om disse anskaffelser – inden for de bevillingsmæssige rammer – af lærerrådet og skolenævnet. Der er ikke fastsat tilsvarende bestemmelser i styrelsesloven om, hvem der træffer bestemmelse om anskaffelser til ungdomsskolen. Det er derimod udtrykkelig bestemt i styrelsesloven, at ungdomsskolenævnet efter samråd med ungdomsskolernes ledere og lærere gennem fritidskommissionen stiller forslag til kommunalbestyrelsen om udvidelse og forbedring af lokaler, der anvendes af ungdomsskolerne, og om lokalernes forsyning med ma-

teriel og inventar. Det ville derfor være rimeligt, om det også var ungdomsskolenævnet, der i samråd med ungdomsskolernes ledere og lærere tog stilling til anskaffelse af undervisningsmaterialer bl. a. til skolebiblioteket, beregnet for ungdomsskolens elever. Udvalget vil imidlertid finde det hensigtsmæssigt, om der allerede på det forberedende stadium i materialevalgsproceduren blev etableret kontakt med skolebibliotekaren med henblik på at koordinere indstillingerne til de besluttende organer om anskaffelser ud fra ønsket om at opnå den for begge undervisningsområder mest fordelagtige udnyttelse af de forhåndenværende budgetmidler.

For så vidt angår *fritidsundervisningen for voksne* må de fornødne undervisningsmaterialer som anført anskaffes af deltagerne selv. Udvalget vil finde det ønskeligt, at skolernes materialesamlinger, herunder skolebiblioteket, i videst muligt omfang stilles til rådighed også for fritidsundervisningen for voksne, ikke mindst når det drejer sig om undervisning, der har parallelle i de andre skoleformer. Man vil imidlertid være betænkelig ved at stille forslag om, at skolebibliotekerne skal stå til rådighed for denne ofte meget omfattende undervisningsvirksomhed, der normalt finder sted uden for den normale undervisningstid på skolen. Skolebibliotekerne er heller ikke opbygget med henblik på at betjene voksenundervisningens deltagere med supplerende undervisningsmaterialer.

Udvalget skal imidlertid i denne henseende pege på, at folkebibliotekerne, der primært er opbygget med henblik på betjening af enkeltpersoner, også betjener sådanne grupper af personer, der her er tale om.

I denne forbindelse skal der dog henvises til indstillingen fra underudvalg 2 (*bilag 5*), hvor det siges, at man evt. gennem et udvalgsarbejde bør søge folkebibliotekernes opgaver over for fritidsundervisningen defineret mere præcist, end det hidtil har været tilfældet, således at folkebibliotekerne kan opbygge deres samlinger med henblik på opgaven.

I betænkningen om revision af biblioteksloven gives der udtryk for det samme synspunkt.

3. Regionale centraler for undervisningsmidler

3.1. Historie og baggrund

De institutioner, som i dag på regionalt plan beskæftiger sig med undervisningsmidler, de fælleskommunale samlinger og skolecentralerne, har helt forskellig historisk baggrund.

De fælleskommunale samlinger har deres oprindelse i de skolebiblioteksforeninger, som opstod flere steder i 1920'erne. Initiativet hertil udgik fra lærere, som med oprettelse af læsestuer så en mulighed for at realisere »arbejds-skolens« ideer, der netop i disse år slog stærkt igennem i den pædagogiske debat. Foreningernes opgave var at skabe økonomisk basis for opbygningen af samlinger af klassesæt til udlån til de tilmeldte skoler. Disse kunne derved for en forholdsvis lille udgift få deres i reglen overordentlig beskedne materialemuligheder udvidet betydeligt, uden at hver enkelt skole behøvede at investere i materialer, der kun brugtes forholdsvis sjældent. I overensstemmelse med den pædagogiske filosofi bag skolebibliotekssagen i almindelighed, havde materialerne karakter af et *alternativt tilbud* til lærebogsområdet.

Skolecentralerne har deres oprindelse i behovet for orientering om udviklingen inden for de egentlige undervisningsmidler, i første række lærebøgerne. De fleste af centralerne er oprettet i løbet af 1930'erne og må opfattes som en anden udløber af tidens stærke pædagogiske røre. De oprettedes på lokalt initiativ, og deres eksistens beroede tilsvarende på den økonomiske støtte, man lokalt kunne opnå i amtet eller kommunerne.

Centralernes noget tilfældige grundlag førte i 1937 til dannelse af foreningen Danmarks skolecentraler, der skulle være centralernes fælles organ over for de bevilgende myndigheder. Dette initiativ gav sig dog ikke umiddelbare ud-

slag, og i de følgende år førte centralerne en mere eller mindre hensygnende tilværelse.

Med skoleloven af 1958 og den efterfølgende undervisningsvejledning fra 1960 opstod der en ny situation. Skolereformen, der i høj grad lagde op til anvendelsen af nye pædagogiske metoder og dermed sammenhørende hjælpemidler, skabte et forøget behov for pædagogisk information, og der opstod igen initiativ omkring de eksisterende skolecentraler, som man mente burde spille en rolle som formidlere af undervisningsvejledningens intentioner, en art pædagogiske kraftcentre. Der savnedes dog generelt det fornødne økonomiske grundlag for realisering af disse mål.

På denne baggrund nedsatte undervisningsministeriet i 1964 et udvalg, der fik til opgave at redegøre for de bestående skolecentralers virksomhed og i tilslutning til et af Danmarks Lærerforening foranlediget udvalgsarbejde at overveje og fremkomme med forslag om skolecentralernes fremtidige virksomhed, herunder deres opgaver over for skolevæsenet, deres placering, organisation og økonomi og de hermed sammenhængende lokale- og personalemæssige problemer, samt om deres forhold til de i lov om folkebiblioteker m. v. kap. 4 omhandlede fælleskommunale samlinger.

Udvalgsarbejdet resulterede i betænkning nr. 405 om skolecentraler, afgivet den 30. november 1965. Betænkningen omtales i afsnit 3.2.2.

3.2. Nuværende forhold

3.2.1. Fælleskommunale samlinger

Det lovmæssige grundlag for de fælleskommunale samlinger er – ligesom for skolebibliotekerne – kapitel 4 i biblioteksloven af 1964 (§ 16) fulgt op af bekendtgørelse nr. 178 af 21. maj 1965 (§§ 16–22), hvori der bl. a. gives retnings-

linier for vedtægts- og styrelsesforhold. De fælleskommunale samlinger kan med samme driftstilskud som folkebibliotekerne tilvejebringe samlinger af klassesæt og andet egnet biblioteksmateriale til supplerende af skolebibliotekerne i området.

Hver fælleskommunal samling skal drives i samarbejde med det stedlige centralbibliotek og inden for dettes område. Centralbiblioteket varetager bl. a. det bibliotekstekniske arbejde.

Der henvises i øvrigt til oversigten over de fælleskommunale samlingers virksomhed i *bilag 7*.

3.2.2. Skolecentraler

Skolecentralerne baserer deres virksomhed på undervisningsministeriets cirkulære af 9. januar 1967 om tilskud til skolecentraler. Cirkulæret, der er medtaget som *bilag 8*, er udfærdiget på grundlag af betænkning nr. 405 1966.

Ifølge betænkningen må skolecentralens hovedopgave også i fremtiden være at formidle kendskabet til alle former for undervisningsmidler til brug for folkeskolen. Til løsning af denne opgave foreslås det, at der tillægges skolecentralen følgende funktioner:

1. Oprettelse af stationære samlinger af undervisningsmidler.
2. Oprettelse af udlånsamlinger (til orientering af lærerne).
3. Udstillinger.
4. Indsamling og videregivelse af pædagogisk-metodisk materiale.
5. Fremstilling af undervisningsmaterialer (pædagogisk værksted).
6. Oprettelse af et pædagogisk – psykologisk – metodisk bibliotek.
7. Kursus og mødevirksomhed.

I cirkulæret tilslutter undervisningsministeriet sig i hovedsagen betænkningens forslag. Det præciseres, at skolecentralernes virksomhed retter sig mod lærerne i området, og at det ikke er centralernes opgave at formidle udlån af materiale til elevernes brug i undervisningen. For områder, hvor der endnu ikke er oprettet en fælleskommunal samling, gøres der dog en undtagelse for så vidt angår audio-visuelt materiale.

Endvidere udtales det, at hensynet til folkeskolen må være det afgørende ved skolecentra-

lernes indretning og drift, men centralerne vil også kunne benyttes af andre skoleformer, i første række fritids- og ungdomsundervisningen.

Ifølge cirkulæret kan der med hjemmel i den tidligere skoletilsynslovs § 32 ydes tilskud til driften af én skolecentral i hver skolerådskreds, idet der dog under visse betingelser kan oprettes afdelinger. Cirkulæret indeholder i øvrigt retningslinier for vedtægts- og styrelsesforhold.

Efter den nye skolestyrelseslovs ikrafttræden 1. april 1970 er forholdene omkring skolecentralernes styrelsesforhold noget usikre. I en skrivelse af 22. april 1970 har direktoratet for folkeskolen og seminarierne dog gjort opmærksom på, at det under hensyn til bl. a. nærværende lovrevision må anses for hensigtsmæssigt, at skolecentralerne i overgangsperioden til 1. april 1972 administreres efter de hidtidige retningslinier.

Oversigt over skolecentralerne, herunder deres afdelinger findes som *bilag 9*.

3.2.3. Aktuelle udviklingstendenser

Opgavefordelingen mellem fælleskommunale samlinger og skolecentraler beskrives ofte summarisk således:

Skolecentraler giver *information* om undervisningsmidler rettet mod *lærerne*.

Fælleskommunale samlinger påtager sig *distribution* af supplerende materialer til *eleverne* til brug i undervisningen.

Helt gennemført er princippet dog ikke, idet en fælleskommunal samling ifølge bekendtgørelsen også har pligt til at yde råd og vejledning ved materialernes brug i skolen, ligesom der kan henvises til skolecentralernes allerede nævnte adgang til under visse omstændigheder at foretage udlån af av-materialer.

I cirkulæret om skolecentraler stilles der krav om, at der i områder, hvor begge institutioner findes, etableres samarbejde mellem dem, og i forbindelse hermed fastlægges en nærmere arbejdsdeling.

I det rent praktiske arbejde har man imidlertid i stigende grad erkendt, at et samarbejde med henblik på en arbejdsdeling ikke er tilstrækkeligt. Der bør f. eks. være en nøje sammenhæng mellem den informative bistand, som en skolecentral yder en skole i forbindelse med dens materialeanskaffelse, og anskaffelserne til den fælleskommunale samling, der bør være

supplerende i forhold til skolens egne beholdninger. Det må ligeledes eksempelvis anses for hensigtsmæssigt, at der er overensstemmelse mellem de tekniske løsninger på av-området, som den fælleskommunale samling har valgt at basere sin distribution på, og den information, der fra skolecentralen gives, når skolerne skal vælge, hvilken løsning der skal danne grundlag for deres egne anskaffelser. Det er bl. a. sådanne forhold, der har bevirket, at man mere og mere er kommet ind på at betragte de to funktioner som to sider af samme sag og derfor har søgt at etablere det nærest tænkelige samarbejde ved at lade de to institutioner dele lokaler, således at de i praksis fremtræder som én. Sådanne løsninger er nu etableret 14 steder i landet, og endnu 2 er på vej (Frederiksborg og Vejle amter).

Denne løsning betragtes i dag som den ideelle, og dette understreger samtidig det ejendommelige i forholdet, at der alligevel formelt er tale om to institutioner med indbyrdes uafhængige styrelser, budgetforhold og tilskudsgrundlag.

3.3. Betænkning nr. 577

Betænkning nr. 577 om formidlingen af undervisningsmidler inden for folkeskolen er afgivet af Folkeskolens Læseplansudvalg den 14. september 1970 og må ses som læseplansudvalgets forsøg på at opstille en skitse til løsning af formidlingsproblemerne i overensstemmelse med de erfaringer, man har gjort på området, og med de ønsker, som man fra skoleside må have til et effektivt formidlingssystem.

Betænkningen foreslår, at de fælleskommunale samlinger og skolecentralerne sammensmelttes til amtscentraler for undervisningsmidler, der som én institution i hvert amt bør videreføre de tidligere institutioners funktioner. Med hensyn til den nærmere omtale af disse henvises til betænkningen.

Disse funktioner er ifølge sagens natur i betænkningen anskuet ud fra folkeskolens behov, men betænkningen henleder opmærksomheden på, at amtscentralerne bør etableres, så der bliver mulighed for at udvide deres arbejdsområde til at omfatte også andre uddannelsesområder, hvoraf fritidsundervisningen allerede er nævnt i det gældende skolecentralcirkulære (bilag 8).

Betænkningen lægger vægt på, at amtscentra-

len opbygges som en enhedsinstitution med en fælles ledelse, uanset om og i hvilket omfang man i det enkelte amt etablerer sig med afdelinger, og den foreslår, at den samlede amtscentralvirksomhed henlægges under amtsrådets undervisnings- og kulturudvalg, idet der dog oprettes et såkaldt pædagogisk udvalg til som støtte for virksomheden at kanalisere de lokale pædagogiske synspunkter på centralens drift.

3.4. Udvalgets forslag

Udvalget foreslår på baggrund af ovenstående, at der etableres et landsdækkende system af regionale centraler for undervisningsmidler til dels at varetage de opgaver, som de fælleskommunale samlinger og skolecentralerne hidtil har varetaget hovedsagelig for folkeskoleområdet, dels at varetage de tilsvarende opgaver for de øvrige uddannelsesområder (herunder de private skoleformer), bortset fra universiteter og højere læreanstalter.

Udvalget lægger stærk vægt på, at disse centraler organiseres på en måde, som sikrer, at den ønskede koordination mellem de hidtidige fælleskommunale samlings og skolecentralers funktioner finder sted inden for samme organisatoriske ramme i det daglige arbejde.

Opgaven kan herefter for folkeskoleområdet i alt væsentlig betegnes som et forsøg på at tilvejebringe en mere hensigtsmæssig struktur, idet der i vidt omfang kan bygges på bestående institutioner.

For de øvrige uddannelsesområder er det vanskeligt at fastslå behovenes omfang. Det må her være væsentligt, at centralerne opbygges på en måde, som sikrer, at behovene registreres og kanaliseres, og det er udvalgets opfattelse, at udbygningen af centralernes virksomhed med henblik på at opfylde disse behov vil kunne foregå gradvis.

3.4.1. De regionale centralers administrative placering

En sammenlægning af de fælleskommunale samlinger, der i princippet er at betragte som kommunale institutioner, og skolecentralerne, der er amtslige institutioner, rejser spørgsmålet, hvor ansvaret for den samlede overbygningsvirksomhed fremtidig mest hensigtsmæssigt kan placeres: på kommunalt plan, på amtsplan eller begge steder (dobbel kompetence).

Udvalget har i sine drøftelser herom taget sit udgangspunkt i spørgsmålet om, i hvor høj grad der rent fysisk bør ske en spredning af de institutioner, der her er tale om.

Den rene fællessamlingsvirksomhed må fra et brugersynspunkt alene vurderes ud fra materialetilbuddets righoldighed og distributions-systemets effektivitet. Hvor materialerne oplagres og ekspederes, må være uden betydning. Derimod synes der at være en tydelig sammenhæng mellem afstanden til de eksisterende skolecentraler og den brug, der gøres af dem, jf. bilag 3 i betænkning nr. 577.

Situationen er således paradoksalt nok den, at den virksomhed, der stærkest peger mod en centralisering, er den, der hidtil har ligget i kommunalt regi (fællesskommunal samling), mens den virksomhed, der stærkest peger mod en decentralisering, er den, der hidtil har været amtsligt styret (skolecentral).

Denne problemstilling synes således ikke entydigt at pege mod en bestemt løsning af spørgsmålet om den administrative placering. Det synes herefter at måtte være hensynet til den bedst mulige koordination og den mest økonomiske udnyttelse af de til rådighed stående midler, som bliver udslagsgivende for denne placering.

Den generelle problematik omkring placeringen af de opgaver, hvor det selv efter de omfattende kommunesammenlægninger vil være nødvendigt med en fælles løsning for større områder end den enkelte typiske kommune, er beskrevet i administrationsdepartementets notat af 2. april 1971 om opgavefordelingen mellem staten og kommunerne, særligt afsnit V, 4 og 5. Foruden den rent amtslige løsning nævner notatet to muligheder, som det må være nærliggende at overveje i denne forbindelse, dels muligheden af, at både amt og kommune tildeles kompetence på området (dobbeltkompetence), dels muligheden af et mellemkommunalt samarbejde (betjeningsoverenskomst eller kommunalt fællesskab).

Notatet fremhæver, »...at kommunallovkommissionen har understreget, at der ved tilrettelæggelse af ordninger med dobbeltkompetence må udvises omhu for at undgå administrative ulemper, og at oprettelse af kommunale fællesskaber må anses for et subsidiært middel til løsning af kommunale opgaver«.

Ud over en styrkelse af amtskommunens koordinerende og planlæggende funktion må ho-

vedlinjen i følge notatet være, at amtet bør varetage driften af institutioner, for hvilke kun et helt amt eller et par delområder inden for amtet vil danne et tilstrækkeligt grundlag. Endelig understreges vigtigheden af, at det fastholdes som et hovedformål med kommunalreformen, at det økonomiske ansvar overføres til de myndigheder, der reelt træffer beslutningerne. Notatet er i uddrag medtaget som *bilag 10*.

Når man ser på spørgsmålet ud fra et *koordinationssynspunkt*, må det tages i betragtning, at en regional central forudsættes at indgå i et samlet landsdækkende system for formidling af undervisningsmidler som mellemed mellem på den ene side den foreslåede landscentral, på den anden side de lokale uddannelsesinstitutioner, som vel hovedsagelig er kommunale, men som dog i et vist omfang drives af private, af amtskommuner eller af staten. Disse forhold taler for, at man i hvert fald tilstræber den størst mulige enkelhed og klarhed i løsningen af de administrative problemer.

En løsning med dobbeltkompetence som i sig selv vil indebære en komplikation af samarbejds- og koordinationsproblemerne vil derfor ikke være heldig.

Det samlede system bør endvidere arbejde i nær kontakt med biblioteksvæsenet. Det vil på regionalplanet derfor indebære en forenkling af dette samarbejde, hvis undervisningsmiddelcentralernes virkeområde kommer til at falde sammen med centralbiblioteksområderne, som efter den 1. april 1972 vil være identiske med amtskommunerne.

Hvad det *økonomiske grundlag* angår, er det udvalgets opfattelse, at fællessamlingsfunktionen og skolecentralfunktionen allerede hver for sig overstiger, hvad den enkelte kommune i almindelighed vil kunne påtage sig blot over for folkeskoleområdet, hvis servicetilbuddet skal have en rimelig standard. Det må erkendes, at det ikke er muligt at opstille kriterier for, hvilket befolkningsunderlag der må anses for rimeligt til driften af en regional central for undervisningsmidler. På baggrund af erfaringerne med de hidtidige to institutionstyper, med henvisning til udvidelsen af virksomheden til at indbefatte de øvrige uddannelsesområder, samt endelig ud fra en vurdering af de krav, som allerede den nærmeste udvikling på f. eks. av-området forventes at stille, vil man dog ikke være betænkelig ved at slå fast, at de kommuner, der

vil have tilstrækkeligt befolkningsunderlag til selv at løse opgaven, udgør absolutte undtagelser. De ganske få kommuner, der eventuelt kunne blive tale om, rummer i øvrigt en så stor del af befolkningen i deres respektive amter, at det ville betyde en alvorlig forringelse af grundlaget for en amtscentrals virksomhed, om de fik mulighed for at unddrage sig fællesskabsforpligtelserne på dette område.

Udvalgets flertal må herefter finde, at det er en naturlig amtsopgave at drive overbygningscentraler for undervisningsmidler, og skal derfor foreslå, at ansvaret for denne virksomhed henlægges til amtsrådene.

Særligt må man gøre opmærksom på, at man ikke kan gå ind for løsninger i lighed med, hvad der kendes fra folkebiblioteksområdet, såsom samarbejdsordninger og centralbiblioteks-løsning, jf. betænkning nr. 607 om revision af biblioteksloven, idet der i denne henseende er en principiel forskel mellem folkebiblioteksområdet og skolebiblioteksområdet.

For folkebiblioteksområdet vil hovedreglen være den, at den større kommunes folkebibliotek (hovedbibliotek) vil rumme den bedst udbyggede bogbestand, og allerede i kraft af dette forhold vil det være mest nærliggende at vælge dette bibliotek som basis i opbygningen af en evt. samarbejdsordning.

Kun hvor en kommune driver en kommunal fællessamling kunne der blive tale om at jævnføre skolebiblioteksvirksomheden med biblioteksområdet. Her må man dog være opmærksom på, at det kun gælder i de tilfælde, hvor en kommune har taget det *særlige* initiativ at etablere egen fællessamling, og der er – som det fremgår af *bilag 11* – ingen sammenhæng mellem kommunestørrelsen og forekomsten af kommunale fællessamlinger. En lang række store kommuner har på dette område valgt ikke at opbygge egne fællessamlinger, men har i stedet tilmeldt sig en fælleskommunal samling. Omvendt forekommer der kommunale fællessamlinger i endog meget små kommuner.

Specielt med hensyn til centralbiblioteksløsningen må man yderligere gøre opmærksom på, at det er et væsentligt led i argumentationen for at fastholde centralbibliotekernes primærkommunale status, at disses virksomhed for langt den største del af driftsudgifterne vedrører funktionen som *lokalt* folkebibliotek. Argumentet kan ikke overføres på skolebiblioteksområ-

det, hvor der ikke findes nogen institution med en tilsvarende dobbeltfunktion. Her er der tværtimod tale om en klar adskillelse mellem lokalfunktionen og overbygningsfunktionen, også i de tilfælde hvor en kommune har etableret egen fællessamling.

I øvrigt finder udvalget, at samarbejdsordninger af den ene eller den anden art ville kunne svække, hvad man kunne kalde »forbrugersynspunkternes« muligheder for at komme til udtryk direkte overfor de besluttende og bevillende myndigheder.

Selvom udvalgets flertal går ind for, at ansvaret for den samlede overbygningsvirksomhed på dette område placeres i amtsleddet, vil man dog pege på, at amtsrådene i deres dispositioner søger at bygge på de bestående ressourcer, herunder ved at søge at nå frem til ordninger med de kommuner, som til folkeskoleformål har opbygget fællessamlinger af et vist omfang, f. eks. om overtagelse af disse efter en overgangsperiode. Endvidere ønsker man at gøre opmærksom på, at en ren amtskommunal løsning på dette område ikke indebærer hindringer for, at navnlig de informative funktioner decentraliseres gennem oprettelse af filialer efter de enkelte amtskommuners særlige behov, jf. bemærkningerne herom i betænkning nr. 577.

Udvalget ønsker i denne forbindelse at understrege vigtigheden af, at amtscentralerne etableres som tilbud til kommunerne, således at disse ikke afskæres fra selv at supplere dette tilbud efter behov. Her kan særligt peges på, at opgaver af orienterende og konsultativ art for folkeskolens vedkommende primært forudsættes løst i den enkelte kommune ved den ledende skolebibliotekar.

Med forslaget om, at regionale centraler for undervisningsmidler etableres på amtsplan, har udvalget ikke taget stilling til problemerne, for så vidt angår Københavns og Frederiksberg kommuner, som ikke falder ind under amtsinddelingen.

Københavns størrelse sætter i øvrigt denne kommune i en særlig situation, idet det er uden for enhver tvivl, at den har et fuldt tilstrækkeligt befolkningsunderlag til selv at løse problemerne på dette område.

Et *mindretal* (Alfred Nørrelund) kan tiltræde, at de hidtil af amtsrådet bestyrede skolecentraler og de hidtil som kommunale fællesskaber etablerede fælleskommunale samlinger sammen-

lægges, og at der med udgangspunkt i de således sammenlagte institutioner etableres regionale centraler for undervisningsmidler.

Imidlertid ønsker mindretallet at fremhæve, at et større antal kommuner (ca. 50) i medfør af § 3, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 178 af 21. maj 1965 om skolebiblioteker i folkeskolen, har oprettet kommunale fællessamlinger, hvorfra alle folkeskoler i kommunen kan låne enkelte bøger, klasse- og emnesæt samt andet egnet biblioteksmateriale. Disse kommunale fællessamlinger bør fortsat kunne viderebygges, ligesom de kommuner, der fremtidig på et forsvarligt grundlag måtte ønske at etablere kommunale fællessamlinger, bør have mulighed herfor.

Efter mindretallets opfattelse må det i denne forbindelse tages i betragtning, at det meget vel kan være hensigtsmæssigt for specielt de større kommuner at tilrettelægge en fællesvirksomhed for kommunens skolebiblioteker og samlinger af undervisningsmidler, der varetager f. eks. fællesindkøb af undervisningsmateriel, bibliotekstekniske funktioner, rådgivning og vejledning samt fællessamlingsfunktionen og måske tillige opgaver med hensyn til udstillinger af undervisningsmidler.

Dersom en kommune danner et rimeligt grundlag for en selvstændig varetagelse af fællessamlingsfunktionen og eventuelt tillige skolecentralfunktionen, finder mindretallet, at der bør være adgang til, at den pågældende kommune, dersom kommunalbestyrelsen ønsker det, selvstændigt varetager de opgaver, der for andre kommuner varetages af vedkommende regionale central for undervisningsmidler, under forudsætning af, at dette ikke væsentligt forringer grundlaget for en økonomisk tilfredsstillende drift af den regionale central.

Da etablering af regionale centraler for undervisningsmidler således rejser væsentlige problemer med hensyn til indpasning af de hidtidige kommunale fællessamlinger i den samlede overbygningsfunktion på undervisningsmiddelområdet, og da der i øvrigt ikke ses at være grundlag for at forhindre, at overbygningsfunktionen for et helt amt eller større dele af dette etableres i form af et kommunalt fællesskab eller på grundlag af en kommunal fællessamling i en større kommune, finder mindretallet det mest hensigtsmæssigt, at der træffes bestemmelse om overbygningsfunktionens etablering i de udbygningsplaner for folkeskolevæse-

net, ungdomsskolevirksomheden og anden offentlig skoleundervisning, der i henhold til skolestyrelseslovens § 35 skal udarbejdes for de enkelte amter af amtsrådet ved forhandling med de kommunale skolemyndigheder. Herved vil det være muligt at tilvejebringe den overbygningsfunktion, der er bedst i overensstemmelse med de givne lokale forudsætninger og de enkelte kommuners interesser.

Subsidiært skal mindretallet henstille, at der åbnes adgang til, at et amtsråd kan træffe aftale med en kommune, der har etableret eller ønsker at etablere en kommunal fællessamling, om, at kommunen mod en nærmere fastsat betaling selvstændigt varetager de opgaver, der for andre kommuner varetages af amtscentralen.

3.4.2. Amtscentralens arbejdsopgaver

De opgaver, som den enkelte amtscentral skal løse, vil med henvisning til det foranævnte om amtscentralvirksomhedens karakter af tilbud ikke kunne forventes at være ens fra amt til amt med hensyn til indhold og omfang, men vil kunne variere noget efter de lokale behov.

Med støtte i den senere omtalte landscentral for undervisningsmidler må det være amtscentralens opgave at videreføre de fælleskommunale samlingers og skolecentralernes virksomhed over for folkeskolen og at udbygge virksomheden med henblik på betjening af de øvrige uddannelsesområder.

Disse opgaver er nærmere beskrevet i betænkning nr. 577 og kan sammendrages i følgende punkter:

a. *Information*, herunder rådgivning og vejledning over for amtets undervisere på grundlag af centralens undervisningsmiddelsamling, der dels omfatter en stationær samling af apparatur og materialer, dels en materialesamling til udlån af orienteringseksemplarer. Dertil føjer sig skiftende møde-, udstillings- og kursusvirksomhed, som i vidt omfang vil være at opfatte som en forlængelse af centralens almindelige virksomhed, uanset om det i det enkelte tilfælde er centralen selv eller andre, der arrangerer og finansierer.

b. *Udlån* af materialer. Her vil den helt overvejende del af virksomheden omfatte udlån af materialer af supplerende karakter i forhold til de enkelte uddannelsesinstitutioners grundsamlinger, herunder de lokale lærerbiblioteker. An-

skaffelserne bør koordineres med centralbiblioteket med henblik på udnyttelse gennem etablering af gensidige låneveje, idet det ikke vil være muligt at opstille generelle kriterier for, hvad der bør findes i centralbiblioteket og hvad i amtscentralen. Dog må hovedsynspunktet i forbindelse med anskaffelser til amtscentralen være, at det drejer sig om dels materialer med udpræget undervisningskarakter, dels materialer til anvendelse i forbindelse med organiseret undervisning, altså materialer, der fortrinsvis sigter mod klassen, holdet eller gruppen.

I denne forbindelse henvises der i øvrigt til bilag 5.

c. *Pædagogisk værksted.* Med denne funktion tænkes der på de tekniske hjælpemidler, som centralen bør rumme, for at områdets lærere kan få mulighed for at fremstille og mangfoldiggøre egne undervisningsmaterialer. Centralens pædagogiske værksted er således at opfatte som en overbygningsvirksomhed på de lokale undervisningsinstitutioners muligheder i denne henseende, og virksomhedens karakter vil derfor være under stadig ændring i overensstemmelse med de lokale institutioners voksende muligheder, således som man allerede har erfaret det på de eksisterende skolecentraler.

I øvrigt må det pædagogiske værksted opfattes som en funktion, der har nøje tilknytning til og delvis overlapper den under a. nævnte informationsvirksomhed, idet apparaturet vil indgå i centralens stationære udstilling og være et vigtigt led i den nævnte møde- og kursusvirksomhed, dels til produktion af materiale i tilknytning hertil, dels som direkte udgangspunkt for demonstrationer og instruktioner.

d. *Biblioteksteknisk assistance* over for de undervisningsinstitutioner i amtet, som ikke lokalt kan få opfyldt deres behov herfor. Her må tilige henvises til den senere omtalte landscentralens tilsvarende forpligtelse, idet det må bero på

amtscentralens skøn, om der i amtet er tilstrækkeligt grundlag for, at amtscentralen selv eller i eventuelt samarbejde med centralbiblioteket løser opgaven, eller om den henvises til løsning i landscentralen, jf. bilag 4.

3.4.3. *Amtscentralens administrative opbygning*

Udvalget foreslår, at amtscentralens funktioner baseres på en vedtægt, der indsætter amtets undervisnings- og kulturudvalg som styrelse, og at der etableres et repræsentantskab med repræsentanter for de bevilgende og anskaffende myndigheder i amtet, uddannelsesinstitutionerne, biblioteksvæsenet og de respektive organisationer. Repræsentantskabet bør have karakter af forbrugerorgan, og sammensætningen vil kunne variere noget fra amt til amt, efter hvad der findes af uddannelsesinstitutioner. Repræsentantskabet må have det årlige budget til udtalelse og må i øvrigt kunne udtale sig om alle spørgsmål vedrørende centralens drift.

Som leder af amtscentralen bør amtsrådet ansætte en pædagog samt de fornødne pædagogiske konsulenter og eventuelle afdelingsledere til at forestå løsningen af centralens enkeltopgaver. Endvidere må der ansættes det nødvendige personale til at varetage de kontormæssige, ekspeditions-mæssige og tekniske opgaver.

Der bør være mulighed for nedsættelse af snævre arbejdsudvalg som støtte for centralen i dens arbejde.

Det forekommer i øvrigt udvalget nærliggende, at der søges etableret et samarbejde til amtskonsulenterne og deres faglige medarbejdere. Disse vil ofte med fordel kunne tage deres udgangspunkt i den konkrete materialesituation i de respektive fag, og omvendt må amtscentralen i sit arbejde kunne drage nytte af konsulenternes faglige indsigt.

4. Landscentral for undervisningsmidler

4.1. Oversigt over eksisterende institutioner m. v.

Undervisningsmiddelforsyningen på landsplan hviler på en række indbyrdes uafhængige og ukoordinerede institutioner og foretagender:

4 statsinstitutioner: *Statens Filmcentral*, *Danmarks Radio*, *Undervisningsministeriets Båndcentral* og *Statens Pædagogiske Studiesamling*, de selvejende institutioner, *Bibliotekscentralen* (herunder Indbindingscentralen) og *Lærerforeningernes Materialeudvalg*, samt en lang række private producenter og forhandlere.

4.1.1. Statens Filmcentral

Statens Filmcentral, der er en statsinstitution og sorterer under ministeriet for kulturelle anliggender, er oprettet ved lov nr. 117 af 13. april 1938 om biografteatervæsenets ordning. Herefter skulle der af staten oprettes »en Filmcentral med den Opgave at fremskaffe og udleje Skolefilms og Films, der tjener til Oplysningens Fremme« (§ 18, stk. 1).

Denne bestemmelse overførtes i 1964 praktisk talt uændret til filmloven (lov nr. 155 af 27. maj 1964 om film og biografer), hvorefter »Statens Filmcentral har til opgave at fremskaffe og distribuere skolefilm og film, der tjener til oplysningens fremme...« (§ 30).

Ud fra lovens stikord (skolefilm, oplysende film, distribution) er der oprettet tre afdelinger.

1. *S-afdelingen* (S for skole), som varetager produktion, anskaffelse og versionering af skolefilm (folkeskoler, gymnasier, seminarier og – foreløbig sporadisk – højere læreanstalter). Afdelingen har tillige en udadvendt konsultativ virksomhed over for skoleverdenen.

2. *O-afdelingen* (O for oplysning), som varetager anskaffelse og versionering af »oplysende

film«, film til voksenundervisning og kunstnerisk værdifulde film samt børnefilm. I tilknytning til O-afdelingen foregår en udbredt konsultativ virksomhed stilet mod foreninger, voksenundervisning, biblioteker m. v.

3. *D-afdelingen* (D for distribution) varetager filmudlånsfunktionerne og de dertil knyttede mekaniske distributionsprocesser (kopibestilling, forsendelse, kvalitetskontrol m. m.).

Statens Filmcentrals driftsudgifter er for 1971–72 budgetteret til ca. 5,8 mio. kr., hvoraf ca. 0,9 mio. kr. påregnes dækket af indtægter ved filmudlejning, 0,5 mio. kr. af undervisningsministeriet, medens ca. 4,4 mio. kr. afholdes af Filmfonden.

4.1.2. Danmarks Radio

Danmarks Radios undervisningsafdeling står for skoleudsendelser og udsendelser til voksenundervisningsområdet i både radio og tv. Tidligere sorterede virksomheden under aktualitets- og oplysningsafdelingen, hvorfra den i 1964 udskiltes sammen med børne- og ungdomsområdet i den såkaldte BUS-afdeling. Denne deltes i 1968, således at undervisningsafdelingen herefter blev en selvstændig afdeling.

For skoleudsendelsernes vedkommende (folke- og gymnasieskolen) har radiorådet udpeget et repræsentantskab på 24 medlemmer og et arbejdsudvalg på 9 medlemmer, begge med konsultativ status. Sæsonplanerne for skoleudsendelserne forelægges for arbejdsudvalg, repræsentantskab, DR's programkollegier, programudvalg og radioråd. For repræsentantskabet sker dette på det årlige ordinære møde. Arbejdsudvalget følger gennem møder ca. hver 14. dag arbejdet på nærmere hold og udfører herunder en rådgivende og kritisk vurderende indsats over for skoleudsendelserne.

For voksenundervisningsudsendelser eksisterer der ingen tilsvarende organer.

Udsendelserne betales af licensmidler. Udgiften til afdelingens produktion er for finansåret 1971-72 anslået til 12-13 mio. kr. Heri er ikke indeholdt de generelle omkostninger (husleje, kontorinventar m. v.). Derimod er udsendelsesudgifterne til døveudsendelser i tv og gymnastik- og motionsprogrammer, som ikke er egentlige undervisningsprogrammer, medregnet. De til skoleudsendelserne udarbejdede publikationer (ca. 70 pr. år) forudsættes at hvile i sig selv og belaster således ikke produktionsbudgettet.

4.1.3. Undervisningsministeriets Båndcentral

Båndcentralen er oprettet i oktober 1956 og sorterer under undervisningsministeriet. Båndcentralen har til formål at optage, katalogisere og distribuere skoleradioens udsendelser.

Oprindelig var det centralens opgave at stille båndoptagelser vederlagsfrit til disposition ved statens højere almenskoler, Sorø Akademiske skole, statsseminarier og -øvelsesskoler. Efterhånden er aftagerkredsen udvidet, således at folkeskoleområdet i dag tegner sig for 88 % af udlånet.

Centralen optager alle skoleradioudsendelser på bånd og fremstiller kopier, som distribueres ud over hele landet til ca. 1650 skoler, der har tegnet abonnement.

Derudover råder båndcentralen over en række Unesco-programmer, et stemmearkiv og et lyd-arkiv.

Båndcentralens driftsudgifter er for 1971-72 budgetteret til ca. 945.000 kr., hvoraf ca. 495.000 kr. påregnes dækket gennem abonnementsindtægt.

4.1.4. Statens Pædagogiske Studiesamling

Statens Pædagogiske Studiesamling sorterer under undervisningsministeriet. De skiftende finans- og normeringslove er det lovmæssige grundlag for virksomheden. Institutionen består af 2 hovedafdelinger:

1. Biblioteket.
2. Samlingerne af undervisningsmidler.

Institutionen blev oprettet 1. marts 1887 og havde oprindelig til formål at tilvejebringe en samling af det bedste i ind- og udland brugte

skolemateriel, samt en historisk samling af undervisningsmidler.

På grundlag af en betænkning fra 1927 om Statens Biblioteksvæsen blev det fastlagt, at biblioteket skulle være landets hovedbibliotek for pædagogik, skolevæsen og børne- og ungdomspsykologi.

Siden 1. januar 1968 har der været et nøje samarbejde med alle landets skolecentraler, idet studiesamlingen har påtaget sig centralkatalogisering og distribuering af de skolebøger, som forlagene hvert år stiller gratis til rådighed for skolecentralerne.

Studiesamlingen udarbejder manuskriptkortene til »Skolebogslisten«, som udgives af Bibliotekscentralen. Da der indtil nu ikke har eksisteret nogen skolecentral for skolevæsenene i Københavns og Frederiksborg amter, må studiesamlingen fungere som en art skolecentral for disse områder.

Studiesamlingen søger at skabe samlinger (vandredustillinger) til udlån til skolecentraler, seminarier o. a. af materialer, der normalt ikke kan findes på skolecentralerne, men som er af interesse, ligesom den søger at skaffe sig overblik over, hvilke undervisningsmidler der findes på det danske marked.

Budgettet for 1971-72 er ca. 2.242.000 kr., hvoraf udgifterne i forbindelse med samlingerne af undervisningsmidler og virksomheden som hovedcentral for skolecentralerne skønsmæssigt udgør ca. 280.000 kr.

4.1.5. Bibliotekscentralen, herunder Indbindingscentralen

Bibliotekscentralen, grundlagt 1. april 1939, er en selvejende institution, hvis vedtægter skal godkendes af ministeriet for kulturelle anliggender.

Bibliotekscentralens formål er at bistå danske biblioteker gennem varetagelse af bibliografiske og bibliotekstekniske opgaver, herunder udgivelse af publikationer og andre tryksager, indbindingsvirksomhed, levering af inventar og materiel.

Centralen er opdelt i 3 hovedafdelinger:

1. Biblioteksindretning.
2. Forlagsvirksomhed.
3. Bibliografisk virksomhed.

De tre afdelingers virksomhed over for skolerne koncentrerer sig om levering af inventar til

skolebiblioteker, medvirken ved planlægning af skolebiblioteksbyggeri, udgivelse af kataloger, trykning og salg af katalogkort, boglister, pædagogisk materiale og indkøbsvejledninger.

Budgettet for 1971-72 er ca. 20 mio. kr. Heri regnes der med indtægter fra skolebibliotekernes andel af rådighedssummen på ca. 170.000 kr., jf. herom afsnit 5.4.

Indbindingscentralen er et interessentskab oprettet 1. oktober 1957, med Bibliotekscentralen som den ene og bogbindermester Edv. Pedersen som den anden ansvarlige deltager.

Indbindingscentralens formål er at indbinde og/eller klargøre bøger til folke- og skolebiblioteker.

Indbindingscentralen får bøgerne leveret direkte fra forlagene, og sender dem efter klargøringen til bibliotekerne via lokale boghandlere.

4.1.6. Lærerforeningernes Materialeudvalg

Lærerforeningernes Materialeudvalg er dannet af en række pædagogiske foreninger med det formål at virke for at få værdifulde undervisningsmidler frem på markedet, også selv om de private producenter skulle vise sig uinteresserede. De tilsluttede foreninger, der betaler et forholdsvis beskedent kontingent, formerer et repræsentantskab, der er institutionens højeste myndighed, og som vælger en bestyrelse til at forestå ledelsen. Fra undervisningsministeriet har der i en årrække været ydet et fast årligt tilskud til virksomheden, sidste gang i finansåret 1967-68 med 5.000 kr. Bortfaldet af tilskuddet begrundedes med, at virksomheden nu havde konsolideret sig i en sådan grad, at den oprindelige forudsætning måtte siges at være bortfaldet. Institutionen har uafhængigt heraf søgt tilskud til arbejde med konkrete projekter. I det seneste tilfælde er der i 1969 ydet 10.000 kr. af tipsmidler til en sådan opgave.

Omsætningen var i 1969-70 742.000 kr. Der er knyttet 3-4 medarbejdere til institutionen.

4.1.7. Private producenter og forhandlere

De private producenter og forhandlere er organiseret dels i *Den danske Forlæggerforenings skolebogssektion*, der er meget tæt ved at dække skolebogsmarkedet totalt, dels i *Dansk Forhandlerforening for Undervisningsmateriel* (DFFU), der efter sine egne opgivelser tegner sig for ca.

90 % af markedsområdet, der i hovedsagen udgøres af de såkaldte av-midler, dels endelig i *Dansk Musikforlæggerforening*, der angiver at dække 100 % af det specialiserede musikforlagsmarked.

4.2. Oversigt over nuværende virksomhed på landsplan

4.2.1. Oversigt over undervisningsmidler

Af hensyn til overskueligheden i det følgende vil det være hensigtsmæssigt at opstille de forskellige kategorier af undervisningsmidler i nedenstående gruppering:

I. *Apparatur*, der i alt væsentligt omfatter følgende typer:

Fremføringsapparatur:

- båndoptager
- burretavle
- diaskop
- episkop
- filmprojektor
- flip-over
- flonellograf
- magnettavle
- mikroprojektor
- monitor
- overheadprojektor
- pladespiller
- radiomodtager
- sproglaboratorium
- tv-modtager
- undervisningsmaskine
- videobåndoptager.

Fremstillingsapparatur:

- antiskop
- duplikator
- filmkamera
- fotokopieringsapparatur
- fotoudstyr
- itv-apparatur
- offset-apparatur
- skrivemaskine
- stencilbrænder.

(Redskaber, instrumenter, værktøj, rekvisitter o. l. er uden interesse i denne forbindelse).

II. *Materialer*, der i alt væsentligt omfatter følgende typer:

- Bogligt materiale (fag- og skønlitteratur, tidsskrifter, aviser)

kunstreproduktioner

plancher, vægkort

materialer til de ovenfor nævnte typer
fremføringsapparat (indspilninger, op-
tagelser, kopier osv.

materialer til de ovenfor nævnte typer
fremstillingsapparat, »blanke« mate-
rialer (duplikerings- og kopieringspapir,
stencils, mastere, film, bånd osv.)

(Egentlige forbrugsmaterialer som papir, træ,
stof, kemikalier o. l. er uden interesse i denne
forbindelse.)

Virksomheden på landsplan vil i øvrigt blive
anskuet ud fra følgende hovedsynspunkter:

Produktion og salg

Registrering, katalogisering og information
Distribution

4.2.2. *Produktion og salg*

4.2.2.1. *Apparat*

Produktion og salg af apparatur finder udeluk-
kende sted på *privat kommerciel* basis. Bran-
chen er for visse dele af fremføringsapparat-
rets (og de dertil hørende materials) vedkom-
mende organiseret i Dansk Forhandlerforening
for Undervisningsmateriel (DFFU), hvis med-
lemmer så at sige udelukkende baserer sig på
leverance til uddannelsesinstitutioner, således at
man for disse virksomheder kan tale om en ret
høj grad af specialisering i forhold til uddannel-
sesformål. For andre dele af fremføringsappa-
ratet og for fremstillingsapparatet som hel-
hed gælder det, at undervisningsmarkedet blot
er en del af et større marked (f. eks. radio- og
tv-markedet, kontormaskinemarkedet).

4.2.2.2. *Materialer*

Produktion og salg af materialer finder i hoved-
sagen sted på *privat kommerciel* basis. Kun på
filmområdet og på radio- og tv-området er of-
fentlige midler impliceret i større udstrækning.

Statens Filmcentral fremskaffer »skolefilm
og film, der tjener til oplysningens fremme . . .«
inden for sine budgetmæssige rammer, der må
karakteriseres som for snævre, idet det hverken
har været muligt at anskaffe et rimeligt udvalg
af tilgængelige relevante titler eller et tilstræk-
keligt antal kopier af de anskaffede titler.

Statens Filmcentrals beholdning af film spæn-
der over et meget stort register, som kun van-

skeligt lader sig rubricere i de to kategorier,
skolefilm og oplysende film. Det er i praksis
ikke muligt at opstille kriterier for disse kate-
gorier. Når det ikke giver anledning til proble-
mer, at film rent faktisk anskaffes af henholdsvis
»skolefilmafdelingen« og »oplysningsafdelin-
gen«, skyldes det, at anskaffelsen sker til den
samme institution, og at det ikke får nogen kon-
sekvenser for den enkelte film, om den er an-
skaffet via den ene eller den anden afdeling.
Alle film går på lige fod ind i katalog og distri-
bution. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at
også udlånet af de såkaldte oplysende film i helt
overvejende grad sker til skoler og uddannelses-
institutioner.

Et forholdsvis nyt behov repræsenteres af fa-
get filmkundskab, som har været i stærk vækst
i de senere år. I arbejdet med dette fag har man
ganske naturligt henvendt sig til Statens Film-
central for at få materialebehovet dækket, og
dette forhold har ikke gjort det lettere at arbejde
med en kategori som undervisningsfilm.

Under *Danmarks Radio* produceres dels sko-
leudsendelser, dels voksenundervisningsudsen-
delser i både radio og tv. I visse programserier
indgår både tv- og radioudsendelser. I et vist
omfang udarbejdes der bogligt materiale i til-
knytning til udsendelserne. Udgifterne til denne
virksomhed afholdes for de æterbårne program-
mers vedkommende af licensmidler, mens de
boglige materialer sælges til skolerne til en pris,
der forudsættes at dække fremstillingsomkost-
ningerne.

På producentsiden bør også opregnes *Lærer-
foreningernes Materialeudvalg*, der efter sit sær-
lige formål fungerer som skolebogsforlag med
et tilbud på ca. 180 varenumre og som i kraft
af, at det står uden for forlæggerforeningen,
kan sælge direkte til skolerne, samt *Biblioteks-
centralen* – herunder Indbindingscentralen –
som leverandør af klargøring.

Ud over de her nævnte eksisterer der en ret
uoverskuelig mængde af materialer af mere eller
mindre enkeltstående karakter og af større eller
mindre interesse, hidrørende fra forskellige *for-
eninger, institutioner, sammenslutninger* og *er-
hvervsvirksomheder* produceret ud fra ret for-
skellige motiver.

Som eksempler herpå kan nævnes Religions-
lærerforeningens Materialecentral, Byggecen-
trum, Landbrugets Informationskontor, Erhver-
venes Filmcenter, Forsvarets Oplysnings- og Vel-

færdstjeneste, Arbejdsudvalget vedrørende skole og erhverv, olieselskaber m. fl.

4.2.3. Registrering, katalogisering og information

4.2.3.1. Apparat

For apparaturområdet som helhed eksisterer der ingen centrale organer, der systematisk følger området, og hvor man kan hente information, råd eller vejledning.

Dansk Audio-Visuelt Selskab (DAVS) udgiver et blad og afholder møder, kurser og konferencer. Foreningens informationsvirksomhed må dog – uden at dette skal tages i nedsættende betydning – i denne forbindelse betegnes som sporadisk.

Med hensyn til filmapparat ydes der en vis offentlig informationsservice fra *Statens Filmcentrals* side, dels ved publikationer, dels ved konsulenter, der står til rådighed for undervisningsinstitutioner med rådgivning og vejledning, der dog ikke omfatter en vurdering af de enkelte fabrikater. I den forbindelse bør det nævnes, at Statens Filmcentral ved helt overvejende at basere sin virksomhed på 16 mm kopier indirekte har gennemtvunget, at 16 mm apparatur er blevet standard i skolerne.

For radio- og fjernsynsområdet varetager *radioingeniørtjenesten* (der sorterer under post- og telegrafvæsenet) en teknisk konsulentvirksomhed for skolerne med hensyn til valg og installation af radio- og tv-modtagere. Udgifterne, der afholdes af undervisningsministeriet, udgjorde i finansåret 1970–71 ca. 20.000 kr. Ordningen omfatter foruden statsskoler og kommunale skoler tillige private skoler og seminarier.

For det samlede apparaturområde står landets 34 skolecentraler til rådighed med information. Skolerne/institutionerne/kommunerne kan her henvende sig og søge oplysning om foreliggende muligheder. Det skal dog understreges, at grundlaget for centralernes informationsvirksomhed er forhandlernes egne oplysninger. Hvad man på skolecentralen kan tilføje af kommentarer, er helt afhængig af den enkelte centrals personale og dettes mere eller mindre tilfældige viden om indhøstede erfaringer. Skolecentralerne har ingen central instans at støtte denne virksomhed på.

4.2.3.2. Materialer

Af hensyn til overskueligheden på materialeområdet vil det være praktisk at skelne mellem

boglige (trykte) materialer

ikke-boglige (ikke-trykte) materialer, (bl. a. såkaldte av-materialer)

kombinerede materialer, (hvori både boglige materialer og av-materialer indgår og udgør en helhed).

En samlet registrering og katalogisering af undervisningsmaterialer finder ikke sted.

Bøger – herunder såvel biblioteksrelevante som undervisningsrelevante – registreres i »Dansk Bogfortegnelse«, der udarbejdes af Bibliotekscentralen (bibliografisk afdeling) og udgives af G. E. C. Gads forlag. Her anføres de nødvendige bibliografiske oplysninger for hver titel, der ligeledes tildeles en placering i decimalklassedelingen. Fortegnelsen optager *alle* udgivelser på grundlag af, hvad forlagene frivilligt afleverer til udgiveren, sammenholdt med hvad der i henhold til afleveringspligten indgår til Det kgl. Bibliotek.

For kombinerede materials vedkommende optages kun den boglige del i »Dansk Bogfortegnelse«, idet der dog efter de bibliografiske oplysninger tilføjes en note om, at hertil hører lydbånd, dias og/eller film, uden at der herudover gives oplysninger om disse materialer (f. eks. omfang, teknisk standard, pris osv.).

»Dansk Bogfortegnelse« udsendes i subscriptionsform, men giver et betydeligt underskud, som dækkes ved tilskud fra folke- og skolebibliotekernes rådighedssum og fra de videnskabelige biblioteker.

På grundlag af »Dansk Bogfortegnelse« udarbejder Bibliotekscentralen en seddelfortegnelse, der er en løbende oversigt over, hvilke titler Bibliotekscentralen anser for så *biblioteksrelevante*, herunder skolebiblioteksrelevante, at der er rimelighed i at tilbyde færdige katalogkort dertil. For en vis del af seddelfortegnelsens titler er tilbuddet udvidet til at omfatte en biblioteksegnet indbinding fra Indbindingscentralen. For denne del medfølger lektørdtalelser med en vurdering af den enkelte titel til evt. støtte i bogvalgsarbejdet.

Seddelfortegnelsen, der samtidig fungerer som bestillingsmateriale, tilbydes i abonnement. Udgifterne til katalogisering og klargøring er

indregnet i varens pris, derimod ikke registrering i »Dansk Bogfortegnelse«, jf. foranstående.

For de biblioteksrelevante bogmaterials vedkommende kan det yderligere tilføjes, at Bibliotekscentralen udgiver forskelligt katalogmateriale, først og fremmest forfatter-, titel- og emnekatalog i bogform for børne- og skolebiblioteker, men også diverse »mønsterkataloger« (f. eks. »Skolebiblioteket«, »Lærerbiblioteket«, »Småbørnsbøger«).

For de *undervisningsrelevante* bøger vedkommende registreres de egentlige lærebøger løbende i »Skolebogslisten«, der udarbejdes af Statens Pædagogiske Studiesamling og udsendes af Bibliotekscentralen.

Den danske Forlæggerforenings skolebogssektion udsender et årskatalog »Danske skolebøger«, der må opfattes som en lagerliste dækkende sektionens samlede salgstilbud. Titlen må siges at være noget misvisende, idet kataloget omfatter såvel kombinerede materialer som rene av-materialer, men for disse to grupper altså kun, hvad der er bragt på markedet gennem bogforlag. Titeludvalget til kataloget er foretaget af det enkelte forlag. Kataloget, der må ses som et led i forlagenes salgsservice, udleveres gratis.

Det bør bemærkes, at synspunkterne *undervisningsrelevante* og *biblioteksrelevante* materialer ikke repræsenterer en inddeling, men at der tværtimod er betydelig overlapning mellem de to grupper.

For de *ikke-boglige materialer* (av) sker der ingen samlet registrering.

Dansk Forhandlerforening for Undervisningsmateriel, der som nævnt dækker hovedparten af markedet for de såkaldte av-materialer, har påtaget sig udsendelsen af et løbende informationsmateriale ifølge en aftale med foreningen Danmarks Skolecentraler. Aftalen omfatter kun produkter fra DFFU's medlemmer og må altså karakteriseres som eksklusiv. Såvidt det kan skønnes, fungerer ordningen ikke – heller ikke inden for sin begrænsede ramme – til skolecentralernes fulde tilfredshed, og det er vel også et spørgsmål, om det er en naturlig opgave for producent- og salgsleddet at præstere et informationsmateriale, der fra et forbrugersynspunkt kan siges at være tilstrækkeligt systematiseret, relevant og ajourført. Som nævnt er skolebogs-

forlagenes av-produkter anført i kataloget »Danske skolebøger«.

For av-materialer leveret af forhandlere uden for de to brancheorganisationer finder ingen registrering sted. Information om sådanne materialer er altså afhængig af, hvad det enkelte firma investerer i annoncering, brochureudsendelse o. l.

På initiativ af Danmarks Skolebiblioteksforening er der gennem Bibliotekscentralen udsendt to kataloger på av-området, nemlig indkøbsvejledningerne »Dias – Billedbånd« og »Transparenter«. Disse vejledende kataloger er blevet til i kraft af et samarbejde med DFFU og medtager som følge deraf kun produkter fra denne forenings medlemmer. Katalogerne omfatter kun en begrænset del igen af denne produktion, idet et udvalg har gennemgået de enkelte materialer inden for de to områder og kun optaget, hvad der kunne stå for et ret strengt egnethedskriterium.

På filmområdet foretager Bibliotekscentralen en samlet registrering efter decimalklassesystemet af materiale tilgængeligt for leje eller lån og publicerer den i »Filmregistret«, der tilbydes i abonnement. Registret, der indtil 1970 var et kortkatalog, er nu et bogkatalog, der skal komme i 3 hæfter årligt, således at sidste hæfte omfatter hele årgangens tilvækst. Dertil følger sig et »Index«, der ajourføres op til sidste årskatalog, og som for hver titel henviser til det respektive årskatalog. Mere kendt – og lettere at anvende for brugeren – er Statens Filmcentralens katalog, der hvert andet år udsendes i ajourført udgave. Også dette katalog følger decimalklassedelingen, men da det er institutionen selv, der foretager klassificeringen, kan der ikke påregnes fuld overensstemmelse mellem Filmcentralens katalog og »Filmregistret«.

Undervisningsministeriets Båndcentral udsender en årlig »Arkivoversigt« over, hvad der kan tilbydes af lydbånd. Denne oversigt følger ikke decimalklassesystemet, men er opstillet efter fag i overensstemmelse med angivelserne i skole-radioens informationsmateriale.

Fra de i slutningen af afsnit 4.2.2.2. om produktion og salg nævnte enkeltstående producenter eksisterer der en tilsvarende mængde spredt og uoverskueligt informationsmateriale, således at det i vidt omfang må siges at bero på tilfældigheder, om relevante tilbud og aktuelle behov i uddannelserne får mulighed for at mødes.

4.2.4. Distribution

Den distribution, der består i levering af varer fra forhandler til køber, betragtes i denne forbindelse som værende uden interesse og vil ikke blive behandlet.

4.2.4.1. Apparatur

Hovedprincippet på apparaturområdet er, at brugerne selv *ejer* apparaturet, og at der ikke er adgang til at *låne* eller *leje* apparater. Dog står skolecentralernes fremstillingsapparatur til rådighed for de lokale undervisningsinstitutioner til brug på stedet, dvs. i skolecentralens lokale.

For fritidsundervisningen for voksne gælder det særlige forhold, at relevant apparatur, der forefindes i offentligt ejede undervisningslokaler, skal stå til rådighed for undervisningen.

Bibliotekslovgivningen åbner mulighed for, at folkebiblioteket med normalt tilskud kan udlåne fremføringsapparatur til foreninger og dermed ligestillede.

4.2.4.2. Materialer

Statens Filmcentral distribuerer film til uddannelsesinstitutioner, som enten kan tegne et abonnement eller leje den enkelte film. Filmbestilling sker ved direkte telefonisk eller skriftlig henvendelse til filmcentralen. Forsendelse og returnering sker næsten udelukkende pr. post.

Danmarks Radio distribuerer sine radio- og tv-programmer via æteren.

For tv-udsendelsernes vedkommende betyder æterbundetheden, at udsendelserne kun kan nyttiggøres, mens udsendelsen finder sted, og at programmet efter udsendelsestidspunktet i princippet må betragtes som destrueret. Dette forhold bevirker, at programmerne ikke udnyttes i rimeligt omfang.

Den tekniske mulighed for, at tv-udsendelser kan optages og derpå afspilles, så ofte det ønskes, foreligger med de såkaldte videoanlæg. Denne løsning vil imidlertid kun i meget begrænset omfang kunne karakteriseres som lovlig. I øvrigt kan hverken de tekniske eller de praktiske problemer i denne forbindelse siges at være løst på tilfredsstillende måde.

Det kan således ikke antages at være en rimelig økonomisk løsning, at hver skole eller hver kommune oparbejder et dækkende lager af skole-tv-optagelser.

For skoleradioens vedkommende må æter-

distributionen i dag anses for at være uden betydning. Den reelle distribution sker via båndcentraler, dels Undervisningsministeriets Båndcentral, dels en snes lokale båndcentraler af meget forskellig størrelse. Konsekvensen af denne udvikling, hvis tekniske forudsætning har været udbredelsen af båndoptageren, har skoleradioen taget ved i placeringen af udsendelsestidspunkterne at se bort fra, om man rammer de tidsrum, der i forhold til de fleste skoler må anses for gunstigst, og ved at producere programmerne i en form, som i visse tilfælde simpelthen forudsætter en afspilning på båndoptager, for at udsendelsens intentioner kan opfyldes.

Undervisningsministeriets Båndcentral optager alle skoleradioudsendelser og kun disse. Bestilling og forsendelse sker som for Statens Filmcentral. Båndcentralen synes at arbejde efter stærkt rationaliserede metoder.

Statens Pædagogiske Studiesamling modtager fra forlagene et antal frieksemplarer af skolebogsproduktionen, som efter centralt at være blevet katalogiseret, videresendes til skolecentralerne.

4.3. Foreliggende betænkninger på området

I betænkning nr. 577 om formidling af undervisningsmidler inden for folkeskolen karakteriseres situationen på landsplan som kaotisk, og udvalget anbefaler, at der oprettes en landscentral for undervisningsmidler.

Denne landscentral skal virke som amtscentralernes overbygning og skal samtidig være den institution, der virker som centrum for undervisningsmiddelforsyningen på landsplan.

En del af de foran omtalte virkeområder har tidligere været genstand for en indgående behandling, dels i det udvalg, der i 1966 afgav betænkning nr. 405 vedrørende skolecentraler, dels i udvalget, der samme år afgav betænkning nr. 425 om administrative og økonomiske problemer i forbindelse med anvendelse af audiovisuelle hjælpemidler i undervisningen.

Førstnævnte betænkning foreslog, at Statens Pædagogiske Studiesamling kom til at virke som hovedcentral for skolecentralerne på den måde, at studiesamlingen varetog de koordinerende opgaver. Sidstnævnte betænkning konkluderede i et forslag om oprettelse af et av-institut, der som

startgrundlag skulle have Statens Filmcentral og Undervisningsministeriets Båndcentral.

Den forløbne udvikling har imidlertid bevirket, at det ikke længere kan anses for hensigtsmæssigt at arbejde ud fra disse to betænkningers forslag. Fra skolecentralernes side er ønsket om etablering af en særlig hovedcentral for skolecentralerne blevet fremsat med stigende styrke. Yderligere er det oprindelige grundlag forrykket ved betænkning nr. 577's forslag om integrering af skolecentralerne med de fælleskommunale samlinger.

I forhold til av-betænkningen fra 1966 anlagges betænkning nr. 577 en mere omfattende synsvinkel.

Hovedsynspunktet over for undervisningsmidlerne har tidligere været stærkt præget af den tekniske udvikling, således at forstå, at man har været tilbøjelig til at oprette selvstændige organer på basis af foreliggende eller nytilkomne tekniske løsninger: bøger m. v. (Statens Pædagogiske Studiesamling), film (Statens Filmcentral), radiobølger (skoleradio, skole-tv), båndoptagere (Undervisningsministeriets Båndcentral).

I denne række må av-betænkningen dog opfattes som et forsøg på at bryde tendensen, idet man foreslog oprettet et fælles institut for nogle af de allerede nævnte medier samtidig med, at man dermed ønskede at tilgodese nytilkomne »hjemløse« teknikker som dias, sløjefilm, transparenter til overhead-projektorer m. m. Opgaverne var produktion, distribution, rådgivning og information.

Betænkning nr. 577 går det skridt videre, at den foreslår *alle* folkeskolens undervisningsmidler anskuet og administreret som *en* helhed. Dermed angiver man, at udviklingen også er løbet fra det synspunkt, at det skulle være hensigtsmæssigt at betragte de såkaldte av-materialer som en særlig gruppe undervisningsmidler, og dermed har man forladt den fremgangsmåde, der baserer betjeningen af undervisningsmiddelområdet på en række teknikker, hvis forskellighedsartethed i og for sig ikke angår brugeren, der blot må være interesseret i, at de kan fungere i undervisningssituationen.

Den foreslåede landcentrals arbejdsområde defineres derfor som *undervisningsmidler*, uanset af hvad art de er, og dermed må arbejds-

området også komme til at omfatte undervisningsmidler baseret på endnu ukendte teknikker.

I fortsættelse af dette synspunkt er det naturligt at nævne de nye løsninger inden for optagelses- og afspilningsteknikken på tv-området (f. eks. billedkassetter), som forventes at ligge klar til brug i løbet af få år. Som det fremgår af afsnit 4.4.1.2.2. lægger nærværende udvalg megen vægt på, at der skabes mulighed for fra centralt hold at øve indflydelse på udviklingen, således at undervisningsinstitutionernes interesser kan varetages på hensigtsmæssig måde.

Betænkning nr. 577 forelår, at landscentralen i første omgang etableres som et sekretariat og tillægges følgende opgaver:

1. Registrering og katalogisering af skolens undervisningsmidler.
2. Orientering om produktionen af og forsyningen med undervisningsmidler.
3. Koordinerende virksomhed mellem forbruger- og produktionsgrupperne.
4. Distribution af film og bånd.
5. Distribution af materialerne til amtscentralernes samlinger.
6. Klargøring af undervisningsmaterialer.
7. Produktion af specielle undervisningsmaterialer.

Betænkning nr. 577 peger på, at landscentralens startgrundlag kan være en koordinering af Statens Filmcentrals skolefilmafdeling og Undervisningsministeriets Båndcentral.

4.4. Udvalgets forslag

På baggrund af den eksisterende uoverskuelige situation, der er beskrevet i de foregående afsnit, foreslår udvalget, at der oprettes en *landscentral for undervisningsmidler*, som kan påtage sig følgende opgaver:

4.4.1. Opgaver rettet mod forbrugerne

4.4.1.1. Apparatur

Landscentralen får ansvaret for en løbende, så vidt muligt systematisk og uafhængig *information* om apparatur til undervisningsformål og er således det centrale serviceorgan i den henseende for både undervisningsinstitutioner og amtscentraler. Desuden bør folkebibliotekerne have adgang til at benytte denne service. Det er ønske-

ligt, at landcentralen får mulighed for at foretage en selvstændig afprøvning og vurdering af foreliggende fabrikater, således at de anskaffende myndigheder får det bedst mulige grundlag at træffe deres afgørelser på. Denne virksomhed forudsætter ikke, at landscentralen opbygger egen ekspertstab og egne laboratorier. Opgaverne kan udliciteres til allerede eksisterende institutioner (f. eks. de teknologiske institutter, lydteknisk laboratorium, radioingenjörtjenesten m. fl.), således at landscentralen står som det bestillende organ og dermed har ansvaret for, at de pædagogiske behov bliver tilgodeset ved opgavernes formulering.

Informationsopgaven forestiller man sig i almindelighed løst ved udsendelse af periodiske meddelelser, ligesom det må forventes, at de faglige tidsskrifter vil være interesseret i et samarbejde. Også udstillinger og i begrænset omfang kursusvirksomhed vil navnlig i forbindelse med aktuelle behov være naturlige muligheder i samarbejde med amtscentralerne.

Der har hidtil fra direktoratet for folkeskolen og seminarierne været ydet konsulentbistand til indretning af lokaler i folkeskolen efter bibliotekslovens kap. 4 om skolebiblioteker. Denne opgave forudsættes fremtidigt løst på kommunalt og på amtsligt plan. Dog må landscentralen have en forpligtelse til at følge udviklingen på området, herunder udviklingen i andre lande, og formidle information herom. Dersom der oprettes et centralt institut for skolebyggeri, må der finde en koordinering sted med dette, og her forekommer den naturlige løsning at være, at landscentralen forsyner et sådant institut med sine informationer, således at de kan indgå i et helhedssyn på, hvorledes skolekomplekser bør udformes.

4.4.1.2. Materialer

4.4.1.2.1. Registrering, katalogisering og information

Landscentralen får ansvaret for en systematisk registrering og katalogisering af undervisningsmaterialer, svarende til hvad der finder sted for boglige materialer i »Dansk Bogfortegnelse«. Denne fortegnelse hviler imidlertid i sidste instans på pligtafleveringen til Det kgl. Bibliotek, og det vil næppe være muligt eller hensigtsmæssigt at indføre en tilsvarende pligt for de øvrige undervisningsmaterialer alene af den

grund, at området er vanskeligt at afgrænse blot nogenlunde skarpt. En dansk undervisningsmiddelfortegnelse bør derfor etableres som et tilbud, der står åbent for alle producenter, således at disse kan indsende materialer, og det er derefter landscentralen, der udøver det endelige skøn over, hvad der optages i fortegnelsen. Dette skøn hviler på en vurdering af, om materialerne kan siges at dække undervisningsrelevante områder og ikke på en vurdering af deres kvalitet.

For folkeskoleområdet må startgrundlaget være skolebogslisten, Bibliotekscentralens seddelfortegnelse til børne- og skolebiblioteker, filmregistret, Statens Filmcentrals katalog og arkivoversigten fra Undervisningsministeriets Båndcentral. Snarest muligt udbygges dette katalogmateriale med fortegnelser over andre materialekategorier (f. eks. dias og transparenter).

Dette katalogmateriale forsynes i videst muligt omfang med tilstrækkeligt fyldige annotationer (korte angivelser af det enkelte materials indhold). På grundlag heraf vil det være muligt at udgive specielle emnekataloger og såkaldte mønsterkataloger efter behov. De sidstnævnte skal opfattes som en serviceforanstaltning ved opbygning af grundsamlinger i den enkelte skole og angiver blot, hvad man fra landscentralen vil anbefale som start. Dermed tillægges der ikke landscentralen beføjelser i retning af at foretage en form for autorisation af foreliggende undervisningsmaterialer.

For folkeskoleområdet vil arbejdet med registrering og katalogisering i betydeligt omfang kunne bygge på de erfaringer, som man har gjort inden for skolebibliotekerne. Arbejdet har her i reglen været udført på initiativ af Danmarks Skolebiblioteksforening, som enten selv har nedsat de nødvendige arbejdsudvalg eller har rettet en anmodning til Bibliotekscentralen, som har været den udgivende institution. Direktoratet for folkeskolen og seminarierne har skaffet midlerne fra skolebibliotekernes rådighedssum til udarbejdelsen af de pågældende kataloger, der derefter er blevet solgt til en pris, som dækkede de resterende omkostninger (teknisk redaktion, trykning, salg).

For folkeskolens vedkommende kan der altså bygges videre på eksisterende erfaringer, men med den udvidelse af virksomheden, der ligger i, at landscentralen ikke blot skal beskæftige sig med de »traditionelle« skolebiblioteksma-

ler, men med alle undervisningsmidler, må det være naturligt, at det bliver landscentralen, der står for opgavernes løsning. Dette indebærer ikke nogen begrænsning med hensyn til interesserede foreningers og institutioners muligheder for at tage initiativer over for landscentralen, ligesom det må være naturligt, at den bibliotekstekniske side af sagen søges løst gennem Bibliotekscentralen. Derved kan man sikre sig ensartethed mellem undervisnings- og biblioteksområdet m. h. t. registreringsprincipper, hvad der er vigtigt af hensyn til mulighederne for samarbejde mellem de to områder både på kommunal-, amts- og landsplan.

Perspektivet i dette samarbejde understreges af de overvejelser, man i øjeblikket gør sig om muligheden for at anvende edb-teknik ved registrering og katalogisering.

For de øvrige uddannelsesområder vil der ikke i samme grad være tale om at udbygge og udvide eksisterende funktioner, men i langt højere grad om en indsats af grundlæggende karakter, der må tilrettelægges af pædagoger fra de respektive uddannelsesområder. Problemerne kan dog næppe tænkes at adskille sig principielt fra de allerede kendte.

4.4.1.2.2. Distribution

Det forudsættes, at amtscentralerne for undervisningsmidler bliver suppleringscentre for skolerne beholdninger for så vidt angår hovedparten af materialekategorierne. For *film og bånd* foreslå det imidlertid, at lagerfunktion og distribution samt de dertil knyttede tekniske funktioner (gennemsyn, reparation, sletning, kopiering) henlægges til landscentralen, idet Statens Filmcentrals og Undervisningsministeriets Båndcentrals opgaver på dette område sammenlægges under landscentralen. Disse funktioner er for film og bånd så beslægtede, at det vil være rationelt at opbygge fælles arbejdsgange. Der henvises til den drøftelse, som på foranledning af udvalget har fundet sted mellem Statens Filmcentral og Undervisningsministeriets Båndcentral, og som er resulteret i et notat af 28.1. 1971, medtaget som *bilag nr. 12*.

Med hensyn til Statens Filmcentrals virksomhed i *Grønland* må det forekomme rationelt at lade den tekniske og ekspeditions-mæssige behandling af samtlige film ske via landscentralen, uanset at en væsentlig del af disse film ikke er

af undervisningsmæssig interesse. For de sidstnævnte films vedkommende må anskaffelsen og den konsultative bistand siges at falde uden for en landscentrals naturlige virkefelt.

Selv om film og bånd i de kendte former vil være startgrundlaget for distributionsvirksomheden, vil det ikke være rigtigt at udelukke distribution af andre materialer, idet der i hvert fald kan nævnes to perspektiver, som peger i retning af en mulig udvidelse.

For det første kan der peges på de særlige forhold for en række *specialiserede uddannelser*, som hver for sig kun råder over et begrænset antal uddannelsessteder, således at en overbygningsfunktion kun lader sig etablere på landsplan.

For det andet må man være opmærksom på udviklingen af *billedkassetter* eller *billedplader*. De eksisterer ganske vist endnu kun som tekniske muligheder, men ifølge deres karakter kan det allerede fastslås, at de ikke fra et forbrugersynspunkt repræsenterer noget principielt nyt i forhold til film og bånd, og derfor helt naturligt må falde ind under landscentralens distributionsopgaver i lighed med film og bånd.

Der er grund til at pege på den særlige vigtige rolle, som en landscentral vil kunne påtage sig over for dette område, der er i hastig udvikling. På indeværende tidspunkt foreligger der beskrivelser af kassette- eller pladeløsninger, der bygger på 5 totalt forskellige tekniske principper. Her må man være på vagt overfor muligheden af kaotiske tilstande, hvilket vil kunne undgås, hvis en landscentral kommer til at fungere som det indirekte styrende organ i lighed med den funktion, som Statens Filmcentral har haft på filmområdet. Her har tilbuddet om distribution af 16 mm film på den ene side tvunget de anskaffende myndigheder til at investere i 16 mm apparatur, på den anden side været en form for garanti for, at denne investering vil kunne udnyttes i størst mulig udstrækning. En central distribution af billedkassetter eller -plader må forudsætte, at en landscentral har foretaget et valg mellem de foreliggende løsninger, hvorved de anskaffende myndigheder får et holdbart udgangspunkt for deres dispositioner. Det må være en indlysende interesse, at der skabes den størst mulige forenkling på området, helst således at der kun bliver tale om én løsning på problemet: Hvordan kan det levende billede med lyd udnyttes i uddannelserne?

4.4.1.2.3. Klargøring

På klargøringsområdet er princippet i udvalgets forslag som nævnt i afsnittene 2.3.3. og 3.4.2., at den enkelte institution skal kunne købe den fornødne klargøringservice enten i et lokalt heltidsbibliotek, i et centralbibliotek eller i en amtscentral. Disse institutioner skal dog ikke være forpligtet til at tilbyde denne service. Hvis ingen uddannelsesinstitutioner skal kunne lades i stikken på dette område, må forpligtelsen til at yde den fornødne service derfor placeres hos landscentralen. Det forudsættes herved, at opgaverne i videst muligt omfang søges løst i samarbejde med Bibliotekscentralen, således at en landscentral optræder som bestillende organ med hensyn til de principper, som bør følges, mens virksomheden i øvrigt hviler i sig selv.

For en placering af det endelig ansvar på landsplan taler også rationaliseringssynspunkter. Bibliotekscentralen (Indbindingscentralen) leverer en stadig større del af de klargjorte materialer, og der er ingen grund til at antage, at denne udvikling ikke vil fortsætte. Perspektivet i denne sammenhæng er en vidtgående anvendelse af automation, jf. afsnit 14.5 i betænkning nr. 607 om revision af folkebiblioteksloven.

4.4.1.2.4. Produktion

En produktion af undervisningsfilm for *offentlige* midler finder sted gennem *Statens Filmcentral*. Denne institution henhører som tidligere omtalt under ministeriet for kulturelle anliggender, men i bemærkningerne til det den 13. januar 1971 fremsatte lovforslag om Statens Filmcentral har kulturministeren givet udtryk for den opfattelse, at institutionen, der i det væsentligste beskæftiger sig med fremskaffelse og distribution af undervisningsfilm og oplysningsfilm, bør overføres til undervisningsministeriet. Lovforslaget er endnu ikke blevet færdigbehandlet. Til produktion af undervisningsfilm modtager filmcentralen et tilskud fra undervisningsministeriet på for tiden 500.000 kr. årligt.

På denne baggrund er det naturligt at overveje en løsning, hvorefter Statens Filmcentral i sin helhed – og altså ikke blot for så vidt angår distributionsopgaverne – henlægges under eller gøres til en del af landscentralen. Heroverfor bør man imidlertid være opmærksom på, at landscentralens sigte er undervisningsmidler af en hvilken som helst art, og at landscentralen

vil stå friest i sin virksomhed, hvis den ikke bindes af, hvad man kunne kalde mediebestemte synspunkter.

For landscentralen vil det formentlig være den mest hensigtsmæssige ordning, at der eksisterer et selvstændigt centralt filmfagligt organ, som ikke har indflydelse på beslutningen om, hvilket medium der skal vælges til løsningen af en produktionsopgave, men som i de tilfælde, hvor man foretrækker at anvende film, kan yde bistand både produktionsteknisk og til sikring af, at der ikke anlægges ringere filmfagligt bestemte kvalitetskriterier på undervisningsfilm end på produktion af film med et rent kunstnerisk sigte.

Udvalget mener derfor ikke at kunne gå ind for en fuldstændig sammenlægning af landscentralen og Statens Filmcentral, men er af den opfattelse, at Statens Filmcentral bortset fra distributionsafdelingen bør bevares som en selvstændig institution, hvad enten den forbliver under ministeriet for kulturelle anliggender eller den overføres til undervisningsministeriets ressort.

At forholdet ordnes således, vil navnlig blive af stor vigtighed i en fremtidig udvikling, hvor det ikke kan anses for givet, at uddannelsesområdet forsyning med levende billeder ledsaget af lyd fortsat skal ske ad både filmteknisk og elektronisk vej, men hvor landscentralen muligvis skal træffe et valg mellem de to løsninger, således at kommunerne ikke presses til at investere i flere slags apparatur, der stort set tjener samme formål, jf. bemærkningerne foran i afsnit 4.4.1.2.2.

En produktion af undervisningsmateriale for offentlige midler (licensmidler) finder endvidere sted i *Danmarks Radio*.

I et notat af 19. oktober 1970 har en arbejdsgruppe bestående af repræsentanter for de fire undervisningsdirektorater over for kulturministeriet formuleret uddannelsesområdernes ønsker om en forbedring af mulighederne for at udnytte Danmarks Radios programmer til undervisningsformål. Det fastslås i dette notat, at en sådan forbedring er betinget af, at udsendelserne foreligger i form af optagelser, således at brugerne gøres uafhængige af udsendelsestidspunkter. Ønskerne i notatet kan i øvrigt opsummeres således:

- 1) at der også bliver adgang til at benytte optagelser af skole-tv-udsendelser,

- 2) at der derudover bliver adgang til at anvende optagelser af egnede radio- og tv-programmer produceret uden for undervisningsafdelingen (f. eks. aktuelt orienterende udsendelser, dramatiske udsendelser, musikprogrammer),
- 3) at det bliver muligt for Danmarks Radio at levere optagelserne direkte, således at man billigst muligt sikrer sig den bedst mulige tekniske kvalitet,
- 4) at der for voksenundervisningen etableres et voksenundervisningsråd under undervisningsministeriet til at sikre dette områdes indflydelse på programmerne allerede på det planlæggende og producerende stadium.

Den tekniske forudsætning for at realisere disse ønsker, navnlig 1) og 2), på en lethåndterlig måde synes med udviklingen af de såkaldte kassetter rykket meget nær. Under indtryk heraf er det yderligere påtrængende at søge disse problemer løst.

For lydradioens programmers vedkommende giver lov nr. 158 af 31. maj 1961 om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker, § 17, en mulighed for fri udnyttelse af programmerne uafhængig af udsendelsestidspunkterne. Bestemmelsen, som udgør grundlaget for såvel Undervisningsministeriets Båndcentraler som de eksisterende lokale båndcentralers virksomhed, tillader på visse betingelser, at der foretages lydoptagelse uden ophavsmændenes samtykke af radioprogrammer »til midlertidig brug i undervisningen«. Det anses for noget tvivlsomt, om bestemmelsen i § 17 er forenelig med Danmarks internationale forpligtelser på ophavsrettens område efter den revision af Bernerkonventionen, der gennemførtes i 1967, og det er under alle omstændigheder på denne baggrund lidet sandsynligt, at en udvidelse af bestemmelsens anvendelsesområde til billedoptagelser lader sig gennemføre. Meget tyder derfor på, at man gennem aftaler med de berettigede må sikre sig retten til at foretage optagelser og til at distribuere sådanne optagelser i undervisningsøjemed.

I den betænkning, der er afgivet af radiokommissionen (nr. 592, 1970), har kommissionen enstemmigt udtalt, at den finder, at udsendelser, der falder inden for voksenundervisningsrammer, bør ses som en del af den samlede offentlige undervisnings- og uddannelsesaktivitet,

og at de derfor bør finansieres af midler tilvejebragt under undervisningsministeriets budget. Tilsvarende må ifølge kommissionen i princip gælde for undervisningsvirksomheden inden for skoleradio og skole-tv. Radiokommissionen anbefaler i øvrigt, at der snarest under undervisningsministeriet nedsættes et undervisningsråd med den opgave at kortlægge, prioritere og foretage indstilling til undervisningsministeriet om de undervisningsopgaver, der ønskes bragt til udførelse af Danmarks Radio.

Senere har den tanke været fremsat, at undervisningsvirksomheden ved Danmarks Radio bør udskilles som en selvstændig undervisningsradio henhørende under undervisningsministeriet.

Hvad angår finansieringsspørgsmålet, har nogle af udvalgets medlemmer gjort det synspunkt gældende, at det ikke vil være muligt at opstille en definition, der efter indholdet kan afgrænse undervisningsudsendelser fra de øvrige udsendelser. Dette illustreres af det nævnte ønske om adgang til udsendelser produceret uden for undervisningsafdelingen. Disse medlemmer mener derfor, at man ved afgørelsen af, hvad der skal statsfinansieres, ikke bør anvende begrebet undervisning som kriterium, men lade distributionsformen være afgørende. Dette vil føre til, at produktionen af alle »æterbårne« programmer vedblivende finansieres af licensmidler, således at undervisningsministerielle budgetmidler alene tages i anvendelse til finansiering af programproduktioner, der udelukkende skal distribueres via landscentralen i form af optagelser samt til dækning af udgifterne ved optagelse og distribution af de »æterbårne« programmer, som skønnes at have undervisningsmæssig interesse.

Andre af udvalgets medlemmer kan tilslutte sig radiokommissionens forslag om, at udgifterne ved den virksomhed, der udøves af Danmarks Radio's undervisningsafdeling, afholdes af bevillinger under undervisningsministeriet, og om, at der nedsættes et undervisningsråd med afgørende indflydelse på afdelingens programpolitik. Disse medlemmer deler det synspunkt, at der også må være adgang til at benytte optagelser af radio- og fjernsynsudsendelser, der er produceret af andre af Danmarks Radios afdelinger, men drager heraf blot den konsekvens, at budgetmidlerne under undervisningsministeriet bør være tilstrækkelig store til også at kunne dække de udgifter, der vil være nødvendige for,

at sådanne udsendelser kan gøres tilgængelige til undervisningsformål.

Hvilken løsning man end vælger for film-, radio- og tv-området, er det vigtigt – ikke mindst i forbindelse med tilvejebringelse af såkaldte kombinerede materialer, altså materialer hvor flere forskellige typer (bøger, dias, lyd-bånd, film osv.) udgør en helhed – at sådanne undervisningsprogrammer kan nå så store kredse som muligt, gruppevis eller individuelt, uanset om deltagerne er tilmeldt organiseret undervisning eller ej.

For at nå dette mål må der naturligvis etableres låneveje fra landscentralen ud til den enkelte uddannelsesinstitution, men det vil ikke være tilstrækkeligt for store dele af fritidsundervisningen og heller ikke for at imødekomme et eventuelt behov fra individuelle »uorganiserede« uddannelsessøgende. Derfor finder man det ønskeligt, at man også udnytter det offentlige biblioteksvæsens vidtforgreneede distributionsnet.

Der kan i den forbindelse henvises til betænkning nr. 607 om revision af biblioteksloven, hvor der er stillet forslag om, at folkebibliotekerne skal kunne formidle lån af alle materiale typer til enkeltlånere, og at bestemmelser i gældende lovgivning, der hindrer dette, bør søges ændret.

Af det foregående vil det være fremgået, at man har forudsat, at der i løbet af nogle år vil være ikke ubetydelige midler til rådighed under undervisningsministeriets budget til produktion af undervisningsmidler, dels i form af film, dels i form af udsendelser eller indspillede programmer produceret i Danmarks Radio. Det ville på denne baggrund måske ikke være unaturligt at lade landscentralen være det organ, der på undervisningsministeriets vegne fungerede som koordinator, hvilken opgave landscentralen antagelig mest effektivt kunne løse, hvis man overdrog den at forvalte de undervisningsministerielle budgetmidler, der står til disposition til de nævnte produktionsformål. Dette ville forudsætte, at der etableredes samarbejdsaftaler mellem landscentralen og de respektive institutioner, for tiden Statens Filmcentral og Danmarks Radio, således at man opnåede den bedst mulige udnyttelse af midlerne på undervisningsministeriets budget og institutionernes egne økonomiske ressourcer.

Man er i udvalget klar over, at de her om-

talte problemer også kan tænkes løst på anden måde. Man kan således forestille sig, at landscentralens opgaver burde indskrænkes til dem, der vender ud imod forbrugerne, således at man lader andre organer varetage administrationen af de statsbevillinger, der måtte være til rådighed til produktion af undervisningsmidler. Som tidligere nævnt foreslår radio-kommissionen, at undervisningsministeriet etablerer et undervisningsråd for voksenundervisning i radio og tv, og det har formentlig været tanken, at undervisningsrådet skulle være bestemmende med hensyn til anvendelsen af de bevillinger, der på undervisningsministeriets budget tilvejebringes til produktion m. v. af udsendelser på voksenundervisningens område. Det var på den baggrund nærliggende at forestille sig, at der tillagdes det foreslåede undervisningsråd kompetence med hensyn til alle undervisningsprogrammer, der produceres af Danmarks Radio, og tillige med hensyn til administrationen af de bevillinger, der står til rådighed for den produktion af undervisningsfilm og oplysningsfilm, der effektueres gennem Statens Filmcentral.

Udvalget har efter det kommissorium, der er fastsat, ikke ment at burde tage stilling til spørgsmålet om, hvilken af de to skitserede løsninger, der bør vælges.

4.4.2. Opgaver rettet mod private producenter

4.4.2.1. Produktionsstøtte

Den overvejende mængde af undervisningsmidler fremstilles som allerede omtalt af *private* virksomheder, og i dette forhold har udvalget ikke ønsker om ændringer. Betænkning nr. 425 om audiovisuelle hjælpemidler gør imidlertid opmærksom på, at en ubetinget fastholden ved dette princip for de audio-visuelle hjælpemidlers vedkommende bl. a. med henvisning til investeringernes omfang og det danske markeds beskeden størrelse kan vise sig u hensigtsmæssig. Disse forhold er ikke blevet af mindre betydning i den forløbne tid, snarere tværtimod. Ikke mindst de såkaldte kombinerede materialer gør produktionen af undervisningsmaterialer til en stadig mere kompliceret og risikofyldt affære og aktualiserer i stigende grad spørgsmålet om en offentlig indsats på området.

Udvalget skal derfor foreslå, at landscentralen får mulighed for at gå ind i produktions-

opgaver i det omfang, der vil vise sig at være behov for det, dog efter samme mønster, som av-betænkningen foreslår. Det forudsættes således, at der ikke tillægges landscentralen eget produktionsapparat, men at dens eventuelle opgaver på dette felt søges løst på basis af den eksisterende produktionskapacitet.

Man vil herved få mulighed for i større eller mindre omfang at yde støtte til værdifulde projekter, som producenterne ellers af f. eks. risikohensyn ville være tilbageholdende overfor. Endvidere vil det for folkeskolens vedkommende være nærliggende at forestille sig midlerne til sådanne formål anvendt i samarbejde med Folkeskolens Forsøgsråd, Danmarks Lærhøjskole eller Danmarks Pædagogiske Institut, således at landscentralen kunne formidle materialeopgaver løst i forbindelse med pædagogisk udviklingsarbejde.

Udvalget ønsker endelig at henlede opmærksomheden på, at etableringen af en landscentral for undervisningsmidler ville give Danmark et eventuelt udgangspunkt for samarbejde med andre lande på dette område, og der tænkes specielt her på de nordiske lande.

4.4.2.2. Information

I kraft af sin informative virksomhed må det antages, at en landscentral vil være den institution, som til enhver tid vil have det sikreste overblik over situationen på undervisningsmiddelmarkedet.

Denne viden skal som tidligere nævnt formidles til forbrugerskeden, men må også være af betydelig interesse for producentledet og være tilgængelig for dette.

Bortset fra den tidligere nævnte indflydelse, som en landscentral vil kunne få på apparaturområdet gennem valget af systemer og standarder for det materiale, som skal distribueres, ønskes der ikke tillagt landscentralen nogen beføjelser over for den private produktion af undervisningsmidler. Udvalget er enig om, at det frie marked på dette område har demonstreret sin evne til at følge de senere års hastige pædagogiske udvikling op på tilfredsstillende måde, og at princippet gennemgående synes at sikre et righoldigt materialeudbud på et kvalitetsmæssigt højt niveau.

Man er imidlertid opmærksom på, at det inden for visse fag- og emneområder kan konsta-

teres, at der tilbydes ret ensartede udgivelser i et antal, som ikke står i rimeligt forhold til behovet, hvilket næppe ud fra noget synspunkt vil kunne karakteriseres som hensigtsmæssigt. Over for dette forhold mener udvalget, at en landscentral vil kunne øve en vis indsats i kraft af sin informationsvirksomhed. Samtidig med at man således bevarer det frie markeds fordele, vil de uheldige sider derved kunne opvejes i kraft af, at landscentralens service på dette område fremtræder som et tilbud, som producenterne kan benytte sig af i det omfang, de kan se deres interesse deri. Det må derfor være enhver producents ret at henvende sig til landscentralen og rådføre sig med denne som led i producentens egen planlægning.

4.4.3. Landscentralens administrative opbygning

Udvalget foreslår, at landscentralen i administrativ henseende opbygges efter de samme hovedretningslinier som foreslået i av-betænkningen fra 1966 (betænkning nr. 425), og at det overlades til ministeren at fastsætte de nærmere bestemmelser herom.

Efter de nævnte hovedretningslinier vil landscentralens ledelse komme til at bestå af:

- 1) et repræsentativt organ, i det følgende kaldet *repræsentantskabet*,
- 2) et styrende organ, i det følgende kaldet *styrelsen*, samt
- 3) et administrativt organ, i det følgende kaldet *sekretariatet*.

Repræsentantskabet bør i sin sammensætning understrege landscentralens karakter af forbrugerorgan, således at såvel anskaffende myndigheder som formidlende organer og uddannelsesområdernes institutioner og organisationer får mulighed for at fremlægge deres synspunkter.

Af hensyn til de ikke uvæsentlige uddannelsesområder, som administrativt henhører under andre ministerier, understreger udvalget vigtigheden af, at også uddannelser uden for undervisningsministeriet får mulighed for repræsentation. De endelige bestemmelser bør i øvrigt udformes så smidigt, at der bliver mulighed for en stadig ajourføring af repræsentantskabets sammensætning i overensstemmelse med eventuelle administrative og organisatoriske ændrin-

ger inden for uddannelsesområderne som helhed.

Udvalget gør sig ingen forestillinger om, at repræsentantskabet vil kunne indgå som et egentligt arbejdsorgan i centralens opbygning, men understreger på forhånd dets repræsentative funktion. På den baggrund og på grund af de mange institutioner og organisationer, som må antages at have en berettiget interesse i at være repræsenteret i repræsentantskabet, skal man pege på, at princippet bør være højest én repræsentant for hver institution, organisation m. v. En forholdsmæssig repræsentation efter enkeltområdernes »vægt« forenet med, at et hvilket som helst enkeltområde bør sikres repræsentation, ville formentlig medføre et repræsentantskab af et omfang på flere hundrede.

Selv om repræsentantskabet i første række vil være et forum, hvor de store linier vedrørende landscentralens virksomhed vil blive gjort til genstand for debat, må det være naturligt, at det sikres, at repræsentantskabet får adgang til at udtale sig om budgettet og om større principielle spørgsmål, inden endelig afgørelse træffes, og at det fastslås, at det er berettiget til at udtale sig om alle spørgsmål vedrørende landscentralens virksomhed. Herudover foreslår udvalget, at repræsentantskabet får den funktion, at virke som valgorgan for medlemmer af styrelsen.

Styrelsen, der bør være af stærkt begrænset størrelse, foreslås sammensat således, at flertallet af medlemmerne udpeges efter indstilling fra repræsentantskabet. Ved denne indstilling skal det efter udvalgets opfattelse pålægges repræsentantskabet at drage omsorg for, at såvel kommunale repræsentanter som pædagogiske repræsentanter for de største undervisningsområder får sæde i styrelsen. Undervisningsmini-

steren udpeger de resterende medlemmer, herunder formanden.

Da repræsentantskabet som anført efter sagens natur ikke kan have egentlige arbejds-mæssige funktioner, og da styrelsen efter forslaget kun skal have et meget begrænset antal medlemmer, finder udvalget det ønskeligt, at styrelsen får mulighed for at nedsætte snævre arbejdsudvalg, med enkelte medlemmer også uden for styrelsens kreds. Arbejdet vil herved kunne tilrettelægges således, at den naturlige vægtfordeling mellem de enkelte områders interesser og behov kan komme til udtryk på en hensigtsmæssig måde.

Sekretariatet må bestå af det fornødne kontorpersonale og tekniske personale, et antal konsulenter til at lede arbejdet med de enkelte opgaver, landscentralen skal løse, og en leder. Til løsning af en del af de opgaver, udvalget har foreslået tillagt landscentralen, overføres personalet fra Undervisningsministeriets Båndcentral og – i hvert fald delvis – personalet fra Statens Filmcentral.

Udvalget vil i øvrigt anse det for hensigtsmæssigt, om der på sekretariatsplan tilvejebringes et stående udvalg med repræsentanter for de institutioner, som landscentralen skal have fast samarbejde med.

Udvalget skal til slut understrege vigtigheden af, at problemerne omkring landscentralens styrende og repræsentative organer ikke søges løst isoleret, men at lovgivningen på dette område koordineres med lovgivningen på radio- og tv-området og på filmområdet med henblik på den størst mulige forenkling og den mest hensigtsmæssige form for samarbejde for så vidt angår disse institutioners forhold til uddannelserne.

5. Skolebibliotekernes og undervisningsmiddelcentralernes finansiering

5.1. Nuværende ordning

5.1.1. Skolebibliotekerne

Efter bibliotekslovens § 15 yder staten som hovedregel *samme driftstilskud til skolebiblioteker i folkeskolen som til folkebiblioteker*. Tilskudet beregnes under ét for en kommunes folkebibliotek og skolebiblioteker og udgjorde indtil 1. april 1971 45 % af de samlede årlige driftsudgifter indtil 275.000 kr. og 30 % af driftsudgifter ud over dette beløb. (Fra 1. april 1971 er refusionssatserne som led i regeringens sparebestræbelser nedsat til 40 %, henholdsvis 27 %.) Af det således beregnede driftstilskud tilbageholdes i henhold til lovens § 18, stk. 1, 2½ % til løsning af fællesopgaver (rådighedssummen), jf. herom afsnit 5.4.

Den gennemsnitlige faktiske refusionsprocent for landet som helhed udgjorde i 1970-71 (før nedsættelsen) 32,4 %, beregnet på grundlag af de samlede budgetterede biblioteksudgifter på ca. 290 mio. kr. Skolebibliotekernes andel heraf kan anslås til 20 % eller ca. 58 mio. kr. Statens driftstilskud til skolebibliotekerne har således i 1970-71 udgjort *ca. 19 mio. kr.* (udbetalt refusion) og den tilsvarende rådighedssum *ca. 0,5 mio. kr.* – Af de refusionsberettigede driftsudgifter vedrører skønsmæssigt ca. halvdelen materialeanskaffelser (bøger, tidsskrifter, av-materialer), den anden halvdel honorarer, betaling for teknisk bistand, lokaleudgifter, inventar, kontorhold, andel i administrationsomkostninger m. v.

Fra hovedreglen om, at der ydes samme driftstilskud til skolebiblioteker som til folkebiblioteker, gælder enkelte undtagelser:

a. Lønudgifterne til skolebibliotekarere i form

af *timereduktion* (men ikke honorarer) refunderes som de øvrige lærerudgifter med f. t. 60 %, jf. folkeskolelovens § 62, stk. 2, og indgår altså ikke i refusionsgrundlaget efter bibliotekslovens regler. Disse lønudgifter kan skønsmæssigt opgøres til ca. 20 mio. kr., hvoraf staten refunderer *ca. 12 mio. kr.*

b. Indkøb af *klassesæt* til skolebibliotekerne indgår kun i refusionsgrundlaget med indtil 8 % af vedkommende kommunes samlede årlige udgifter til undervisningsmidler (bortset fra skolebibliotekernes almindelig bogbestand). Om baggrunden for denne bestemmelse henvises til afsnit 2.2. Procentgrænsen er fastsat med finansudvalgets tilslutning som gældende f. t. indtil 1. april 1972, jf. undervisningsministeriets cirkulære af 25. maj 1970.

c. Værdien af *bibliotekslokaler* i folkeskoler, til hvis opførelse og indretning der er ydet statsstilskud efter den nu ophævede bestemmelse i folkeskolelovens § 63, indgår kun i refusionsgrundlaget med indtil 50 % af de i øvrigt gældende takster, jf. bekendtgørelse nr. 190 af 29. maj 1962, § 11. Denne begrænsning gælder også folkebibliotekslokaler, men har størst praktisk betydning for skolebibliotekerne. I betænkningen om revision af biblioteksloven, afsnit 3.2, er det af forenklingshensyn foreslået, at værdien af lokaler i folkeskoler helt udgår af refusionsgrundlaget.

d. Udgifterne ved skolebibliotekernes anskaffelse af *apparatur* til av-materialer indgår ikke i refusionsgrundlaget i modsætning til selve av-materialerne, der for de flestes vedkommende nu kan anskaffes uden særlig godkendelse, jf. undervisningsministeriets cirkulære af 14. april 1970, afsnit I. (For folkebibliotekernes vedkom-

mende er tilskud til anskaffelse af såvel materialer som apparatur afhængig af biblioteksdirektørens godkendelse, jf. bekendtgørelse af 23. maj 1965, § 22, stk. 3.)

Den under d. nævnte undtagelse må ses på baggrund af, at der i øvrigt ikke ydes statstilskud til folkeskolernes forsyning med undervisningsmidler, som *ikke* er biblioteksmateriale i bibliotekslovens forstand, – således ikke til lærebøger, teknisk apparatur og materiel, forbrugsmaterialer, redskaber, præparater m. v. Kommunernes udgifter hertil udgjorde i 1970-71 skønsmæssigt omkring 120 mio. kr.

5.1.2. Fælleskommunale samlinger

Til driften af fælleskommunale samlinger yder staten i henhold til bibliotekslovens § 16, stk. 5, tilskud efter samme regler som til folkebiblioteker, dog inden for et af undervisningsministeriet godkendt budget. Tilskuddet beregnes uafhængigt af tilskuddet til områdets centralbibliotek. De i forrige afsnit under a, b og d omtalte særegler for lokale skolebiblioteker gælder ikke fælleskommunale samlinger.

Driftsudgifterne ved samlingerne udgjorde i 1970-71 i alt ca. 4 mio. kr., hvoraf staten refunderede ca. 40 % eller ca. 1,6 mio. kr., medens ca. 40.000 kr. tilbageholdtes til rådighedssummen.

De resterende ca. 2,4 mio. kr. afholdtes af de deltagende kommuner.

5.1.3. Skolecentraler

Til driften af skolecentraler yder staten i overensstemmelse med skolestyrelseslovens § 81, jf. § 48, indtil 50 % tilskud inden for rammerne af den på finansloven under § 20.2.01.62.01 optagne bevilling på f. t. 10 mio. kr.

Skolecentralernes samlede driftsudgifter udgjorde i 1970-71 ca. 4,8 mio. kr., hvoraf staten refunderede ca. 44 % eller ca. 2,1 mio. kr.

De resterende ca. 2,7 mio. kr. afholdtes af amtskommunerne.

Der henvises i øvrigt til undervisningsministeriets cirkulære af 9. januar 1967, der er optaget som bilag 8.

(For finansåret 1971-72 vil det med en uændret finanslovbevilling kun være muligt at yde statstilskud med i alt ca. 30 % eller ca. 1,95

mio. kr. af de samlede budgetterede udgifter på ca. 6,5 mio. kr.)

5.1.4. Statsinstitutionerne

De på undervisningsministeriets budget for 1971-72 optagne driftsbevillinger til virksomheden på landsplan kan opgøres således:

Statens Filmcentral:

bruttoudgifter	ca. 5,8	mio. kr.
÷ indtægter ved filmudlejning » 0,9 » »		
nettoudgifter	ca. 4,9	mio. kr.
heraf afholdt af Filmfonden » 4,4 » »		
tilskud fra undervisningsministeriet	ca. 0,5	mio. kr.

Undervisningsministeriets Båndcentral:

bruttoudgifter	ca. 0,95	mio. kr.
÷ abonnementsindtægter .. » 0,45 » »		
nettoudgifter	ca. 0,5	mio. kr.

Statens Pædagogiske Studiesamling:

bruttoudgifter	ca. 2,2	mio. kr.
beregnet andel heraf til samlingerne af undervisningsmidler og til virksomheden som hovedcentral for skolecentralerne » 0,3 » »		

I alt:

Statens Filmcentral	0,5	mio. kr.
Undervisningsministeriets Båndcentral	0,5	» »
Statens Pædagogiske Studiesamling	0,3	» »
	1,3	mio. kr.

5.1.5. Samlet oversigt over den nuværende udgiftsfordeling

På grundlag af foranstående kan der opstilles følgende oversigt over den nuværende omtrentlige fordeling af udgifterne ved skolernes biblioteksbetjening og forsyning med undervisningsmidler i øvrigt. Det understreges, at oversigten *ikke* omfatter statsskoler, kommunale gymnasieskoler, private skoler og kursus eller fritidsundervisning (bortset fra at disse virksomheder i beskedent omfang betjenes af filmcentralen og båndcentralen).

Undervisningsmidler (bortset fra skolebibl.) . . .	120,0
Skolebiblioteker, drift	39,0
Skolebiblioteker, løn	8,0
Skolebibl.s rådighedssum	—
Fælleskommunale Samlinger	2,4
Skolecentraler	—
Statsinstitutioner (1971-72)	—

Komm. mio. kr.	Amtskomm. mio. kr.	Staten mio. kr.	I alt mio. kr.
120,0	—	—	120,0
39,0	—	19,0	58,0
8,0	—	12,0	20,0
—	—	0,5	0,5
2,4	—	1,6	4,0
—	2,7	2,1	4,8
—	—	1,3	1,3
169,4	2,7	36,5	208,6

5.2. Forudsætninger for nyordning

a. Som anført foran i afsnit 2.2 er det ikke længere muligt at skelne mellem det grundlæggende lærebogsmateriale og det »supplerende« skolebiblioteksmateriale på en sådan måde, at der kan tillægges denne sondring tilskudsmæssig betydning. (Allerede den gældende særlige tilskudsregel for classesæt er udtryk for en kompromisløsning af afgrænsningsproblemet.) En lang række titler kan anvendes både som grundmateriale og som supplerende materiale. Derimod kan der skelnes klart mellem undervisningsmaterialer og undervisningsapparatur (men ikke mellem dette sidste og inventar, kontormateriel o. l.).

b. Ligeledes er det ikke muligt efter materialets karakter at bestemme dette som værende enten folkebiblioteks- eller skolebiblioteksmateriale. Eksempelvis anvendes skønlitteratur som frilæsning i skolens undervisning, mens skolebøger indgår som faglitteratur i folkebibliotekets udlån. Det er heller ikke muligt fra centralt hold at fastlægge udbygningsnormerne (budgetrammerne) for folkebibliotekernes eller skolerne materialeanskaffelser på en sådan måde, at hensynet til en eventuel forskellig refusionssats på de to områder bliver uden betydning i den konkrete budgetterings- eller anskaffelsessituation. Derimod kan der opstilles relativt faste normer for folkebibliotekernes anskaffelser af apparatur (teknisk udstyr).

c. Endelig vil det ikke være muligt at skelne mellem materialer, der bør være til rådighed i den enkelte skole (kommune), og materiale, der kun behøver at findes i regionale samlinger (overbygninger), — eller at fastlægge noget bestemt forhold mellem budgetrammerne på det lokale og det regionale plan.

d. Da oprettelse af skolebiblioteker hidtil har

været en frivillig sag for kommunerne, og da skolebibliotekerne som følge heraf endnu ikke er udbygget til en tilfredsstillende standard, må det anses for væsentligt, at der fortsat bliver mulighed for gennem en direkte statsrefusion at tilskynde kommunerne til en økonomisk indsats på dette område. Hertil kommer, at der til »fuld udbygning« kræves en stadig fornyelse af samlingerne, og at der i forbindelse med den forestående strukturreform i folkeskolen må tillægges netop undervisningsmaterialernes kvalitet og variation stadig større pædagogisk betydning.

5.3. Skitse til nyordning

I konsekvens af det under 5.2 anførte skal udvalget foreslå, at der fremtidig ydes kommuner og amtskommuner *samme* statsrefusion til anskaffelse af *alle materialer, der efter deres karakter kan indgå såvel i folkebibliotekernes som i skolernes samlinger*, herunder både i det traditionelle skolebibliotek, i skolens øvrige materiale-samlinger og i de regionale overbygninger. Dette vil formentlig gælde alle mangfoldiggjorte materialer, der er belagt med copyright, og kun dem. Derimod vil der for skolebibliotekernes vedkommende ikke være tilstrækkelig grund til at opretholde den nuværende refusion af de øvrige driftsudgifter (bortset fra lønudgifterne til skolebibliotekarerne, der allerede af tekniske grunde må følge lærerlønsrefusionsreglerne).

I betænkningen om revision af biblioteksloven, afsnit 3.2, er det foreslået, at statens driftstilskud til folkebibliotekerne fastsættes generelt til 34 1/3 %, idet 33 1/3 % udbetales som refusion, mens 1 % tilbageholdes som en rådighedssum til løsning af fællesopgaver. Dette forslag svarer — med en mindre begrænsning af refusionsgrundlaget — på det nærmeste til den

før 1. april 1971 gældende gennemsnitlige udgiftsfordeling mellem staten og kommunerne.

På grundlag af regnskabsoplysninger, udvalget har indhentet fra 3 kommuner (der dog næppe kan anses for repræsentative), kan det antages, at udgifterne ved indkøb af undervisningsmaterialer, der konserverer tekst, lyd eller billede (copyright-kriteriet), indgår med højst 60 % i de nuværende refusionsberettigede skolebiblioteksudgifter og med ca. 40 % i de nuværende ikke-refusionsberettigede udgifter til undervisningsmidler i øvrigt. Refusionsgrundlaget vil herefter med den af udvalget skitserede

omlægning næppe overstige (60 % af 58 mio. kr. =) 35 mio. kr. + (40 % af 120 mio. kr. =) 48 mio. kr., eller i alt 83 mio. kr. for kommunernes vedkommende. For så vidt angår *fælleskommunale samlinger* og *skolecentraler* må det uden videre antages, at udgifterne til materialeanskaffelser af den nævnte art indgår med en væsentlig større andel i samlingernes end i centralernes budgetter.

Anvendes de for folkebibliotekerne foreslåede refusionssatser (33 ⅓ % + 1 %) over for det således ændrede refusionsgrundlag (budgettal 1970-71), vil udvalgets forslag medføre følgende ændrede udgiftsfordeling:

Undervisningsmidler (bortset fra skolebibl.) . . .
 Skolebiblioteker, drift
 Skolebiblioteker, løn
 Skolebibliotekernes rådighedssum
 Fælleskommunale samlinger
 Skolecentraler
 Statsinstitutioner (1971-72)

Komm. mio. kr.	Amtskomm. mio. kr.	Staten mio. kr.	I alt mio. kr.
104,0	—	16,0	120,0
46,3	—	11,7	58,0
8,0	—	12,0	20,0
—	—	0,5	0,5
—	2,4	1,6	4,0
—	3,9	0,9	4,8
—	—	1,3	1,3
158,3	6,3	44,0	208,6

Skolebibliotekernes rådighedssum er for sammenligningens skyld opført med 0,5 mio. kr., men vil dog efter forslaget stige til ca. 0,8 mio. kroner.

Udvalget forudsætter, at udgifterne ved den foreslåede *landscentrals* opbygning og drift afholdes af statsmidler, dog således at der for leje af film og bånd fra landscentralens samlinger betales en afgift på samme måde som det i øjeblikket er tilfældet ved leje fra filmcentralen eller båndcentralen. Afgiften bør dække de gennemsnitlige produktions- og distributionsomkostninger med fradrag af 33 ⅓ % som materialetilskud.

De øvrige driftsomkostninger for landscentralen vil – i hvert fald på kortere sigt – kunne afholdes inden for de allerede bevilgede ca. 1,3 mio. kr., med tillæg af rådighedsmidlerne (0,5-0,8 mio. kr.).

5.4. Skolebibliotekernes rådighedssum

Rådighedssummen er i følge de gældende bestemmelser at betragte som en fond, hvis indtægt fremkommer ved tilbageholdelse af 2 ½ %

af det beregnede statstilskud til skolebiblioteker og fælleskommunale samlinger, og dens formål er løsning af bibliotekernes fællesopgaver.

Dette fondsprincip har efter udvalgets opfattelse fungeret hensigtsmæssigt, og man finder det af stor vigtighed, at denne ordning – med den betydning den har haft for skolebibliotekerne – opretholdes.

Hvis dette ikke skulle vise sig muligt, foreslår udvalget, at landscentralen overtager de opgaver, som rådighedssummen hidtil har løst. Heriblandt kan nævnes kurser og konferencer til behandling af principielle spørgsmål, ofte som forberedelse af senere centrale initiativer f. eks. på katalogområdet, som igen forudsætter et grundigt udvalgsarbejde.

Derudover har rådighedssummen løst en række særlige opgaver af væsentlig betydning for skolebiblioteksområdet. Endelig skal nævnes, at rådighedssummen har medvirket til løsning af fællesopgaver for folkebibliotekerne og skolebibliotekerne, og man anser det for at være af væsentlig betydning, at sådanne samarbejds-muligheder bevares ikke mindst af hensyn til en fastholdelse af den biblioteksmæssige standard.

Lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m.v. (uddrag)

Kapitel 4

Skolebiblioteker

§ 12. Ved alle skoler i folkeskolen bør det tilstræbes, at der inden 1. april 1969 oprettes et skolebibliotek som led i det kommunale skolevæsen og i samarbejde med folkebiblioteket med hensyn til budget, bogvalg og biblioteksteknik.

Stk. 2. Skolebibliotekernes formål er at tjene skolens undervisning og at give alle skolens elever adgang til nyttig og udviklende læsning på en sådan måde, at der kan ydes den nødvendige vejledning ved bøgernes benyttelse. Kommunalbestyrelsen afgør, om udlån af fritidslæsning skal kunne ske gennem skolebiblioteket eller alene gennem folkebibliotekets børneafdeling.

§ 13. I skoleplanen optages der bestemmelser om de enkelte skolebibliotekers ordning og virkeområde, herunder om samarbejdet med det stedlige folkebibliotek.

§ 14. Skolekommissionen – i København skoledirektionen – nedsætter efter forhandling med folkebibliotekets ledelse et skolebiblioteksudvalg, der er rådgivende for skole- og biblioteksmyndighederne i spørgsmål vedrørende kommunens skolebiblioteker.

Stk. 2. Skolekommissionen (skoledirektionen) og folkebibliotekets ledelse nedsætter i forening et bogudvalg til at forestå valget af bøger til skolebibliotekerne og folkebibliotekets børneafdeling.

Stk. 3. Den daglige ledelse af et skolebibliotek varetages af en lærer ved den pågældende skole (skolebibliotekaren), der udpeges efter indstilling af vedkommende skoleleder.

Stk. 4. I kommuner med flere skoler kan en af skolebibliotekarerne virke som ledende skolebibliotekar og efter kommunalbestyrelsens indstilling normeres som skolebibliotekskonsulent, jf. skoletilsynslovens § 26, stk. 3. Ved Køben-

havns kommunale skolevæsen ansættes en skolebiblioteksinspektør, der uden at være skolebibliotekar fører tilsyn med kommunens skolebiblioteker. For andre kommuner med et skolevæsen af betydelig størrelse kan undervisningsministeren godkende en tilsvarende ordning. Stillingen som ledende skolebibliotekar (skolebibliotekskonsulent) normeres i så fald med lønning efter folkeskolens 6. lønningsklasse.

§ 15. Til skolebiblioteker i folkeskolen ydes der statstilskud efter reglerne i § 5, stk. 1-3. Ved beregningen af statstilskuddet betragtes kommunens folkebibliotek og skolebiblioteker som en enhed. Statens tilskud til skolebibliotekers anskaffelse af klassesæt kan højst beregnes i forhold til en af undervisningsministeren efter forhandling med finansudvalget fastsat procentdel af vedkommende kommunes samlede årlige udgifter til undervisningsmidler, herunder til skolebibliotekernes bogbestand.

§ 16. For hvert centralbiblioteksområde kan der i samarbejde med centralbiblioteket med undervisningsministerens godkendelse oprettes en fælleskommunal samling indeholdende klassesæt og andet egnet biblioteksmateriale til supplerende af samlingerne i områdets skolebiblioteker.

Stk. 2. Sådanne samlinger ledes af en styrelse, om hvis sammensætning og virksomhed de nærmere regler fastsættes af undervisningsministeren.

Stk. 3. Styrelsen kan antage en daglig leder af samlingen.

Stk. 4. Udgifterne ved samlingens oprettelse og drift afholdes af de deltagende kommuner i forhold til antallet af børn ved de af ordningen omfattede skoler, medmindre andet i det enkelte tilfælde måtte være aftalt.

Stk. 5. Til de heromhandlede samlinger ydes der uafhængigt af tilskuddet til centralbiblioteket statstilskud efter reglerne i § 5 inden for et af undervisningsministeren godkendt budget.

§ 17. Nærmere regler om skolebibliotekernes, herunder de i § 16 omhandlede fælleskommu-

nale samlingers, indretning og virksomhed fastsættes af undervisningsministeren efter forhandling med de kommunale organisationer og, for så vidt angår regler om samarbejde med folkebibliotekerne, efter forhandling med ministeren for kulturelle anliggender.

Bekendtgørelse nr. 178 af 21. maj 1965 om skolebiblioteker i folkeskolen

(som ændret ved bekendtgørelse nr. 147 af 13. april 1970)

I medfør af § 17 i lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m. v. fastsættes herved følgende bestemmelser:

I. Kommunale skolebiblioteker

Oprettelse

§ 1. Kommunalbestyrelsen kan vedtage, at der som led i det kommunale skolevæsen og i samarbejde med folkebiblioteket oprettes skolebibliotek(er) efter reglerne i nærværende bekendtgørelse. Ved forskoler, der ikke har egen leder, kan der dog ikke oprettes selvstændige skolebiblioteker. Bestemmelser om det enkelte skolebiblioteks ordning og virkeområde (betjeningsområde) optages på skoleplanen.

Stk. 2. Ifølge bibliotekslovens § 12, stk. 1, bør det tilstræbes, at der inden den 1. april 1969 oprettes skolebiblioteker ved alle skoler.

Formål

§ 2. Skolebiblioteker skal til fremme af folkeskolens almindelige formål tjene skolens undervisning og give alle skolens elever adgang til nyttig og udviklende læsning på en sådan måde, at der kan gives den nødvendige vejledning ved bøgernes benyttelse.

Afdelinger

§ 3. Efter skolens behov kan skolebiblioteket bestå af bl. a. følgende afdelinger: en håndbogs-samling (læsestue), et udlånsbibliotek, klassebiblioteker, fagbiblioteker samt klasse- og emnesæt. Desuden kan biblioteket omfatte en samling audio-visuelle hjælpemidler og andet egnet biblioteksmateriale, jf. § 10, stk. 4. Ved enhver skole bør der endvidere som en del af skolebiblioteket findes en samling af pædagogisk literatur og andre bøger til brug for lærerne i de-

res daglige arbejde (lærerbiblioteket). Ved forskoler, jf. § 1, stk. 1, bør der udstationeres depoter fra skolebiblioteket.

Stk. 2. I kommuner med flere skolebiblioteker kan der oprettes fællessamlinger, hvorfra alle folkeskoler i kommunen kan låne enkelte bøger, klasse- og emnesæt samt, jf. § 10, stk. 4, andet egnet biblioteksmateriale.

Stk. 3. Undervisningsministeren udsender nærmere vejledning om skolebibliotekernes opbygning.

Skolebiblioteksudvalg

§ 4. Skolekommissionen – i København skoledirektionen – nedsætter efter forhandling med folkebibliotekets ledelse (biblioteksudvalget, biblioteksbestyrelsen) et skolebiblioteksudvalg, der er rådgivende for kommunens skole- og biblioteksmyndigheder i spørgsmål vedrørende kommunens skolebiblioteker.

Stk. 2. Foruden af medlemmer udpeget af kommunalbestyrelsen skal udvalget bestå af repræsentanter for fælleslærerrådet (lærerrådet), skolelederne og skolebibliotekarerne, valgt for en fireårig periode sammenfaldende med de kommunale råds valgperiode. Medlemmer af udvalget er endvidere skoledirektøren (resp. stadsskoleinspektøren, der kan repræsentere skolelederne) samt folkebibliotekets ledende bibliotekar og den ledende børnebibliotekar.

Stk. 3. Udvalgets formand udpeges af skolekommissionen – i København skoledirektionen – blandt udvalgets medlemmer. Udvalget fastsætter selv sin forretningsorden. I kommuner med ledende skolebibliotekar (skolebiblioteks-konsulent, skolebiblioteksinspektør) deltager denne i udvalgets møder.

Stk. 4. Udvalget skal udtale sig om alle sager, der forelægges det af kommunens skole- og bi-

bioteksmyndigheder, og dets udtalelse skal følge med sagen til højere instanser.

Stk. 5. Følgende sager skal forelægges udvalget til udtalelse: forslag til skole- og undervisningsplanernes bestemmelser om skolebiblioteker, forslag om oprettelse eller nedlæggelse af skolebiblioteker, planer og tegninger til indretning og montering af skolebibliotekslokaler samt forslag om væsentlige ændringer i skolebibliotekernes lokaler eller inventar. Udvalget rådgiver endvidere ved udarbejdelsen af forslag til budget for kommunens skolebiblioteker.

Stk. 6. Udvalget kan på eget initiativ tage ethvert spørgsmål af betydning for skolebibliotekerne op til behandling og herom gøre indstilling til kommunens skole- og biblioteksmyndigheder.

Skoleplan

§ 5. I skoleplanen optages der bestemmelser om de enkelte skolebibliotekers ordning og virkeområde, herunder om samarbejdet med det stedlige folkebibliotek. Om disse bestemmelser indhentes skolekommissionen – i København skoledirektionen – hos folkebibliotekets ledelse en udtalelse, der følger med udkastet ved dets fremsendelse til kommunalbestyrelsen.

Bogbestand

§ 6. Skolebibliotekernes bogbestand skal være alsidigt sammensat og omfatte det bedste af den for børn og unge egnede litteratur, både faglig og skønlitterær, og der skal lægges særlig vægt på sådanne bøger, som kan anvendes i forbindelse med skolens undervisning.

Stk. 2. Bogbestanden skal til enhver tid være velholdt.

Stk. 3. Undervisningsministeren udsender nærmere vejledning om bogbestandens opbygning, sammensætning og pleje.

Bogudvalg

§ 7. Skolekommissionen – i København skoledirektionen – og folkebibliotekets ledelse nedsetter i forening et bogudvalg, der skal omfatte de i kommunen virkende skole- og børnebibliotekarere eller repræsentanter for disse samt den ledende bibliotekar. I København er stadsbibliotekaren dog ikke medlem af bogudvalget, men har ligesom skoledirektøren ret til at overvære udvalgets møder.

Stk. 2. Bogudvalget vælger selv sin formand og sekretær.

Stk. 3. Bogudvalget forestår valget af bøger og andet biblioteksmateriale til skolebibliotekerne og folkebibliotekets børneafdeling.

Virksomhed

§ 8. Skolebiblioteket skal så vidt muligt være til rådighed for skolens lærere og elever i hele undervisningstiden og – i det omfang, det skønnes formålstjenligt – tillige uden for denne.

Stk. 2. Hjemlån skal noteres, så det fremgår, hvornår og til hvem et udlån har fundet sted, ligesom der skal føres statistik over hjemlånet.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen afgør, om udlån af fritidslæsning skal kunne ske gennem skolebiblioteket eller alene gennem folkebibliotekets børneafdeling. Hvor udlån af fritidslæsning ikke varetages af skolebiblioteket, skal der dog drages omsorg for, at en passende bogsamling er til rådighed, således at der under alle omstændigheder sikres lærerne mulighed for at vejlede eleverne med hensyn til deres fritidslæsning.

Stk. 4. Den nødvendige litteratur samt andet egnet biblioteksmateriale, som ikke findes i skolebiblioteket, skal søges fremskaffet fra fællessamlinger eller fra det offentlige bibliotek.

Stk. 5. Elevernes indføring i biblioteks- og bogkundskab tilrettelægges efter de forskellige klassetrins behov. Bestemmelser herom og om biblioteksorientering på folkebiblioteket optages i undervisningsplanen, der i øvrigt bør indeholde nærmere bestemmelser om skolebibliotekernes virksomhed.

Stk. 6. Undervisningsministeren udsender nærmere regler om skolebibliotekernes virksomhed.

Budget, regnskab og beretning

§ 9. Budgetlægning og regnskabsføring foregår i overensstemmelse med de for kommunen gældende regler, jf. herved § 4, stk. 5, 2. punktum. Indtil loven er revideret, afgør kommunalbestyrelsen, hvorvidt skolebibliotekets budget og regnskab skal opføres under skolevæsenets eller under folkebibliotekets budget og regnskab.

Stk. 2. Indberetning til brug ved beregning af statstilskud, herunder beretning om skolebibliotekernes virksomhed i det forløbne år, indsendes af kommunalbestyrelsen sammen med ind-

beretningerne vedrørende folkebiblioteket. Indberetningerne udarbejdes på de dertil indrettede skemaer og indsendes i 2 eksemplarer til bibliotekstilsynet, der videresender det ene eksemplar til undervisningsministeriet.

Statstilskud

§ 10. Til skolebiblioteker i folkeskolen, der indrettes og ledes efter reglerne i nærværende bekendtgørelse, yder staten tilskud med 45 pct. af driftsudgifterne, jf. dog § 13, stk. 1. Af beløb, hvormed en kommunes samlede årlige driftsudgifter til folkebibliotek og skolebibliotek(er) overstiger 275.000 kr., udgør statstilskuddet dog 30 pct. Tilskuddet udbetales i henhold til det af kommunalbestyrelsen godkendte budget i løbet af det finansår, for hvilket det er beregnet, og reguleres endeligt efter regnskabsårets udløb på grundlag af det af kommunalbestyrelsen godkendte regnskab. Ved lov nr. 108 af 31. marts 1971 om ændring af lov om biblioteker m. v. er »45 pct.« og »30 pct.« ændret til henholdsvis »40 pct.« og »27 pct.« med virkning fra 1. april 1971.

Stk. 2. I de tilskudsberettigede driftsudgifter indgår kommunens udgifter til skolebibliotekernes lokaler, herunder til lys og varme, med et beløb ansat efter de til enhver tid i henhold til lovens § 5, stk. 3, fastsatte regler, jf. for tiden bekendtgørelse nr. 190 af 29. maj 1962.

Stk. 3. Som tilskudsberettiget driftsudgift kan indkøb af classesæt højst opføres med en af undervisningsministeren efter forhandling med finansudvalget fastsat procentdel af vedkommende kommunes samlede årlige udgifter til undervisningsmidler. Ved et classesæt forstås et efter den enkelte classes elevtal afpasset antal eksemplarer (normalt 15–30) af samme bog anskaffet til periodevis brug i undervisningen. Udgifterne ved anskaffelse af lærebøger og andre bøger, der udleveres til eleverne for et helt skoleår, kan ikke medregnes i de tilskudsberettigede driftsudgifter.

Stk. 4. I de tilskudsberettigede driftsudgifter kan foruden trykt materiale tillige indgå anskaffelse af andet egnet biblioteksmateriale. Nærmere regler om anskaffelse af audio-visuelt materiale m. v. til skolebibliotekerne fastsættes af undervisningsministeren.

Stk. 5. Af de i henhold til stk. 1–4 beregnede driftstilskud til de enkelte skolebiblioteker til-

bageholdes 2½ pct. som en rådighedssum til løsning af skolebibliotekernes fælles opgaver. Midlerne fordeles af undervisningsministeren.

Skolebibliotekar

§ 11. For hvert af kommunens skolebiblioteker udpeger skolekommissionen – i København skoledirektøren – efter indstilling fra vedkommende skoles leder en *skolebibliotekar*, der skal virke som lærer ved skolen. Skolekommissionen (skoledirektøren) kan bestemme, at hvervet som skolebibliotekar skal opslås ledigt blandt vedkommende skoles eller skolevæsens lærerpersonele. Ønskes hvervet besat i forbindelse med besættelse af en normeret lærerstilling, kan det opslås ledigt sammen med denne.

Stk. 2. Skolebibliotekaren skal have gennemgået eller forpligtet sig til snarest efter ansættelsen at gennemgå Danmarks Lærerhøjskoles kursus for skolebibliotekarere. Lærere, der ved lovens ikrafttræden virker som skolebibliotekarere, er dog ikke forpligtet til at gennemgå det nævnte kursus.

Stk. 3. Skolebibliotekaren varetager under ansvar over for skolens leder og skolemyndighederne i øvrigt den daglige ledelse af skolebiblioteket.

Stk. 4. Skolebibliotekarens arbejdsområde kan fastlægges i en instruks, der udfærdiges af skolekommissionen, og som stadfæstes af kommunalbestyrelsen, for sognekommunernes vedkommende af skoledirektionen.

Stk. 5. Der kan med kommunalbestyrelsens tilslutning antages en assisterende skolebibliotekar, der ligeledes skal være lærer ved skolen.

Stk. 6. Ved bestemmelse på skoleplanen skal det ugentlige antal timer, i hvilke det gennemsnitlig for hele skoleåret påhviler skolebibliotekaren (og den eventuelle assisterende skolebibliotekar) at stå til rådighed for skolens øvrige lærere og for eleverne med hensyn til bibliotekets benyttelse i undervisningen, at varetage udlåns- og læsestuevirksomhed, sammensætning af klassebiblioteker, emnesæt o. lign. samt at udføre andet dertil knyttet pædagogisk arbejde, indgå i det pligtige timetal. Det arbejde, der herudover måtte være forbundet med hvervet som skolebibliotekar, såsom varetagelsen af administrative og ordningsmæssige funktioner, kan derimod ikke indregnes i timetallet, men kan vederlægges med honorar, hvis størrelse fastsættes på budgettet.

§ 12. I kommuner med flere skoler kan en af skolebibliotekarerne virke som *ledende skolebibliotekar* og som sådan varetage de funktioner, skolemyndighederne pålægger ham i den fælles ledelse af kommunens skolebiblioteker. Hans arbejdsområde kan fastlægges i en instruks, der udfærdiges af skolekommissionen, og som stadfæstes af kommunalbestyrelsen, for sognekommunernes vedkommende af skoledirektionen. Den ledende skolebibliotekars pligtige undervisningstimetale fastsættes på skoleplanen.

Stk. 2. I større kommuner kan den ledende skolebibliotekar efter kommunalbestyrelsens indstilling normeres som *skolebibliotekskonsulent* med lønning efter folkeskolens 2. og 4. eller – normalt dog kun i kommuner med over 35.000 indbyggere – 5. lønningsklasse. Skolebibliotekskonsulenten skal virke som skolebibliotekar ved en af kommunens skoler og er desuden pligtig at undervise i et på skoleplanen fastsat timetal. De nærmere regler for hans virksomhed fastsættes i en instruks, der udfærdiges af skolekommissionen og stadfæstes af undervisningsministeren.

Stk. 3. Ved Københavns kommunale skolevæsen ansættes en *skolebiblioteksinspektør*, der uden at være skolebibliotekar fører tilsyn med kommunens skolebiblioteker. Skolebiblioteksinspektøren skal have gjort tjeneste som skolebibliotekar. For andre kommuner med et skolevæsen af betydelig størrelse kan undervisningsministeren godkende en tilsvarende ordning, eventuelt dog således, at der tillægges skolebiblioteksinspektøren, der normeres med lønning efter folkeskolens 6. lønningsklasse, et begrænset antal undervisningstimer.

§ 13. Udgifterne ved nedsættelse af det pligtige antal undervisningstimer afholdes som hidtil som lærerlønudgifter, således at staten refunderer 85 pct. af de i henhold til lærerlønningsskoven fastsatte lønninger, jf. for Københavns kommunes vedkommende lov nr. 235 af 10. juni 1960.¹⁾

Stk. 2. Af kontante vederlag, der optages på skolebibliotekets budget og regnskab, ydes der statstilskud efter reglerne i § 10, stk. 1.

Stk. 3. Nærmere bestemmelser om medreg-

ning af skolebiblioteksarbejdet i det pligtige timetal for de lærere, hvem det påhviler at virke som skolebibliotekar m. v., fastsættes af undervisningsministeren.

Lokaler og inventar

§ 14. Skolebibliotekslokalerne, der i den daglige undervisning bør anvendes efter deres formål, skal med hensyn til antal, størrelse, beliggenhed og montering svare til den enkelte skoles behov.

Stk. 2. Undervisningsministeren udsender nærmere vejledning herom.

Stk. 3. Skolebibliotekslokaler kan efter kommunalbestyrelsens bestemmelse tillige anvendes af folkebiblioteket, jf. herved folkeskolelovens § 60.

Stk. 4. Forinden planer og tegninger til skolebibliotekslokaler uden for København godkendes af skoledirektionen eller kommunalbestyrelsen, samt ved væsentlige ændringer af sådanne lokaler, indhentes en erklæring fra undervisningsministeriet. Omfatter planerne kombinationen skolebibliotek/folkebibliotek, jf. stk. 3, forelægges de tillige bibliotekstilsynet til udtalelse forud for godkendelsen.

Samarbejde med folkebiblioteket

§ 15. Det bibliotekstekniske arbejde varetages af folkebiblioteket (centralbiblioteket) efter retningslinjer fastlagt af skolebiblioteksudvalget.

Stk. 2. Hvor folkebiblioteket har lokaler i skolen, bør et hensigtsmæssigt fællesskab om bogbestanden kunne etableres.

Stk. 3. Nærmere regler om samarbejdet med folkebiblioteket optages på skoleplanen.

Stk. 4. Centralbibliotekerne støtter skolebibliotekerne i området ved enkeltudlån af bøger og andet egnet materiale, som ikke findes i de pågældende skolebiblioteker, og som ikke har kunnet fremskaffes fra det stedlige folkebibliotek, samt ved at yde råd og biblioteksteknisk bistand.

II. Fælleskommunale samlinger

Oprettelse og vedtægt

§ 16. For hvert centralbiblioteksområde kan der i samarbejde med centralbiblioteket med undervisningsministerens godkendelse oprettes en fælleskommunal samling indeholdende klasse-sæt og andet egnet biblioteksmateriale til sup-

¹⁾ Ved lov nr. 293 af 18. juni 1969 om ændring af lov om folkeskolen m. m. er »85 pct.« ændret til »60 pct.«.

plering af samlingerne i områdets skolebiblioteker.

Stk. 2. For en fælleskommunal samling udfærdiges en vedtægt, der stadfæstes af undervisningsministeren og indsendes til bibliotekstilsynet til orientering. Forinden forslaget til vedtægt indsendes til stadfæstelse, forelægges det centralbibliotekets ledelse til udtalelse. Vedtægten skal indeholde bestemmelser om følgende forhold:

1. Samlingens formål og virkeområde.
2. Styrelsens sammensætning og virksomhed.
3. Bogudvalg.
4. Bogbestand. Andet materiale. Kataloger.
5. Den daglige leder. Anden medhjælp.
6. Budget, regnskab og revision. Udgifternes fordeling.
7. De enkelte kommuners medlemskab og dets ophør.
8. Samarbejdet med centralbiblioteket.
9. Forsikring.
10. Virksomhedens ophør.

Styrelse

§ 17. Styrelsen, der er ansvarlig for samlingens drift, består af 9 medlemmer, repræsenterende centralbibliotekskommunen og de (øvrige) deltagende kommuner. Som sagkyndige medlemmer uden stemmeret deltager desuden amtskolekonsulenten, overbibliotekaren, oplandsbibliotekaren og den ledende børnebibliotekar ved centralbiblioteket samt 2 repræsentanter for lærerne ved de tilsluttede skoler, valgt af og blandt disse.

Stk. 2. Styrelsen fastsætter selv sin forretningsorden og vælger selv sin formand og sekretær.

Stk. 3. Styrelsen kan antage en daglig leder af samlingen, der ikke kan være medlem af styrelsen, men deltager i dennes møder.

Virksomhed

§ 18. Det er de fælleskommunale samlingers opgave i overensstemmelse med den af undervisningsministeren godkendte vedtægt at tilvejebringe samlinger af bøger og andet egnet biblioteksmateriale til støtte for skolebiblioteksarbejdet i de tilsluttede kommuner samt at yde råd og vejledning ved materialets brug i skolen.

Stk. 2. Bogbestanden kan foruden klasse- og emnesæt omfatte enkeltteksemplarer af fag- og

skønlitterære bøger i fornødent antal. Der skal både ved bogbestandens sammensætning og ved anskaffelsen af andet biblioteksmateriale tilstræbes en koordinering med de kommunale skolebibliotekers og centralbibliotekets samlinger, så at unødvendige dobbeltanskaffelser undgås.

Stk. 3. Til at forestå anskaffelsen af bøger og andet egnet biblioteksmateriale nedsætter styrelsen et bogudvalg på 3-5 medlemmer.

Stk. 4. Styrelsen kan nedsætte et pædagogisk udvalg til, eventuelt i samarbejde med andre institutioner, at medvirke til skolebiblioteksarbejdet fremme i det pågældende område, eller pålægge bogudvalget denne funktion.

Stk. 5. Den daglige leders arbejdsområde fastlægges i en instruks, der udfærdiges af styrelsen og stadfæstes af undervisningsministeren.

Budget, regnskab og beretning

§ 19. Styrelsen udarbejder under iagttagelse af vedtægtens bestemmelser det årlige budget. Forslag hertil forelægges centralbibliotekets ledelse til udtalelse. Det af styrelsen vedtagne budget indsendes i 2 eksemplarer til godkendelse i undervisningsministeriet, der videresender det ene eksemplar til bibliotekstilsynet med henblik på beregning af statstilskuddet.

Stk. 2. Regnskabsåret går fra 1. april til 31. marts. Styrelsen kan træffe aftale med kommunalbestyrelsen i centralbibliotekskommunen om, at regnskabet for den fælleskommunale samling føres af denne kommune. Hvis den daglige leder ikke fører regnskabet, skal han attestere alle udbetalinger.

Stk. 3. Det reviderede regnskab indsendes i 2 eksemplarer til undervisningsministeriet, der videresender det ene eksemplar til bibliotekstilsynet med henblik på endelig fastsættelse af statstilskuddet. Med regnskabet skal følge beretning om samlingens virksomhed i det forløbne år, ligeledes i 2 eksemplarer.

Statstilskud. Udgifternes fordeling

§ 20. Til en fælleskommunal samling, der indrettes og ledes efter reglerne i nærværende bekendtgørelse, yder staten uafhængigt af tilskuddet til centralbiblioteket et driftstilskud, der udgør 45 pct. af de samlede årlige driftsudgifter indtil 275.000 kr. og 30 pct. af driftsudgifter ud over dette beløb. Tilskuddet udbetales i henhold til det af undervisningsministeren god-

kendte budget i løbet af det finansår, for hvilket det er beregnet, og reguleres endeligt efter regnskabsårets udløb på grundlag af det af styrelsen godkendte, reviderede regnskab.

Stk. 2. I de tilskudsberettigede driftsudgifter indgår foruden egentlige lejebeløb værdien af lokaler, der stilles gratis til rådighed, herunder af lys og varme, med et beløb, der ansættes efter de til enhver tid i henhold til lovens § 5, stk. 3, fastsatte regler, jf. for tiden bekendtgørelse nr. 190 af 29. maj 1962.

Stk. 3. Den for de kommunale skolebiblioteker gældende begrænsning af statstilskud til indkøb af classesæt, jf. § 10, stk. 3, finder ikke anvendelse for de fælleskommunale samlinger.

Stk. 4. Nærmere regler om de fælleskommunale samlingers anskaffelse af andet egnet biblioteksmateriale fastsættes af undervisningsministeren.

Stk. 5. Af beløb anvendt til løst inventar ved nybygninger eller gennemgribende ombygninger kan der ydes et særligt statstilskud på indtil 50 pct. efter nærmere fastsatte regler, jf. for tiden bekendtgørelse nr. 12 af 16. januar 1960, under forudsætning af, at sådanne beløb ikke medregnes i de tilskudsberettigede driftsudgifter, jf. stk. 1.

Stk. 6. Af de i henhold til stk. 1-4 beregnede driftstilskud til de enkelte samlinger tilbageholdes 2½ pct. som en rådighedssum til løsning af skolebibliotekernes fælles opgaver. Midlerne fordeles af undervisningsministeren.

§ 21. Bestemmelser om fordelingen af udgifterne ved samlingens oprettelse og drift mellem de deltagende kommuner optages i vedtægten. Beregning og opkrævning af kommunernes bidrag sker ved styrelsens foranstaltning.

Stk. 2. Ikke-kommunale skoler kan med en bidragsydelse, der fastsættes i hvert enkelt tilfælde i henhold til regler udarbejdet af undervisningsministeren, deltage i samlingens virksomhed. Bestemmelse herom skal optages i vedtægten.

Samarbejde med centralbiblioteket

§ 22. Det bibliotekstekniske arbejde varetages af centralbiblioteket efter retningslinjer fastlagt af styrelsen. Udgifterne ved dette arbejde og ved anden bistand refunderes af den fælleskommunale samling.

Undervisningsministeriet, den 21. maj 1965.

K. B. Andersen.

/ J. Munck-Hansen.

Redegørelse angående budget- og regnskabsmæssig adskillelse af folkebiblioteker og skolebiblioteker

(Resumé)

Den 16. oktober 1968 nedsatte Bymæssige Kommuner, Den danske Købstadforening og De samvirkende Kommunalforeninger i Danmark efter aftale med bibliotekstilsynet og direktoratet for folkeskolen og seminarierne et udvalg, som fik til opgave, at afgive indstilling til undervisningsministeriet, bibliotekstilsynet samt de nævnte kommunale sammenslutninger om, hvorledes en budget- og regnskabsmæssig adskillelse af folkebiblioteker og skolebiblioteker i givet fald kunne foretages, således at indstillingen tillige kunne danne grundlag for vejledning til de kommuner, hvor en sådan adskillelse var eller ville blive foretaget.

Baggrunden for udvalgets nedsættelse var, at man under folketingets behandling af det af ministeriet for kulturelle anliggender i foråret 1964 fremsatte forslag til lov om folkebiblioteker m. v. fandt, at budgetmæssig selvstændighed for skolebiblioteker indtil videre ikke var praktisk gennemførlig i det overvejende antal kommuner p. g. a. vanskelighederne ved at udskille skolebibliotekerne fra de eksisterende folke- og børnebiblioteker. Det blev derfor i tiden indtil loven skulle revideres overladt til kommunerne selv inden for lovens rammer at afgøre, hvorledes budgetforslaget for skolebiblioteker skulle behandles. I folketingsudvalgets betænkning er det forudsat, at der i denne overgangsperiode skulle optages forhandlinger om generelle retningslinier for den fremtidige budgetbehandling, således at disse retningslinier kunne foreligge ved lovrevisionen.

Udvalget foreslår i sin indstilling af 18. september 1970 følgende fremgangsmåde lagt til grund ved fordelingen af udgifter og indtægter vedrørende folke- og skolebiblioteker:

A. Udgifter

1. Skolebibliotekets direkte udgifter

Udvalget finder ikke, at det volder nogen vanskelighed at udskille sådanne udgifter fra de samlede biblioteksudgifter. Der tænkes her på udgifter som honorar til skolebibliotekarere, udgifter vedr. skolebibliotekets egne lokaler, indkøb og indbinding af bøger m. m. til skolebiblioteket, indkøb af inventar til egne lokaler, tryksager, kontorartikler m. m.

2. Fordeling af indkøbsarbejdets fællesudgifter

Udvalget finder, at vanskeligheden ved at udskille skolebiblioteksudgifterne fra de samlede biblioteksudgifter må tilskrives den omstændighed, at det bibliotekstekniske arbejde vedr. skolebibliotekerne varetages af folkebiblioteket.

Udvalget understreger, at man alene har haft for øje at udarbejde en vejledning, som man mener gennemsnitligt vil give et rimeligt billede af udgifternes fordeling og peger på, at det efter omstændighederne kan være nødvendigt at korrigere det ved anvendelse af vejledningen fremkomne resultat efter et lokalt skøn.

Udvalget fremhæver videre, at vejledningen er udarbejdet på grundlag af den gældende lov, hvor tilskudsprocenten til folke- og skolebiblioteker er den samme, og udvalget har ikke taget stilling til, om vejledningen vil kunne anvendes i tilfælde, hvor tilskudsprocenten er forskellig.

a. Indkøbsarbejdets lønudgifter

P. g. a. forskellene fra kommune til kommune m. h. t. tilrettelæggelse af indkøbsarbejdet, udlånssystem, katalogsystem m. m. anser udvalget det ikke for muligt at beregne en standardud-

gift pr. bog, som indkøbes til skolebiblioteket. I stedet har udvalget valgt at opdele indkøbsarbejdet i dets enkelte dele eller aktiviteter og tildelt hver aktivitet et pointtal, som skønsmæssigt svarer til aktivitetens relative arbejdsmæssige belastning af indkøbsafdelingen pr. behandlet bind. Det undersøges dernæst, i hvilket omfang bøger indkøbt til h.h.v. folkebibliotekets afdelinger, skolebiblioteker (under hvilke klassesæt er udskilt som en særlig gruppe) og evt. andre institutioner, gennemgår hver enkelt aktivitet. De enkelte afdelingers eller institutioners pointtal pr. behandlet bind kan herefter opgøres. Idet de samlede lønudgifter til indkøbsarbejdet forudsættes bekendt, kan den gennemsnitlige udgift pr. point derefter beregnes ved at multiplicere hver afdelings eller institutions pointtal pr. bind med antallet af bind indkøbt til afdelingen eller institutionen. De for de enkelte afdelinger eller institutioner opgjorte pointtal sammenlægges herefter, hvorefter de samlede lønudgifter til indkøbsarbejdet divideres med de således fremkomne pointtal. Endelig fremkommer vedkommende afdelings eller institutions andel af lønudgifterne ved at multiplicere den gennemsnitlige udgift pr. point med vedkommende afdelings pointtal pr. bind og antallet af bind indkøbt til afdelingen.

Efter denne metode tænker udvalget sig samtlige lønudgifter ved indkøbsarbejdet fordelt, herunder foruden lønudgifter til bibliotekarer også lønninger til andet personale, tilskud til pensionsfond, pensionsforsikringspræmier, direkte udbetalt pension og understøttelse samt A.T.P. bidrag.

b. Andre fællesudgifter vedrørende indkøbsarbejdet

Disse fællesudgifter foreslår udvalget fordelt mellem folkebibliotek og skolebibliotek m.v. efter samme pointsystem som foreslået ovenfor, således at fordelingen efter pointsystemet vil kunne foretages under ét for lønudgifter og andre fællesudgifter. Der står herefter kun tilbage at udskille indkøbsarbejdets andel af de øvrige fællesudgifter fra biblioteksvæsenets samlede udgifter, og udvalget stiller i den henseende forslag om følgende fremgangsmåde:

Centrale administrationsudgifter

På grundlag af beregninger foretaget i forbin-

delse med udarbejdelse af betænkningen »Rationalisering af danske folkebiblioteker«, hvorefter personalebehovet til det administrative arbejde udgjorde 19,6-24,2 % af de øvrige arbejdsopgavers personalebehov, foreslår udvalget, at indkøbsarbejdets andel af lønudgifter vedr. biblioteksvæsenets centrale administration beregnes som 20 % af lønudgifterne i indkøbsafdelingen.

Lokaleudgifter

Bibliotekstilsynets lokaleafdeling beregner ved planlægning af katalogafdelinger 10 m² lokaleplads for hver personaleenhed, og udvalget foreslår på denne baggrund, at indkøbsafdelingens lokaleudgift beregnes som folkebibliotekets lokaleudgift pr. m² · 10 · antallet af personaleenheder i indkøbsafdelingen med mindre vedkommende kommune anser det for rigtigere at opgøre lokaleudgiften skønsmæssigt. Ved folkebibliotekets samlede lokaleudgifter tænker udvalget i denne forbindelse på udgiften til vedligeholdelse, skatter, afgifter, forsikring samt rengøring, hvortil kommer de faktiske udgifter til lys og varme samt husleje, såfremt biblioteket er beliggende i lejede lokaler. Hvis biblioteket er beliggende i en kommunen tilhørende ejendom, foreslår udvalget, at man fordeler den af bibliotekstilsynet fastsatte lokaleværdi og godkendte værdi af lys og varme, idet der bortses fra forskellen mellem lokaleværdien og udgiften til forrentning og afskrivning.

Fællesudgifter til inventar

Da skolebibliotekets andel af indkøbsafdelingens inventarudgifter normalt kun vil udgøre et ubetydeligt beløb, foreslår udvalget, at man helt undlader at foretage en fordeling, eller dersom en fordeling ønskes, at denne foretages skønsmæssigt.

Andre udgifter (tryksager, kontorartikler, telefon, møder og rejser m. m.)

For udgifter af denne art, som burde overføres til skolebiblioteket, og som ikke kan dokumenteres særskilt, foreslår udvalget samme fremgangsmåde anvendt som ovenfor under punkt 3 omtalt.

Andel i almindelige administrationsudgifter

Udgiften, som er hjemlet ved bekendtgørelse af

13. maj 1965 om folkebiblioteker, udgør for tiden 2 % af bibliotekets samlede tilskudsberettigede udgifter. Da de til skolebiblioteket overførte andele af indkøbsafdelingens udgifter forudsættes at indgå i skolebibliotekets tilskudsberettigede udgifter, sker fordelingen automatisk.

B. Indtægter

1. Skolebibliotekets direkte indtægter

Ligesom for skolebibliotekets direkte udgifter mener udvalget, at det ikke volder nogen vanskeligheder at udskille direkte indtægter i form af salgssummer for inventar, katalogsalg, evt. bøder o. l.

2. Skolebibliotekets andel i fællesindtægter

Da det forudsættes, at indtægter i form af betaling fra statsinstitutioner m. fl. for betjening, for centralbiblioteksvirksomhed og for biblio-

teksbetjening af andre kommuner modsvares af den andel af fællesudgifterne, som efter pointsystemet fordeles på disse former for virksomhed, finder udvalget, at der ikke bliver tale om at fordele disse indtægter.

Folkebibliotekets andre indtægter i form af bøder, vederlag for katalogisering m. v. fordeles heller ikke.

C. Særligt om fællesbiblioteker

For visse udgifters vedkommende finder udvalget, at der vil kunne foretages en specifikation som omtalt ovenfor under A. 1.

Udgifterne til den fælles udlånssamling foreslår udvalget fordelt med 50 % til hver.

For de øvrige fællesudgifters vedkommende foreslår udvalget, at der foretages en forholdsmæssig fordeling svarende til bogbestanden i henholdsvis folkebibliotek og skolebibliotek.

Den 21. december 1970.

Indstilling om samarbejdet mellem skole- og folkebiblioteker

Til udvalget vedrørende revision af lovregler om skolebiblioteker m. v.

Underudvalg 1 har haft som kommissorium at drøfte samarbejdet mellem de lokale skolebiblioteker og folkebibliotekerne, særlig med hensyn til det bibliotekstekniske arbejde.

Underudvalget finder, at den hidtidige lovfæstelse af samarbejdet mellem skole- og folkebiblioteker må bortfalde. Adskillelsen m. h. t. bogvalg og budget og regnskab vil ikke give anledning til særlige lovregler, og adskillelsen vil på disse områder kunne gennemføres uden større vanskeligheder, dog således at man er opmærksom på de praktiske problemer, der ligger i fællesbibliotekerne, og som bør tages op i et specielt udvalgsarbejde. Det er den enkelte kommunalbestyrelses kompetence at afgøre, hvor den ønsker det bibliotekstekniske arbejde udført.

Der må i lovgivningen være bestemmelser, som forpligter amtscentralen til at tilbyde klargøring, evt. ved en klargøringsafdeling i tilknytning til amtscentralen eller ved at formidle tilbud om klargøring f. eks. ved landscentralen. Det er her amtsrådets kompetence at afgøre, hvorledes denne forpligtelse skal realiseres.

Der må tilsvarende i lovgivningen om en landscentral være bestemmelser, som forpligter landscentralen til at tilbyde eller formidle tilbud om klargøring af alle skolebiblioteksmaterialer.

Det er udvalgets principielle synspunkt, at det bibliotekstekniske arbejde må betragtes som en tjenesteydelse, der må kunne købes og sælges, uanset om det udføres i et kommunalt heltidsbibliotek, et centralbibliotek, en amtscentral eller en landscentral.

Ib Granerud.

Den 23. december 1970.

Indstilling om de øvrige uddannelsesområders biblioteksmæssige behov

Til udvalget vedrørende revision af lovregler om skolebiblioteker m. v.

Underudvalg 2 under udvalget vedrørende revision af lovregler om skolebiblioteker m. v. har som kommissorium haft at drøfte spørgsmålet om opgørelse af de øvrige (uden for folkeskolen) uddannelsesområders biblioteksmæssige behov.

Underudvalget har holdt 2 møder og kan fremsætte følgende principielle synspunkter:

Generelle bemærkninger

Omend de mange skoleformer uden for folkeskolen er meget forskellige har de i princippet samme problemstilling med hensyn til biblioteksbetjening.

Alle undervisningsinstitutioner med selvstændige lokaler har behov for eget bibliotek, hvorved forstås samling af undervisningsmidler i videste forstand. Se dog tillige afsnit om fritidsundervisningen (nedenfor).

En endelig og detaljeret definition af de enkelte skoleformers behov på biblioteksområdet må foretages snarest, eventuelt gennem et udvalgsarbejde.

Budget

Undervisningsinstitutionerne må selv udarbejde budget og fremskaffe bevillinger, uanset om de er statslige, kommunale eller selvejende.

Materialevalg

Undervisningsinstitutionerne afgør selv materialevalg.

Biblioteksteknik

Undervisningsinstitutionerne har brug for biblioteksteknisk bistand. Med biblioteksteknik menes den proces, som begynder med tilveje-

bringelse af hjælpemidler ved bogvalget, herunder eventuel rådgivning ved bibliotekar, og slutter med levering af katalogiseret materiale.

Undervisningsinstitutionerne forhandler på kommunalt plan eller på amtsplan om biblioteksteknisk bistand. Der bør være mulighed for at vælge mellem at tilkøbe sig denne i Bibliotekscentral/ lokalt heltidsbibliotek, subsidiært Bibliotekscentral/ områdets centralbibliotek eller i Bibliotekscentral/en eventuel amtscentral for undervisningsmidler. For biblioteksteknisk bistand ydes betaling. Det må bero på lokal afgørelse, om folkebiblioteker kan påtage sig biblioteksteknisk arbejde for undervisningsinstitutioner.

Materialeforsyning. Undervisningsinstitutioner med egne lokaler

Lærere og elever kan som alle andre individer eller lånere vederlagsfrit låne af folkebibliotekernes samlinger, men disse bør generelt ikke opbygges med sigte på at fungere som overbygning for undervisningsinstitutioner. Der kan snarere blive tale om en arbejdsdeling mellem folkebiblioteker og eventuelle amtscentraler for undervisningsmidler, hvor man i hovedsagen må forestille sig, at materialeanskaffelserne til folkebiblioteket sker med henblik på betjening af den individuelle låner, mens de til amtscentralens samlinger i princippet sker med sigte på holdet. Som eksempler på den konkrete virkning af dette kriterium forestiller udvalget sig, at sætforsyningen og muligvis også forsyningen med dias og transparenter fortrinsvis kunne henlægges til eventuelle amtscentraler for undervisningsmidler, medens overbygningsfunktionen med hensyn til gramfonoplader og billedkunst overvejende kunne varetages af centralbibliote-

kerne. I øvrigt må den nærmere arbejdsfordeling overvejes i det under generelle bemærkninger foreslåede udvalg.

Der er enighed om, at interurbanlån bør gennemføres således, at folkebiblioteker og eventuelle amtscentraler for undervisningsmidler formidler materiale fra hinanden.

Materialeforsyning. Fritidsundervisning

Der er enighed om, at fritidsundervisningen principielt er ligeberettiget med andre undervisningsformer, inklusive folkeskolen, med hensyn til at få dækket behovet for undervisningsmaterialer. Men i og med at fritidsundervisningen normalt ikke har egne lokaler, men benytter folkeskolens, folkebibliotekernes med fleres lokaler, har den ikke samme muligheder for at indrette egen samling af undervisningsmidler. Principielt bør skolebibliotekerne kunne benyttes i hele fritidsundervisningens undervisningstid. Folkebibliotekernes samlinger kan dække fritidsundervisningens behov på en række om-

råder (specielt aftenhøjskoler og studiekredses), men ikke når det gælder almene undervisningsfag. Folkebibliotekerne kan ganske vist formidle supplerende materiale fra eventuelle amtscentraler for undervisningsmidler til den del af fritidsundervisningen, som ligger på linie med folkeskolens ældste klasser, men det er ikke folkebibliotekernes opgave at løse en grundfunktion svarende til skolebibliotekernes i folkeskolen for denne del af fritidsundervisningen.

Udvalget kan anbefale, at der arbejdes på at skabe forudsætninger for at fritidsundervisningslovens institutioner (§ 62) kan realiseres. Det er i denne forbindelse en nødvendighed, at der skabes mulighed for koordinering af undervisningsmiddelanskaffelserne mellem fritidsundervisningen og det pågældende skolebibliotek, og det er en forudsætning, at der skabes en ordening, så undervisningsmidlerne står til rådighed til gensidig afbenyttelse.

Aase Bredsdorff.

Den 10. februar 1971.

Indstilling om den frivillige voksenundervisnings biblioteksmæssige ønsker og behov

Indstilling til udvalget vedrørende revision af lovreglerne om skolebiblioteker m. v. om den frivillige voksenundervisnings biblioteksmæssige ønsker og behov sat i forhold til betænkning nr. 577/1970 om formidlingen af undervisningsmidler inden for folkeskolen.

I. På kommunalt- og amtsplan

Rådet har noteret sig de problemer, der er forbundet med, dels at fritidsundervisningen kun undtagelsesvis råder over egne lokaler og derfor er handicappet med hensyn til at etablere egne biblioteker, dels at fritidsundervisningen omfatter et betydeligt større arbejdsområde end de institutionaliserede undervisningsformer, der i forhold til fritidsundervisningen optræder i værtsskolerollen.

I det følgende er man gået ud fra, at begrebet bibliotek i denne sammenhæng forstås som samling af undervisningsmidler i videste forstand.

Man finder det naturligt at dele den lokalt organiserede fritidsundervisning i to kategorier:

- a. *den ene* omfattende de dele, der har paralleller under en eller anden form i de eksisterende skoleformer,
- b. *den anden* omfattende hele den øvrige fritidsundervisning.

ad a.

Med hensyn til den *første kategori* finder man, at fritidsundervisningen med fordel vil kunne betjenes af *skolebiblioteker og amtscentraler*.

En absolut forudsætning for en sådan ordning er det imidlertid, at fritidsundervisningen ligestilles med undervisningen på værtsskolen med hensyn til anskaffelse og udnyttelse af materialerne.

Fritidsundervisningen må for *begge* kategoriers vedkommende sikres lige adgang til skolens samtlige undervisningstekniske hjælpemidler med den fornødne vejledning og service og i hele fritidsundervisningens undervisningstid.

Det foreslås derfor, at der som et led i *skolebibliotekaruddannelsen* indgår en *gennemgang af fritidsundervisningens arbejdsområde*, således at *skolebibliotekerne* bliver i stand til at varetage opgaverne i forbindelse med fritidsundervisningen.

Endvidere ønsker man at pege på, at der i fremtiden må forventes et stigende behov for individuelle voksenundervisningsaktiviteter, som ikke står i forbindelse med lokale voksenundervisningsklasser og studiekredse. Der vil f. eks. være tale om deltagelse i radio- og tv-undervisning og brevskoler. Deltagere i sådanne former for undervisning må i enhver henseende kunne betjenes af folkebibliotekerne – også på undervisningsområder som har paralleller i de eksisterende skoleformer – og både med hensyn til bøger og av-midler.

ad b.

Med hensyn til den *anden kategori* (den øvrige fritidsundervisning) må rådet understrege det ønskelige i, at denne får tilknytning til folkebiblioteket. Der er en lang og god tradition for et sådant samarbejde mellem den frivillige voksenundervisning og folkebiblioteket.

Rådet tilslutter sig helt de tanker og intentioner, der findes nedfældet i betænkningerne fra bibliotekslovrevisionsudvalgene (især om »Kulturelle arrangementer« og om »Audiovisuelle samlinger«). Rådet har med glæde opfattet disse betænkninger som udtryk for folkebibliotekernes ønske om i fremtiden at engagere sig endnu mere i det folkelige oplysningsarbejde.

Man tilslutter sig den begrundelse for folkebibliotekernes engagement som nævnt side 6 i betænkningen om kulturelle arrangementer.

»Folkebiblioteket er den eneste obligatoriske kulturelle institution foruden folkeskolen i en kommune og har som sådan i forvejen en stor berøringsflade med befolkningen. Folkebibliotekernes samlinger af bøger og andet materiale danner baggrund for og giver mulighed for udbygning af de kulturelle arrangementer.

Folkebibliotekerne har altid virket i nært samarbejde med de øvrige former for lokalt oplysningsarbejde og er i besiddelse af et distributionsapparat, som vil kunne udbygges til at varetage en systematisk information for initiativtagere til kulturel virksomhed.«

Man gør opmærksom på, at det meste af, hvad der findes på et folkebibliotek, set fra fritidsundervisningens synsvinkel, er at opfatte som undervisningsmidler.

For at sikre betjeningen af fritidsundervisningen må denne endvidere have repræsentation i det foreslåede pædagogiske udvalg ved amtscentralerne – på lige fod med de øvrige undervisningsformer.

I konsekvens af det her anførte anbefaler rådet derfor, at der i folkebibliotekaruddannelsen på Danmarks Biblioteksskole indføres en grundig gennemgang af den frivillige voksenundervisning.

II. På landsplan

a. Rådet kan tilslutte sig læseplansudvalgets vurdering af den nuværende undervisningsmiddel-situation, men tager forbehold over for den foreslåede landscentral.

Den foreslåede landscentral sigter efter rådets opfattelse *primært mod en lærerledet undervisning* – mens den frivillige voksenundervisnings behov går udover dette.

Rådet er derfor af den opfattelse, at den frivillige voksenundervisning såvel den under I a som den under b omhandlede *med fordel vil kunne betjenes af landscentralen med hensyn til registrering og katalogisering af alle undervisningsmidler; og at man naturligvis også er interesseret i den koordinerede orientering om produktionen af og forsyningen med undervisningsmidler.* (Se betænkning 577/1970 side 17.) Denne orientering må, som konsekvens af det

ovenfor anførte (ad I b) også sigte mod folkebibliotekerne.

Interessefællesskabet må føre til, at fritidsundervisningen ligestilles med de øvrige undervisningsformer, som den foreslåede landscentral skal betjene; og rådet foreslår, at *landscentralen etableres som en fristående, selvstændig institution.*

Med hensyn til de øvrige koordinerende og distributive opgaver vil de også gælde for den ovenfor omtalte (se I a) – første kategori af fritidsundervisningen.

b. Da *voksenundervisningen* imidlertid har *særlige muligheder* for at udvikle *nye undervisningssystemer*, der ikke er lærerledet (der tænkes på kombinerede undervisningssystemer bl. a. i forbindelse med radio og tv – smlg. det britiske »Open University« og det svenske TRU) foreslår man *ved siden af landscentralen* etableret et særligt undervisningsråd, *dækkende hele voksenundervisningsområdet* for så vidt angår *udviklingen af kombinerede undervisningssystemer*, voksenundervisning i radio/tv og anden offentlig finansieret produktion af undervisningsmidler til voksenundervisning.

Dette undervisningsråd skal have følgende funktioner:

fastsættelse af overordnede mål, administration af bevilgede midler, samt godkendelse og prioritering af forslag til undervisningsprojekter, produktion og indkøb af film, udsendelser eller andre undervisningsmidler samt budgetter for hertil hørende forskning, forsøgsvirksomhed, uddannelse, konsulentvirksomhed og distribution.

Det her foreslåede undervisningsråd vil også kunne varetage de af radiokommissionen (se betænkning 592/1970 side 39) foreslåede funktioner: at kortlægge, prioritere og foretage indstilling til undervisningsministeriet om de undervisningsopgaver, der ønskes bragt til udførelse af Danmarks Radio.

Undervisningsrådet, der ønskes lagt direkte under undervisningsministeriet, foreslås sammensat af

1. repræsentanter fra undervisningsministeriet og andre ministerier med interesser i voksenundervisning,
2. repræsentanter fra organisationer og insti-

tutioner dækkende hele voksenundervisnings- og uddannelsesområdet,

3. implicerede offentlige produktions- og distributionsorganer vedrørende undervisningsmidler og medier.

c. Undervisningsrådet må sættes i stand til at sikre den nødvendige koordinering i forhold til de forskellige distributionsorganer; f. eks. den foreslåede landscentral, Statens Filmcentral og folkebibliotekerne.

Et mindretal – Egon Wagner Jensen – tog forbehold over for indstillingens afsnit II, men

anførte, at han principielt kunne gå ind for, at man ved siden af landscentralen etablerede et undervisningsråd. Da man formentlig måtte se i øjnene, at den tekniske udvikling bl. a. på kasetteområdet ville medføre, at det ville være et spørgsmål, om man fremtidigt ville finde det særligt rationelt at benytte relativt få tv-kanaler til en række undervisningsprogrammer. Hermed rejstes hele problematikken om, hvorvidt Danmarks Radio fremtidigt ville være at finde som producent af voksenundervisningsprogrammer. Derfor fandt han det nødvendigt at understrege, at et evt. undervisningsråd skulle stå frit over for Danmarks Radio.

P. R. V.

A. Baunsbak-Jensen,
formand.

/ Tove Møller,
sekretær.

Statistik over fælleskommunale samlinger 1969/70

Amt	Fælles- kommunal samling i	Beholdning af materialer					Udlån af materialer				
		bøger	billedbånd og diasserier	lydbånd	grammofonplader	filmkopier	bøger	billedbånd og diasserier	lydbånd	grammofonplader	filmkopier
København	Gentofte	27.398	112	30	—	47	54.654	267	30	—	50
Frederiksborg	Hillerød	19.525	—	—	—	—	16.470	—	—	—	—
Roskilde	Roskilde	30.026	531	—	—	—	39.323	565	—	—	—
Vestsjælland	Holbæk	22.537	2.082	—	14	—	21.286	1.545	—	4	—
	Slagelse	22.931	658	15	5	—	32.379	1.386	22	—	—
Storstrømsamtet	Nakskov	19.613	262	1.468	1	5	21.145	308	2.568	7	1
	Nykøbing F.	17.779	284	99	4	11	21.930	748	233	4	69
	Næstved	..	..	24	—	1	..	63	63	—	3
Bornholm	Rønne ³⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fyn	Odense	70.725	900	30	—	15	115.084	2.815	57	—	50
Sønderjylland	Haderslev	13.623	438	3	65	—	35.537	1.140	18	323	—
	Sønderborg	12.449	..	20	—	1	20.840	..	33	—	5
	Tønder	6.056	429	—	—	—	7.537	183	—	—	—
	Åbenrå	13.866	309	9	—	2	21.286	—	760	—	—
Ribe	Esbjerg	41.450	1.020	2.400	1.078	96	74.300	2.800	5.100	600	75
Vejle	Vejle	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ringkøbing	Herning	12.913	—	—	—	—	28.058	—	—	—	—
	Holstebro	21.438	627	—	—	—	53.098	3.027	—	—	—
Århus	Randers	31.881	373	53	1	7	38.022	995	180	1	18
	Silkeborg	19.940	6	—	—	—	23.311	5	—	—	—
Viborg	Thisted	27.113	347	20	3	3	45.135	1.278	66	4	50
	Viborg	22.022	473	58	152	—	51.471	2.052	63	43	—
Nordjylland	Hjørring	20.115	683	104	2	6	27.671	1.512	243	6	38
	Ålborg	8.244	115	—	—	—	6.868	75	—	—	—

1) Antal kommuner i centralbiblioteksområdet.

2) Samlingen beliggende i tilknytning til centralbibliotek (CB), skolecentral (SC) eller andetsteds (A).

3) Kontingent beregnet på anden måde.

4) Lokalerne lader sig ikke klart afgrænse.

5) Nyoprettet samling.

Medlemmer pr. 1.4.70			Personale 1970-71			Kontingent	Udgifter				Lokaler		Fælles- kommunal samling i
antal kommuner i området ¹⁾	tilsluttede kommuner	ikke-kommunale skoler tilsluttet samlingen	ugentligt timetal			kontingent pr. elev 1970-71	regnskab 1969-70	budget 1970-71			antal m ² til rådighed	beliggenhed ²⁾	
			leder og medarbejdere	kontorhjelpe	bibliotekarisk medhjælp			udgifter i alt	lønninger	materialer			
20	20	11	4	..	..	³⁾	92.029	109.800	11.000	62.000	⁴⁾	A	Gentofte
19	15	9	21	21	-	6,00 kr.	178.674	227.450	48.950	114.250	80	A	Hillerød
11	11	8	16	21	-	3,25 kr.	130.585	158.850	52.000	87.500	70	CB	Roskilde
15	14	4	6	21	14	8,00 kr.	115.246	203.770	8.000	115.000	⁴⁾	CB	Holbæk
8	8	6	21	41	-	5,00 kr.	132.765	179.725	57.197	72.400	148	SC	Slagelse
6	6	6	16	49	7	³⁾	202.987	207.386	81.186	80.000	⁴⁾	CB	Nakskov
7	7	3	29	14	-	³⁾	147.934	163.931	60.831	85.000	³⁾	CB	Nykøbing F
11	..	2	12	7	..	2,50 kr.	14.314	27.300	-	18.300	⁴⁾	CB	Næstved
-	-	-	..	..	..	..	-	104.702	12.295	45.000	..	A	Rønne ⁵⁾
32	27	22	28	79	10	9,50 kr.	458.718	740.000	155.000	469.000	356	SC	Odense
6	6	5	16	12	-	5,00 kr.	76.078	109.115	32.000	65.000	72	CB- SC	Haderslev
..	..	0	..	2	-	4,00 kr.	55.223	67.500	13.500	44.000	45	A	Sønderborg
6	6	2	..	2	-	³⁾	72.481	89.750	16.000	66.000	80	SC	Tønder
5	5	4	15	10	-	6,00 kr.	68.615	76.600	22.900	44.000	75	SC	Åbenrå
14	10	9	..	75	-	10,00 kr.	371.188	390.500	108.500	178.000	232	SC	Esbjerg
8	7	5	9	21	-	4,00 kr.	85.746	115.700	20.000	75.000	100	SC	Herning
10	8	12	5	..	-	5,00 kr.	134.318	167.380	36.100	113.000	300	SC	Holstebro
14	14	6	6	28	8	2,75 kr.	104.348	122.579	33.570	71.700	82	SC	Randers
8	8	5	24	20	-	5,00 kr.	75.143	72.750	20.850	45.900	⁴⁾ CB- SC		Silkeborg
5	5	11	31	15	2	7,00 kr.	131.775	128.550	38.600	55.250	96	SC	Thisted
13	11	7	16	60	-	7,00 kr.	..	229.858	68.460	102.350	150	SC	Viborg
11	8	6	24	15	-	5,29 kr.	154.178	153.000	51.100	86.500	47	CB	Hjørring
16	13	7	9	25	-	5,00 kr.	102.619	107.000	27.500	60.000	⁴⁾	SC	Ålborg

Cirkulære af 9. januar 1967 om tilskud til skolecentraler

I juni 1964 nedsatte undervisningsministeriet et udvalg, som fik til opgave at redegøre for de bestående skolecentralers virksomhed og i tilslutning til et af Danmarks Lærerforening foranlediget udvalgsarbejde at overveje og fremkomme med forslag om skolecentralernes fremtidige virksomhed, herunder deres opgaver over for skolevæsenet, deres placering, organisation og økonomi og de hermed sammenhængende lokale- og personalemæssige problemer samt om deres forhold til de i lov om folkebiblioteker m. v. kapitel 4 omhandlede fælleskommunale samlinger.

Udvalget har siden afgivet betænkning (nr. 405/1966), hvoraf nogle eksemplarer vedlægges.

Ministeriet kan i hovedsagen tilslutte sig, at de i betænkningen stillede forslag indgår i overvejelserne om skolecentralernes fremtidige udbygning, og at der indtil videre af skolefondene ydes tilskud til dækning af de med skolecentralernes virksomhed forbundne udgifter. Det vil dog være en forudsætning for godkendelse af sådanne bevillinger i henhold til skoletilsynslovens § 32, stk. 1, nr. 3, at tilskud kan ydes inden for de for hvert finansår givne bevillingsmæssige rammer for vedkommende skolefond, og i øvrigt at nedenstående retningslinier følges:

1. Der vil kun kunne ydes statstilskud til én skolecentral i hver skolerådscred, men en skolecentral kan udbygges med én, eventuelt flere afdelinger, f. eks. hvis skolecentralen er fælles for flere skolerådskredse.

2. Skolecentralernes hovedopgave er at formidle kendskabet til alle former for undervisningsmidler, og de må derfor forsynes med en stationær samling af skole- og undervisningsmateriel og i øvrigt indrettes således, at de kan tjene som studie- og arbejdssted for lærerne i

området. Det bemærkes i denne forbindelse, at hensynet til folkeskolen må være det afgørende ved skolecentralernes indretning og drift, men centralerne vil også kunne benyttes af andre skoleformer, i første række fritids- og ungdomsundervisningen.

Det er derimod ikke skolecentralernes opgave at formidle udlån af materiale til elevernes brug i undervisningen, idet denne udlånsvirksomhed varetages af de i henhold til lov om folkebiblioteker m. v. oprettede fælleskommunale samlinger (jf. herom undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 178 af 21. maj 1965 om skolebiblioteker i folkeskolen, afsnit II). I områder, hvor der endnu ikke er oprettet en sådan samling, vil skolecentralen dog, indtil dette sker, i samme omfang som hidtil kunne varetage udlån af audio-visuelt materiale til direkte brug i undervisningen.

I de områder, hvor der findes både skolecentral og fælleskommunal samling, må der etableres et samarbejde mellem disse to institutioner og i forbindelse hermed fastlægges en nærmere arbejdsdeling.

3. Skolecentraler drives af skolerådet, og ledelsen varetages af en styrelse, i hvilken såvel skolerådet som stedlige lærerkredse er repræsenteret. Amtsskolekonsulenten deltager i styrelsens møder også i tilfælde, hvor han ikke er medlem af styrelsen.

Det bemærkes, at ministeriet endnu ikke har afsluttet sine overvejelser angående den centrale koordination af skolecentralernes virksomhed, herunder spørgsmålet om oprettelse af én eller flere hovedcentraler for skolecentralerne.

4. For hver skolecentral udfærdiges en vedtægt, der forelægges ministeriet, direktoratet for

folkeskolen og seminarierne, til godkendelse. Vedtægten skal indeholde bestemmelse om:

- a. Navn og hjemsted.
- b. Virkeområde, herunder oplysning om eventuelle afdelinger og deres område.
- c. Virksomhed, herunder om samarbejdet med den eventuelle fælleskommunale samling.
- d. Styrelsens sammensætning og opgaver.
- e. Lokaleforhold.
- f. Budget, regnskab og revision.
- g. Forsikring.
- h. Ophør.

5. Ansøgning om godkendelse af det årlige budget for skolecentralen indsendes af skolerådet til undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne, enten særskilt eller som bilag til skolefondsbudgettet.

Følgende udgifter vil kunne opføres som tilskudsberettigede i henhold til skoletilsynslovens § 32, stk. 1, nr. 3:

a. Udgifter til indretning af lokaler og under særlige omstændigheder til mindre ombygningsarbejder i forbindelse med indretningen samt udgifter til tilvejebringelse af grundsamlinger.

b. Udgifter til samlingernes supplering og vedligeholdelse.

c. En forholdsmæssig andel af udgiften til lederens løn eller vikarudgifter for lederen i indtil halvdelen af dennes pligtige timetal, hvorved bemærkes, at den pågældende normalt bør være lærer i folkeskolen. Det bør i denne forbindelse oplyses, i hvilket omfang den pågældende står til rådighed for skolecentralen, hvorved bemærkes, at lederen i så henseende må

være omfattet af de for administrativt personale gældende arbejdstidsnormer.

d. Udgiften til honorar til lederen svarende til det honorar, der ydes medhjælpere for amtskolekonsulenter, for tiden 660 kr. årligt for hver ugentlig dag, den pågældende står til rådighed, hvortil kommer honorartillæg som til finanslov-honorarer.

e. Udgifter til anden pædagogisk medhjælp, herunder til leder og eventuel medhjælp ved en afdeling, efter godkendelse af direktoratet i hvert enkelt tilfælde. Udgifterne kan omfatte såvel udgift til honorar som vikarudgifter eller en forholdsmæssig andel af udgift til den pågældendes lærerløn.

f. Eventuel udgift til biblioteksteknisk bistand, højst i forhold til den for tilsvarende personale ved folkebiblioteket fastsatte aflønning.

g. Udgift til kontorhjælp, højst i forhold til den for kontorphjælper ved skolerådet fastsatte aflønning.

h. Udgifter til leje af lokaler, forrentning af eventuel prioritetsgæld, kontorhold, rengøring m. v.

Udgifter til personalets befordring til og fra skolecentralen vil normalt ikke kunne forventes godkendt som tilskudsberettigede.

6. Foranstående bestemmelser har virkning fra den 1. april 1967.

I tilfælde, hvor der hidtil på særligt grundlag er ydet statstilskud med 85 pct. af udgiften til aflønning af skolecentralens leder, vil denne ordning dog kunne opretholdes indtil den 1. august 1967.

Undervisningsministeriet, den 9. januar 1967.

K. B. Andersen.

/ H. Kemp.

Amt	Skolecentral	Areal m ²		Besøg (antal)			Udlån af bøglige materialer (antal)	Budget 1969-70 i alt	Budget 1970-71		
		i alt	heraf egne lokaler	enkelt besøg	deltagere i gruppebesøg	i alt			udgifter i alt	heraf lønninger	materialer
København	—										
Roskilde	Roskilde	400	400	..	..	3.170	2.272	152.500	215.600	97.600	70.000
Vestsjælland	Holbæk	112	112	..	..	2.500	..	77.700	77.614	36.614	25.000
	Kalundborg	50	0	280	110	390	385	9.804	17.155	12.855	1.000
	Slagelse	700	700	..	..	6.510	4.679	261.600	257.100	101.800	13.500
Storstrøms- amtet	Maribo	340	340	..	..	4.710	3.850	193.386	205.000	117.000	10.000
	Vordingborg	165	165	60	..	60	340	—	3.000	3.000	—
Bornholm	Rønne	..	..	225	500	725	..	27.500	..	..	..
Fyn	Odense	325	325	1.494	1.274	2.768	3.880	137.000	197.780	71.700	20.000
	Svendborg	400	400	2.500	600	3.100	..	391.487	158.858	78.208	11.600
Sønderjylland	Haderslev	120	120	2.042	107	2.149	1.966	43.850	43.850	25.500	10.000
	Sønderborg	80	80	1.048	317	1.365	1.250	52.500	103.500	40.500	7.000
	Tønder	300	300	1.982	1.838	3.820	1.400	109.000	107.100	46.000	7.000
	Åbenrå	200	200	1.528	748	2.276	1.750	91.627	109.900	64.000	21.000
Ribe	Eshjerg	600	500	4.990	2.731	7.721	4.234	261.573	319.076	98.976	50.000
	Grindsted	160	60	1.068	282	1.350	1.108	50.920	70.500	35.000	13.000
	Ribe	95	95	1.191	134	1.325	1.872	55.355	71.000	29.900	21.100
	Varde	..	..	—	—	—	—	—	..	..	..
	Vejle	185	185	1.181	86	1.287	1.691	48.850	76.500	33.000	11.000
Vejle	Fredericia	132	132	364	2.709	3.073	675	43.725	45.900	23.200	2.500
	Horsens	190	190	1.206	2.788	3.994	1.523	56.574	69.989	39.239	3.800
	Kolding	80	80	890	2.439	3.329	1.591	53.740	64.400	31.210	10.300
	Vejle	240	240	940	3.473	4.413	2.310	165.170	107.700	48.484	7.000
Ringkøbing	Herning	127	127	1.800	200	2.000	1.967	62.680	81.500	44.000	..
	Holstebro	114	114	2.433	—	2.433	3.526	70.300	78.000	44.000	10.000
	Lemvig	108	108	1.700	350	2.050	2.700	21.000	28.500	15.500	3.000
	Ringkøbing	90	90	913	—	913	1.631	30.900	44.500	20.000	11.650
	Skjern	309	160	583	234	817	1.247	27.500	36.000	16.360	8.000
Århus	Randers	90	90	1.837	1.078	2.915	4.662	113.000	166.000	79.900	51.500
	Silkeborg	80	80	3.000	500	3.500	3.010	66.625	82.500	46.000	26.500
	Århus	235	235	2.534	884	3.418	3.460	150.000	175.000	78.500	10.800
Viborg	Nykøbing M	40	40	—	—	—	—	—	20.900	7.000	6.000
	Skive	150	0	..	..	1.500	1.508	63.000	117.000	66.000	11.000
	Thisted	308	308	1.724	2.031	3.755	1.792	121.312	116.200	58.800	13.500
	Viborg	650	450	3.600	640	4.240	3.082	172.985	209.287	60.773	22.000
Nordjylland	Hjørring	100	100	..	..	2.000	3.650	80.500	100.500	61.500	10.000
	Ålborg	170	135	1.412	—	1.412	2.587	97.500	..	..	103.000
Grønland	Godthåb							..	..	..	..
Sydslesvig	Slesvig	102	102	446	263	709	307	..	..	..	..

Amt	Skolecentral	Boglige materialer (antal)				Apparatur til audio-visuelle materialer (antal)										Apparatur i værksted (antal)											
		skolebøger i udlånssamling	skolebøger i stationær samling	pæd. psyk.litt.	tidsskrifter	håndtagere	pladespillere	lysbilledapparater	projektorer	overheadprojektorer	tonofilmanlæg	TV-apparater	TV-båndtagere- småfilmoptagere	intern TV	skrivemaskiner	sværeduplikatorer	sprøduplikatorer	fotokopimaskiner	fotoforstorelsesapparater	varmekopimaskiner	småfilmoptagere	fotoudstyr	elektro-rex	tegnepiskoper	orf-set	mangekopimaskiner	
København	-																										
Frederiksborg	-																										
Roskilde	Roskilde	4.660	4.152	430	72	2	-	2	1	-	1	-	-	-	-	6	3	2	2	1	2	-	1	2	1	1	-
Vestsjælland	Holbæk	3.600	3.000	450	75	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	3	1	1	-	-	1	-	-	-
	Kalundborg	3.400	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Slagelse	1.620	5.210	250	46	1	-	2	1	-	1	1	-	-	-	5	1	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-
Storstrøms- amtet	Maribo	1.776	6.177	871	46	3	1	2	1	1	1	1	1	-	1	4	2	1	1	-	1	-	1	2	1	-	-
	Vordingborg	600	3.100	60	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bornholm	Rønne	1.800	800	200	20	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Fyn	Odense	2.400	4.720	285	44	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	3	1	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-
	Svendborg	3.000	4.000	300	30	1	1	1	1	-	2	1	1	1	-	4	2	1	1	1	1	-	-	1	-	-	1
Sønderjylland	Haderslev	4.200	5.000	600	72	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	2	1	1	2	-	1	-	-	1	-	-	-
	Sønderborg	3.100	3.250	275	25	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	2	1	1	-	1	-	1	1	1	-	-
	Tønder	4.165	3.640	775	46	2	1	2	-	-	1	1	-	-	-	3	1	1	2	-	1	-	5	1	1	-	-
	Åbenrå	4.500	4.700	200	45	2	1	1	-	-	1	-	-	-	-	3	2	1	2	1	1	-	-	1	1	1	-
Ribe	Esbjerg	3.200	9.000	3.000	100	2	2	5	-	-	6	-	1	2	1	7	2	1	2	1	2	7	1	1	-	1	-
	Grindsted	5.373	-	669	45	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	3	1	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-
	Ribe	3.006	3.775	2.336	80	2	1	2	-	-	2	-	-	-	-	2	1	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-
	Varde	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Vejle	..	..	..	..	2	1	3	-	-	1	-	-	-	-	3	2	1	3	-	1	-	-	1	1	-	-
Vejle	Fredericia	3.247	2.486	-	44	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	3	2	1	1	-	1	-	-	1	-	-	-
	Horsens	3.500	3.500	1.343	52	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1	1	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-
	Kolding	4.600	5.100	220	26	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	2	1	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-
	Vejle	4.700	4.500	385	18	1	1	2	1	-	1	1	-	-	-	3	2	2	2	-	1	-	-	1	1	-	-
Ringkøbing	Herning	8.970	-	380	42	5	-	2	-	-	1	-	-	-	-	3	1	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-
	Holstebro	5.977	5.120	1.384	86	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	-	-	2	-	1	-
	Lemvig	3.200	1.600	100	30	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	4	1	1	1	1	1	-	-	1	1	1	-
	Ringkøbing	3.000	2.500	45	31	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	2	1	1	1	1	-	-	-	1	-	-	-
	Skjern	1.500	2.500	100	28	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	1	-	2	-	-	1	-	-	-
Århus	Randers	6.300	5.700	740	10	3	-	1	-	-	1	-	-	-	-	4	2	1	1	-	1	-	1	1	1	-	-
	Silkeborg	6.500	4.000	1.500	80	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	2	1	1	2	-	1	-	-	2	1	-	-
	Århus	3.302	2.002	832	54	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	3	1	1	1	-	1	-	-	1	-	-	-
Viborg	Nykøbing M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Skive	3.905	3.120	995	62	4	1	3	2	-	3	3	1	-	-	2	2	3	2	-	2	-	-	2	1	-	1
	Thisted	4.142	3.885	307	40	1	-	1	-	1	1	-	-	-	-	3	1	1	2	-	1	-	-	1	1	-	-
	Viborg	4.250	5.450	625	79	2	1	1	-	-	1	-	-	-	-	8	1	1	2	-	1	-	-	1	-	-	1
Nordjylland	Hjørring	4.100	4.300	200	55	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	Ålborg	3.900	2.250	725	38	2	-	2	1	-	1	-	-	-	1	2	1	1	1	-	1	-	-	1	-	-	-
Grønland	Godthåb	..	..	..	..	9	-	1	-	1	1	-	-	-	-	4	2	2	1	-	1	-	-	1	1	-	-
Sydslesvig	Slesvig	2.800	2.000	150	15	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-

Notat om opgavefordelingen mellem staten og kommunerne

(Uddrag)

V. Opgavefordelingen mellem staten, amtskommunerne og kommunerne

1. Ved fordelingen af opgaverne inden for den offentlige forvaltning er det centrale spørgsmål naturligvis, hvilke nuværende statsopgaver eller statsdirigerede opgaver, der kan henlægges til amtskommuner og kommuner. Men et vigtigt led i overvejelserne er imidlertid også spørgsmålet om, til hvilke kommunale enheder man skal henlægge de nye opgaver, d. v. s. om kompetencen skal henlægges til amtsrådene eller til kommunalbestyrelserne. I mange tilfælde vil løsningen af dette spørgsmål ikke frembyde væsentlig tvivl; hvor der således er tale om en opgave eller funktion, som den enkelte kommune normalt selv kan klare, er det klart, at kompetencen normalt må ligge hos kommunalbestyrelserne i kommunerne. Der vil imidlertid forekomme opgaver, hvor det vil være nødvendigt med en fælles løsning for større områder end den enkelte typiske kommune, selv efter de omfattende kommunesammenlægninger.

Hensigten med at etablere de nye amtskommuner, der også omfatter de tidligere købstæder, har bl. a. været at skabe egnede organer til varetagelsen af forvaltningen af større lokale opgaver eller egnsopgaver. Dette synspunkt blev også fremhævet af daværende indenrigsminister Poul Sørensen under folketingets behandling af lovforslaget om ny amtskommunal inddeling.

2. For to meget væsentlige områder af forvaltningen blev der sidste år vedtaget love om de organisatoriske rammer for en sådan udvidet amtskommunal virksomhed. Det gælder loven om styrelse af sociale og visse sundhedsmæssige anliggender og loven om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov

om fritidsundervisningen m. v. I begge disse love er det forudsat, at amtsrådet skal have betydningsfulde opgaver, dels som planlægningsmyndighed, og dels ved, at amtskommunen skal varetage udførende funktioner, som forudsætter et større befolkningsgrundlag end det, som almindeligvis foreligger i en kommune.

(Efter en redegørelse for det sociale og sundhedsmæssige område fortsættes der:)

Efter loven om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning m. v. skal amtsrådet føre tilsyn med kommunernes undervisningsvirksomhed samt godkende en række kommunale dispositioner og planer, f. eks. undervisnings- og skoleplaner. Der er ved loven tillagt amtsrådet en række koordinerende og planlæggende beføjelser i forhold til kommunerne. Amtsrådet skal udarbejde en årsberetning for den samlede kommunale og amtskommunale undervisningsvirksomhed samt efter forhandling med de kommunale myndigheder udarbejde en plan for udbygningen af den samlede undervisningsvirksomhed i amtet.

Endelig er der i den ny skolestyrelseslov tillagt amtsrådet beføjelser til at oprette skoler og andre undervisningsinstitutioner, hvilket er en nydannelse. De institutioner, der først og fremmest sigtes til, er gymnasieskoler, der ifølge bemærkningerne til forslaget om styrelsesloven i fremtiden bør oprettes som amtskommunale skoler. Endvidere er der tænkt på undervisningscentre for svært handicappede elever og observationsskoler for adfærdsvanskelige elever.

I loven om gymnasieskoler er der nu skabt hjemmel for etablering af amtskommunale gymnasier, og ifølge loven kan der ikke fremover

oprettes nye kommunale gymnasieskoler og studenterkurser uden for København og Frederiksberg.

(I afsnit 3 omtales behovet for en planlæggende virksomhed på amtskommunalt plan. Derefter fortsættes med:)

4 Medens der næppe kan være tvivl om hensigtsmæssigheden i en stærk amtskommunal plankoordination, er spørgsmålet om fordelingen af opgavernes udførelse vanskeligere at besvare. Der foreligger vel følgende principielle muligheder:

For det første kan man tænke sig fortsatte kommunesammenlægninger. Dette forudsætter dog et lovgivningsinitiativ, idet den gældende lovgivning ikke giver hjemmel til at foretage mere omfattende sammenlægninger.

For det andet kan man lade de mindre kommuners bæreevne være normgivende for opgaverne på lokalt plan. Amtskommunerne vil herefter ikke blot komme til at varetage egne opgaver m. v., men tillige en række opgaver, der nu udføres af de største primærkommuner.

For det tredje kan man lade den lokale forvaltningskompetence afhænge af de enkelte kommuners bæreevne, dvs. at ikke alle kommuner får samme opgaver – i virkeligheden en fortsættelse af købstadsordningen. Amtskommuner og kommuner vil i så fald kunne få adgang til at løse samme opgave – den såkaldte dobbeltkompetence.

For det fjerde kan man tænke sig at flere kommuner efter behov slutter sig sammen om løsningen af de større enkeltopgaver, som de ikke hver for sig kan løse.

Noget entydigt svar kan næppe gives. Normalitetsbegrebet i relation til de mindre og større kommuners bæreevne kan være vanskeligt at præcisere. Med hensyn til de to sidstnævnte muligheder er der grund til at fremhæve, at kommunallovskommissionen har understreget, at der ved tilrettelæggelse af ordninger med dobbeltkompetence må udvises omhu for at undgå administrative ulemper, og at oprettelse af kommunale fællesskaber må anses for et subsidiært middel til løsning af kommunale op-

gaver. Samme synspunkter er anført i den nu foreliggende redegørelse for opgavefordelingen.

5. På grundlag af den nu tilvejebragte administrative inddeling må hovedlinien være, at amtskommuner i første række må varetage planlægning, koordination og tilsyn samt driften af sådanne former for behandlings-, undervisnings- og rådgivningsvirksomhed, for hvilke kun et helt amt eller et par delområder inden for amtet vil danne et tilstrækkeligt befolkningsmæssigt grundlag.

(Herefter illustreres problematikken gennem eksempler hentet fra social- og sundhedsområdet, hvorpå afsnit 5 slutter:)

De ændringer i kendte organisatoriske rammer og behandlingsformer, der er illustreret ved de nævnte eksempler gør det påkrævet at betragte den offentlige indsats på de forskellige administrative niveauer som en enhed med henblik på den – set fra de enkelte brugeres synspunkt – mest rationelle tilvejebringelse af offentlige ydelser. I arbejdet med opgavefordelingen må dette hensyn til »systemets« funktionssduelighed – produktionsprocessen – afvejes mod hensynet til en rimelig afgrænsning af forvaltningskompetencen mellem staten, amtskommunerne og kommunerne. Hertil kommer et tredje hensyn – det økonomiske. Det har i hele reformkomplekset været et hovedformål at overføre det økonomiske ansvar for den offentlige forvaltnings dispositioner til de myndigheder, der reelt træffer beslutningerne herom. Det må være væsentligt at sikre, at dette mål fastholdes også i det konkrete arbejde med opgavefordelingen, såvel i forholdet mellem staten og kommunerne som mellem amtskommuner og kommuner.

Gennemførelsen af en – ud fra disse synspunkter afbalanceret – overførsel af opgaver fra staten berører vel i første række amtskommunernes og kommunernes administrative opbygning, men den vil formentlig forudsætte, at der også inden for statsforvaltningen sker en vis tilpasning af den nuværende sektoropdeling.

Oversigt over kommunale fællessamlinger 1970

Bilag 11

Kommune	Bogbestand 1.4.70		Kommune	Bogbestand 1.4.70	
	i alt	heraf klassesæt		i alt	heraf klassesæt
København	51.626	48.131	Sønderjyllands amt:		
Frederiksberg	88.948	88.948	Sønderborg	13.495	7.752
			Åbenrå	16.876	16.876
Københavns amt:			Ribe amt:		
Ballerup Måløv	17.585	17.303	Bramminge	4.560	4.500
Brøndbyerne	26.252	23.950	Brørup		
Gentofte	25.714	19.984	Esbjerg	35.510	25.186
Gladsaxe	49.735	21.250	Varde	—	—
Glostrup	5.138	4.514			
Herlev	15.107	14.991	Vejle amt:		
Herstederne	4.261	4.182	Kolding	11.137	11.137
Hvidovre	17.550	17.550	Vejle	18.069	18.069
Høje Tåstrup	9.168	9.168			
Lyngby Tårhæk	16.397	16.397	Ringkøbing amt:		
Rødovre	5.345	5.026	Egvad	3.581	3.180
Søllerød	20.109	17.891	Herning	5.072	5.072
Tårnby	23.790	20.310	Holstebro	2.427	2.427
Værløse	5.030	5.030	Lemvig	4.800	4.800
Frederiksborg amt:					
Birkerød	12.757	8.669	Århus amt:		
Helsingø	3.377	3.377	Nørre Djurs	1.818	1.818
Helsingør	11.904	9.858	Samsø		
Hillerød	14.906	14.877	Århus	60.674	60.457
Vestsjællands amt:					
Kalundborg	2.328	2.306	Viborg amt:		
Korsør	16.368	16.368	Bjerringbro	3.125	3.125
Storstrøms amt:					
Nakskov	1.120	1.120	Nordjyllands amt:		
Nykøbing F.	5.095	5.095	Brovst	2.978	2.978
Næstved	1.720	1.720	Frederikshavn	1.572	1.572
Vordingborg	807	807	Hirtshals	9.376	7.146
			Skagen	310	310
Fyns amt:			Ålborg	35.370	12.700
Kerteminde	915	915			
Nørre Åby	1.575	1.575			
Otterup	953	818			
Svendborg	9.830	9.830			
Årup	305	305			

Den 28. januar 1971.

Notat

Til udvalget vedr. revision af lovreglerne om skolebiblioteker m. v.

Udvalgets formand har i skrivelse af 14. ds. anmodet Undervisningsministeriets Båndcentral og Statens Filmcentral om en kort redegørelse for, hvordan Undervisningsministeriets Båndcentral og den del af Statens Filmcentrals virksomhed, som er parallel hermed, kan samordnes.

Under hensyn til den korte tid, der har været til besvarelse, har vi måttet koncentrere os om nogle principielle hovedsynspunkter. Vi går ud fra, at det herefter nærmere må aftales med ministeriet, hvordan og i hvilken takt de nærmere undersøgelser af spørgsmålet bør foretages.

Den del af Statens Filmcentral, som tænkes samordnet med Undervisningsministeriets Båndcentral vil i det følgende af korthedshensyn blive betegnet som SFCs distribution.

På længere sigt

Vi er overbevist om, at det både er muligt og hensigtsmæssigt på længere sigt at etablere en fuldstændig samordning af Undervisningsministeriets Båndcentral og SFCs distribution og opnå en forenklet og bedre betjening af lånerne.

Overgangsperiode

Afgørende forskelle i de to institutioners virksomhed og arbejdsform i dag nødvendiggør imidlertid en overgangsperiode, før samordningen bliver fuldt effektiv. Mens eksempelvis Undervisningsministeriets Båndcentral har gennemført distributionskontrol m. v. ved datastyring, er SFCs distribution endnu helt manuel.

Trinvis samordning

En samordning vil dog kunne ske trinvis over et kort åremål.

1. trin: SFCs distribution udskilles af Statens Filmcentral og overføres fra kulturministeriet til undervisningsministeriet. Geografisk sammenflytning af Undervisningsministeriets Båndcentral og SFCs distribution ved hovedkontoret.

Herved opnås umiddelbart mulighed for koordinering af: katalogisering, administration, visse lager- og forsendelsesfunktioner. Samtidig kan en omlægning af SFCs filmdistributionssystem påbegyndes, idet der udarbejdes edb-system og gennemføres forskellige testprogrammer og simultanoperationer. Sideløbende rationaliseres forsendelsesfunktionerne – eventuelt ved forsøg også med fleksible emballagetyper, forberedt for andre undervisningsmidler – ligesom der gennemføres den nødvendige information om edb-systemets konsekvenser for filmbrugerne. Distributionskanalerne til amtscentraler og skoler – samt via folkebibliotekerne til øvrige brugere etableres.

2. trin: Funktionerne ved SFCs jyllandskontor overføres til den etablerede fællesdistribution, samtidig med at det fuldt koordinerede distributionssystem sættes i funktion.

Efter overgangsperioden opnås en væsentlig kapacitetsforøgelse, forberedt for distribution af andre ikke-boglige undervisningsmaterialer.

Opretholdelse af Jyllandskontoret

Begrundelsen for at opretholde SFCs distribution ved Jyllandskontoret i overgangsperioden frem til 2. trin må ses i lyset af den arbejdsmæssige maksimaludnyttelse af SFCs distribution. Det manuelle system, der betjenes parallelt ved kontorerne i København og Århus, vil ikke tåle fordobling et af stederne uden uheldsmæssige og kostbare forstyrrelser i arbejdsgangen. Det vil ikke være muligt umiddelbart at

erstatte det velindarbejdede personale ved Jyllandskontoret gennem nyansættelser i København.

Statens Filmcentral

Det forudsættes, at Statens Filmcentrals produktions- og anskaffelsesfunktioner efter distributionens udskillelse indtil videre bevares uændret under ministeriet for kulturelle anliggender og fortsat fungerer i henhold til det statsministerielle cirkulære af 31.8.1959, der henviser produktion af film og udførelse af filmtekniske arbejder samt anskaffelse af apparatur for statslige midler til Statens Filmcentral.

Forudsætninger

Den ovenfor skitserede løsning kræver, at relationerne mellem bl. a. landscentralen, den samordnede distribution for film og bånd og Statens Filmcentral klarlægges. Herunder bør det overvejes, hvorvidt distributionen principielt bør gøres åben for alle undervisningsmidler, produceret helt eller delvis for offentlige midler. Statens Filmcentral vil kunne fungere som landscentralens sagkyndige på filmområdet og som anskaffende instans erhverve og forvalte rettigheder for samtlige film, som landscentralen vil formidle. Forsåvidt lovændringer muliggør erhvervelse af rettigheder til Danmarks Radios produktioner efter disses primære æterbårne distribution, vil programmerne ved registrering på film eller lign. tilsvarende kunne erhverves af Statens Filmcentral for landscentralens distribution.

Akutte problemer

Som ovenfor nævnt vil den fulde effekt af samordningen først kunnen forventes efter en overgangsperiode. Samtidig bør man dog påpege de

akutte lokaleproblemer for Statens Filmcentrals distribution, som under alle omstændigheder nødvendiggør snarlige udvidelser, hvis filmudlånet ikke skal bryde sammen. Der vil være behov for ca. 850 kv.m til SFCs distribution, heraf ca. 610 kv.m til lager, forsendelse, omspoling m. v., når der skal være plads for den påtænkte sammenlægning af Statens Filmcentrals to distributionsadresser. En forestående udflytning helt eller delvis af Statens Filmcentrals hovedkontor, hvor lokaleproblemerne er mest akutte, ville det være naturligt at søge kombineret med en begyndende samordning med Undervisningsministeriets Båndcentral.

Den maksimale udnyttelsesgrad for det nuværende manuelle system i Statens Filmcentral synes nået, og man står under alle omstændigheder umiddelbart foran omlægning til databehandling. Samordningen vil give mulighed for udnyttelse af Undervisningsministeriets Båndcentrals edb-erfaring og den dertil knyttede ekspertise under udformningen og afprøvningen af et rationaliseret filmdistributionssystem.

Konklusion

Det kan være vanskeligt at påpege væsentlige interne fordele for Undervisningsministeriets Båndcentral ved en samordning, men dette må sammenholdes med de fordele, der opnås for brugerne ved fælles katalogisering og centraliseret distribution og med mulighederne for rationalisering af Statens Filmcentral med henblik på forøgelse af den samlede kapacitet og forbedring af lånerbetjeningen. Det forekommer os derfor rigtigt at iværksætte nærmere undersøgelse af de med samordningen forbundne praktiske og formelle problemer med henblik på udarbejdelse af konkrete forslag til en snarlig løsning.

Notat vedr. Danmarks Lærerhøjskole i relation til en landscentral

Da landscentralens hovedopgave ligger inden for undervisningsmiddelområdet, vil samarbejdet mellem landscentral (LC) og Danmarks Lærerhøjskole (DLH) primært foregå mellem LC og Institut for didaktik og metodik (herunder vel specielt Laboratorium for børnelitteratur og undervisningsmaterialer).

Den afdeling inden for Institut for didaktik og metodik, som tidligere kaldtes Uddannelseskursus for skolebibliotekarer, har ændret betegnelsen til Laboratorium for børnelitteratur og undervisningsmaterialer.

Ændringen er forårsaget af, at det stadig klarere viste sig, at afdelingens arbejdsområde ikke på rimelig måde var beskrevet ved den tidligere betegnelse. Uddannelseskursus for skolebibliotekarer er ganske vist stadig afdelingens hovedområde, men kursusvirksomheden dækker et videre felt end uddannelsen af skolebibliotekarer, idet der etableres en række kurser, som har til formål at give lærere viden om undervisningsmaterialer og deres udnyttelse. Det er desuden nødvendigt at understrege, at skolebibliotekar-kurset ikke er et biblioteksteknisk, men et pædagogisk kursus.

To kursusområder

Man kan opdele afdelingens arbejde i to områder: dels de kurser, der vedrører uddannelse af bestemte pædagoggrupper, dels de kurser, der primært tager sigte på materialekundskab. Opdelingen er ikke ganske entydig, da materialekundskab naturligvis også vil kunne indgå i det førstnævnte kursusområde.

Opdelingen bygger derfor først og fremmest på kursusformålet med de deraf afledte ind-

holdskriterier. Formålet er i visse tilfælde at udanne bestemte grupper af lærere og andre i at formidle kendskab til undervisningsmaterialer, uden direkte sigte mod bestemte lærergrupper.

Uddannelseskurser

Til det første kursusområde hører uddannelseskursus for skolebibliotekarer (samt fortsættelseskursus), kursus for medarbejdere ved amtscentraler for undervisningsmidler og seminarer for ledende skolebibliotekarer.

Det er dette område, der hidtil har været enedominerende i afdelingens arbejde, og det er heller ikke tanken, at denne del af kursusvirksomheden skal begrænses.

Temakurser

Men der synes mere og mere at blive et behov for rene materialekurser (vurdering og fremstilling af materialer), som ikke sigter mod klart definerede persongrupper, selv om nogle måske vil være af særlig interesse for dansklærere og andre for lærere i orienteringsundervisning (orienteringsfag og orientering).

Disse kurser kan beskrives som temakurser (punkturser eller specialkurser), altså kurser der overvejende bygger på et snævert fagligt område, som eventuelt har været berørt i et større kursusforløb, først og fremmest uddannelseskursus for skolebibliotekarer.

Denne del af virksomheden vil blive forsøgt udbygget i de kommende år. Nogle eksempler på allerede gennemførte temakurser: Kursus i børnelitteratur, Kursus vedr. anvendelse af un-

dervisningsmaterialer, Kursus i fremstilling af undervisningsmaterialer (pædagogisk værksted).

For øjeblikket er uddannelseskursus for skolebibliotekarer (årskursus med 8 ugl. timer eller 3 måneders kursus) suppleret med et fortsættelseskursus på en måned. Det er tanken, at dette fortsættelseskursus skal ophøre og erstattes af de ovennævnte temakurser.

Disse kurser skal stå åbne for alle og ikke være forbeholdt skolebibliotekarer. Men skolebibliotekarerne vil da kunne sammenstykke en efteruddannelse efter den enkeltes behov ved at søge ind på et eller flere temakurser.

Ændring af skolebibliotekernes funktioner

Skolebibliotekernes funktioner ændres radikalt i disse år. Dette betyder, at DLHs uddannelse af skolebibliotekarer må være under bestandige ændringer.

Af væsentlige *ændringer* i skolebibliotekernes funktioner skal eksempelvis anføres:

- a) Samlingerne af informationsmaterialer omfatter nu ikke blot trykte materialer, men også audiovisuelle materialer af enhver art (lydbånd, dias, film, sløjfefilm, tv-bånd, transparenter etc.).
- b) Som en konsekvens af det under pkt. a) anførte må skolebibliotekets servicefunktioner også omfatte skolens samlinger af fremførringsapparatur (båndoptager, diaskop, filmprojektor, overheadprojektor, tv-båndoptager etc.).
- c) Skolens værksted for læreres fremstilling af undervisningsmaterialer og for fremstilling af materialer til støtte for elevers redegørelse for indsamlede og bearbejdede informationer (pædagogisk værksted) knyttes tættere og tættere til skolebibliotekets samlinger af informationsmaterialer.

Det helhedssyn på undervisningsmidler, der fremhæves i betænkning nr. 577, er allerede – som det fremgår af det foranstående – blevet knæsat. således at skolebibliotekernes funktions- og materialeområde må betragtes som værende principielt i overensstemmelse med betænkning nr. 577.

Information af lærere

Men en indsigt i undervisningsmiddelområdet kan i det lange løb ikke være begrænset til dem,

der på kommunal-, amts- og landsplan skal administrere undervisningsmidlerne. En vis materialeindsigt vil blive stadig mere nødvendig *for alle lærere*. Det såkaldte ni-punktsprogram (folketingsbeslutning den 30. maj 1969) vil gøre undervisningens gennemførelse helt afhængig af en materialeanvendelse, som ikke tidligere er set, og vel også derfor fulgt op af en intensivring i materialeudbuddet. Det vil betyde, at alle lærere må gøres »media-bevidste«.

Materiale-forskning

Ingen har herhjemme alvorligt taget vurdering af materialer og udvikling af materialer op til indgående undersøgelse. Det må være en naturlig opgave for Danmarks Lærerhøjskole, og det vil være rimeligt, at Laboratorium for børnelitteratur og undervisningsmaterialer tager denne opgave op i samarbejde med de faglige institutter, et samarbejde der allerede i det små er indledt med 3-4 af institutterne.

Som nævnt vil den fremtidige skoleordning (udvidelse af undervisningspligten, sammenholdte klasser og tilvalgsordning m. v.) gøre det nødvendigt at tage spørgsmålet om forholdet mellem undervisningsmidler og læreres planlægnings- og tilrettelægningsarbejde op til vurdering.

Det vil blive nødvendigt at undersøge, hvilke stof- og fagområder der fremtidigt bedst formidles via undervisningsmidler tilrettelagt efter teknologiske principper til individuel instruktion, og hvilke stof- og fagområder der bedst formidles via en undervisning, som lægger vægt på elevers samarbejde og samvær.

Det vil derfor blive nødvendigt, at Institut for didaktik og metodik (og specielt Laboratorium for børnelitteratur og undervisningsmaterialer) engagerer sig i forsøgs- og forskningsvirksomhed vedr. udvikling og anvendelse af undervisningsmaterialer og apparatur.

Tre fremtidige arbejdsområder

Der vil således blive tale om tre – dog overlappende – områder:

1. Uddannelse og efteruddannelse af skolebibliotekarer og ledere af og medarbejdere på amtscentraler for undervisningsmidler; endvidere uddannelse af landscentralens personale. Det vil sige, at dette uddannelsesområde omfatter personale, der er be-

skæftiget på lands-, amts- eller kommuneplan, sådan som disse tre planer er skitseret i betænkning nr. 577.

2. Kurser i samarbejde med Institut for didaktik og metodik som helhed og med en række faglige institutter med det formål at give lærere mulighed for at opnå en vis indsigt i:
 - a) vurdering og anvendelse af præproducerede materialer,
 - b) bearbejdelse af præproducerede materialer og udvikling af egne undervisningsmaterialer,
 - c) vurdering og anvendelse af skønlitteratur for børn.
3. Forsøgsarbejde vedrørende udvikling af undervisningsmaterialer.

Materialesamling

Blandt forudsætningerne for gennemførelsen af de forannævnte opgaver må nævnes en samling af undervisningsmidler (undervisningsmaterialer, fremføringsapparat og fremstillingsapparat), der kan danne grundlag for undervisning og forskning.

En nødtørftig brugssamling vil sandsynligvis blive etableret på DLH. Den bør omfatte et repræsentativt udsnit af danske og udenlandske

informationsmaterialer, i første række materialer til modersmålsundervisning, fremmedsprogundervisning og undervisning i orienteringsfag. Endvidere bør samlingen omfatte et væsentligt udsnit af de fremføringsapparaturer og apparaturer til fremstilling af undervisningsmaterialer, der fås på det europæiske marked.

Inden for instituttets område har Laboratorium for børnelitteratur og undervisningsmaterialer i følge sagens natur et helt klart behov for at lade undervisningen ske på grundlag af læreres og studerendes arbejde med en samling af undervisningsmidler.

Denne undervisning vil dels blive en væsentlig informationskilde for de studerende på kurserne (og vil sandsynligvis via de studerende yderligere udbredes) og dels kunne danne grundlag for information, der distribueres via LC, hvis materialekapacitet på den anden side vil kunne stilles til rådighed for DLHs undervisning og forskning.

Det skal sluttelig nævnes, at Statens erhvervspædagogiske Læreruddannelse og andre pædagogiske videreuddannelser vil kunne give undervisningen og forskningen inden for undervisningsmiddelområdet nye aspekter, hvorfor et samarbejde med disse uddannelser vil være yderst givende.

Gunnar Jakobsen.

Resolution

Til udvalget vedr. revision af lovreglerne om skolebiblioteker m. v.:

Danmarks Skolebiblioteksforening samlet til ekstraordinært repræsentantskabsmøde i København den 6. februar 1971 skal i tilknytning til stedfindende forberedelse af en lovrevision omkring skolebiblioteksområdet udtale følgende:

Angående den af læseplansudvalget udarbejdede betænkning om formidling af undervisningsmidler inden for folkeskolen erklærer repræsentantskabet sig enig i de hovedretningslinier, der er opstillet for ordninger på det kommunale plan og landsplanet:

- 1) at skolebibliotekerne henlægges under den egentlige skolelovgivning og derved omfattes af skolestyrelseslovens administrative bestemmelser og
- 2) at der på landsplan etableres en landscentral til varetagelse af de nødvendige koordineringsopgaver for arbejdsområdet.

Repræsentantskabet kan ligeledes tilslutte sig, at de nuværende skolecentraler og fælleskommunale samlinger integreres i fællescentraler for undervisningsmidler.

Med hensyn til, hvorvidt disse fællescentraler skal drives og administreres af amt eller kommuner, er repræsentantskabets opfattelse delt.

Uanset gennemførelse af amtslige eller fælleskommunale løsninger er det repræsentantskabets opfattelse, at en reform som den foreslåede i høj grad vil kunne medvirke til, at der sikres skolebiblioteksvirksomheden en udvikling i overensstemmelse med skolens behov, idet den foreslåede nyordning muliggør en rimelig samordning og rationalisering af skolernes forsyning med undervisningsmidler.

Da reformen imidlertid som forudsætning har en lovrevision med deraf følgende nærmere bestemmelser om skolebiblioteksområdets frem-

tidige opbygning, tillader repræsentantskabet sig over for lovrevisionsudvalget at anmode om, at følgende synspunkter må indgå i udvalgets overvejelser:

A. Undervisningsmiddelforsyningen på det kommunale plan

1) De enkelte skolebiblioteker og deres eventuelle kommunale fællessamlinger bør – som det sker i dag – sikres en forsvarlig udbygning og standard gennem nærmere fastsatte minimumsnormer for materialesamlingens omfang og størrelse.

2) til at bistå lærerråd og skolenævn med hensyn til materialevalg bør der i kommunen etableres rådgivende materialeudvalg, hvis virksomhed koordineres af den ledende skolebibliotekar / skolebibliotekskonsulent / skolebiblioteksinspektør. Kommunens materialeudvalg støttes i arbejdet af de kommunale fagkonsulenter.

3) Med henblik på at opnå et klart overblik over anskaffelser af registreret og katalogiseret materiale til skolebiblioteket, bør det pålægges den ledende skolebibliotekar på grundlag af de enkelte skolers budgetforslag at opstille et samlet forslag til skolebiblioteksbudget for kommunens skolevæsen. Dette indebærer, at budgettet for skolebiblioteket for den enkelte skole opstilles som et særskilt afsnit under budgettet for undervisningsmidler.

4) Den hidtidige lovfæstelse af samarbejdet mellem skole- og folkebiblioteker vedrørende det bibliotekstekniske arbejde bør bortfalde, idet dette arbejde for fremtiden bør betragtes som en tjenesteydelse, der må kunne købes og sælges.

Ordninger, der kan virke befordrende på en hensigtsmæssig og billiggørende rationalisering, bør fremmes, men i øvrigt må det bero på den enkelte kommunalbestyrelses afgørelse, hvorledes det bibliotekstekniske arbejde ønskes udført.

5) Repræsentantskabet erkender, at tilrettelæggelsen af det økonomiske grundlag for den fremtidige ordning af skolebibliotekerne må bero på en politisk afgørelse. Dog ønsker man at pege på den store betydning, det har haft for udbygningen af de kommunale skolebiblioteker og disses fællessamlinger, at disse hidtil refusionsmæssigt har haft en ligestilling med folkebibliotekerne, og man ønsker tilfredsstillende refusionsordninger optaget under de kommende bestemmelser, således at skolebiblioteker, kommunale fællessamlinger og amtscentraler/fælleskommunale centraler opnår samme refusion.

6) Betjeningsfunktionerne over for fritidsundervisningen bør klarlægges gennem den stedfindende lovrevision.

B. Undervisningsmiddelforsyningen på amts/fælleskommunalt plan

1) Ligesom det i »Betænkning nr. 577 – 1970« er fremhævet, at skolebibliotekarere og assisterende skolebibliotekarere i skolebiblioteket bør have gennemgået en fælles uddannelse med en eventuel efterfølgende specialisering, bør der fastsættes lignende krav til uddannelsen af det pædagogiske personale på de i betænkningen omtalte amtscentraler.

2) Med henblik på betjening af undervisningsområder uden for folkeskolen bør der etableres et samarbejde med folkebiblioteket (centralbiblioteket), således at opgavefordelingen klarlægges gennem nærmere aftale mellem centralbiblioteket og amtscentralen/den fælleskommunale central.

3) De betragtninger, der for det kommunale plan er gjort gældende i A-5 vedrørende de hidtidige refusionsordningers betydning for udviklingen af skolebiblioteksarbejdet, kan på samme måde gøres gældende i relation til institutionerne

på amtsplanet: skolecentral/fælleskommunal samling – amtscentral/fælleskommunal central.

4) Ved opbygning af styrelsesorganerne for fremtidige amtscentraler eller fælleskommunale centraler for undervisningsmidler bør der gennem oprettelse af et rådgivende nævn sikres forbrugerne i kommunerne indflydelse på bl. a. budgetlægning, arbejdsform og arbejdsområder.

Endvidere må materialevalget på amtscentralen/den fælleskommunale central finde sted med bistand af repræsentanter for kommunernes lærere, skolebibliotekarere samt folkevalgte repræsentanter i henhold til skolebestyrelsesloven.

5) Hvorvidt amtscentralens/den fælleskommunale centrals funktioner – herunder også distributive – bør koncentreres på et sted eller udbygges med afdelinger, må der ud fra en vurdering af de lokale forhold tages stilling til i de enkelte områder.

C. Undervisningsmiddelforsyningen på landsplan

1) Repræsentantskabet kan tilslutte sig de betragtninger, der i betænkningen fremføres om situationen på landsplan. Det er vor opfattelse, at forholdene præges af manglende koordinering og samarbejde, og at denne tilstand i høj grad besværliggør og virker fordyrende på anskaffelserne af undervisningsmidler i skolerne.

Man ser derfor hen til en snarlig etablering af den omtalte landscentral, tillagt de i betænkningen anførte funktioner.

2) Ved opbygning af styrelsesorganerne for en fremtidig landscentral bør der sikres forbrugerne såvel på det kommunale plan som på amtsplanet en reel indflydelse og repræsentation.

Resolution

Dansk Aften- og Ungdomsskole Forenings årsmøde har med interesse hæftet sig ved undervisningsministerens omtale af et kommende undervisningsråd og understreger betydningen af, at dette råd nedsættes hurtigt og tillægges bredest muligt ansvar for koordinering og prioritering af den offentlige produktion, anskaffelse og for-

midling af undervisningsmidler og -systemer, så også nye tekniske muligheder udnyttes hensigtsmæssigt.

Som et betydningsfuldt element i det samlede uddannelses tilbud må den frivillige ungdoms- og voksenundervisning sikres plads i undervisningsrådet.

(Vedtaget på årsmødet 7.-9. maj 1971.)

Den 16. december 1970.

Lovrevisionsudvalget vedrørende skolebiblioteker
ved formanden, hr. afdelingschef V. F. Hammer,
Undervisningsministeriet,
Frederiksholms Kanal 21,
1220 K.

Da vi har erfaret, at lovrevisionsudvalget arbejder med problemet: Klargøring af audiovisuelle hjælpemidler til skolebibliotekerne, vil vi gerne redegøre for D.F.F.U.s standpunkt i denne sag.

D.F.F.U.s medlemmer, der omfatter så godt som alle producenter af AV-midler, er indstillet på at være skolebibliotekerne behjælpelige med at få materialet leveret i den stand, der ønskes. Vi mener hermed, at vi vil forsyne vore materialer med det registreringsnummer, som bibliotekerne ønsker, og levere dem i den emballering, som skolebibliotekere og vi kan finde frem til som mest praktisk.

Vi beder lovrevisionsudvalget tage vort til-

sagn i betragtning ved behandlingen af spørgsmålet og gør yderligere opmærksom på, at ca. 90 % af det audiovisuelle materiel i øjeblikket leveres af 4-5 producenter, således at ordningen ikke vil betyde nogen særlig belastning ved skolebibliotekarernes bestilling.

Med hensyn til faglige organisationer og enkelte andre uden for vor medlemskreds, som producerer AV-materiel, er vi indstillet på at være behjælpelig med levering af den standardiserede emballage.

Til slut skal vi oplyse, at vi når som helst og hvor som helst er rede til at komme til en forhandling, hvis udvalget måtte ønske det.

Med venlig hilsen

f. D.F.F.U.

Elin Richter,
formand.

